

Újvárad

Ára 9,50 lej, 750 Ft

IRODALOM / MŰVÉSZET / TÁRSADALOM / KULTÚRA

Benedek Szabolcs
Ez nem Amerika

Boka László, Demény Péter
Az irodalmi tengerről

Cristina Rusiecki
Bukarestben a Bányatrilógia

2021
Augusztus

Irodalom

- 4 Szénási Miklós
Sanyi (*próza*)
- 7 Sall László
búcsú vádadtól (*vers*)
- 12 Debreczeny György
H betűs versek (*vers*)
- 15 Gál Hunor
\ 1.5 (*vers*)
- 16 Benedek Szabolcs
Ez nem Amerika (*próza*)
- 23 Erdős Virág
ez is wolt (*vers*)
- 29 Kemenes Henriette
Ikipalin (*vers*)

Galéria

- 30 Kovács Bea
Mindenki kapjon levegőt
– a lapszám képzőművésze
Szabó Anna-Mária

Esszé

- 40 Demény Péter
A foci fényes arca

Dialog/Párbeszéd

- 42 Traian Ștef
A közönséges androgün
identitás

Tandem

- 44 Sorbán Angella, Magyar Sára
A nyelv (használat) gazdasági
erejéről

Kultúra

- 47 Fekete Ágnes
A bábszínház a világ csodája
– interjú Gimesi Dóra
dramaturggal, íróval, tanárral,
a Budapest Bábszínház
irodalmi vezetőjével
- 51 Biró Árpád Levente
Múzeumi séták Nagyváradon:
az Aachvas Rein zsinagóga

Ketten egy páston

- 53 Demény Péter
Tengerbe sűgni
Boka László
Tengernyi tenger. Motívumok
és értelmezésrétegek

Kritika

- 57 Cristina Rusiecki
„Őrzöm tovább
a hagyományokat, ameddig
Ilonka hazajön” – Székely
Csaba Bányatrilógiája
Bukarestben (*színház*)
- 60 Kocsis Csaba
Elsőkönyves sikertörténet
(*könyv*)
- 62 Zsidó Ferenc
Forradalom: abszurdból jeles
(*könyv*)
- 65 Szűcs László
Panelpacsirta
(*könyv*)

Előhívás

- 66 Kőrössi P. József
Zudor. Napkitörés

Búcsú az erdélyi Prosperótól

Sokáig töprengtünk, mit is írhatnánk Gálfalvi Zsolt színház- és irodalomkritikusról, szerkesztőről, a Romániai Magyar PEN Klub elnökéről, az elit értelmiségiről? Írjuk meg, hogy a nehéz időkben is önmaga tudott maradni? Meg kellene írni, hogy amikor a romániai magyar értelmiségiek politizálásba fogtak, Gálfalvi Zsolt is felsorakozott mögöttük, sosem előtérben, de mindig szívvel és ésszel. Mesélni kellene műveltségéről, melyet sohasem fitogtatott, s bölcsességéről, amivel a világot szemlélte. Amikor 80. születésnapján Marosvásárhelyen köszöntötték, életére visszatekintve azt mondta: „Sok mindent sajnálok, hogy nem tettem meg, amit szerettem volna. De mindig volt valami feladat, amit el kellett végezni, és nem akartam kibújni a kötelezettségek alól. Gyakran mondjuk, hogy az esztétikai érték mindenekelőtt, de az irodalom és a művészet nem gyakorlati feladatok megoldására való, és ha az ember kisebbségbe született, és annak a nyelvét és kultúráját vallja magáénak, akkor plusz feladatai vannak.”

El kellene még mondani, milyen szellemesen és szeretettel mesélt történeteket szobrokba és plakettekbe merevedett művészekről, írókról. Sorolni kellene, kik voltak nagybecsült kortársai, immár az irodalom- és színháztörténet szereplői. Megemlíteni, hogy minden anekdotájához tartozott némi irodalom- vagy színháztörténeti többlet. Méltatni kellene fordulatos, szellemes, kötetekbe örökített, még feldolgozásra váró életművét. Amely 2021 július havában lezárult.

2013 végén, vásárhelyi köszöntésekor Földes György így méltatta: „Születhetett volna arabnak, akkor kádi lenne, oroszoknak, akkor sztároszta. Ha amerikaiaknak, akkor békebíró. Amúgy mindenütt az lenne, aki. Újságot szerkesztene, okosítana, híd akarna lenni az emberi vágyak és a valóság között. Tanácsot adna annak, aki kér, asztalhoz ültetné a harcosokat, hogy ne üssenek, hanem egy, vagy inkább két pohár bor mellett beszéljenek. Lehetne szülőföldjének fejedelme, jól járna ezzel mindenki, aki ott él. Legyen román, magyar, szász, félig ez, vagy tán egészen az.”

Hiányozni fog az életünkből Gálfalvi Zsolt, az erdélyi polgár és értelmiségi.

A SZERK.

Újvárad 2021/6

IRODALOM MŰVÉSZET TÁRSADALOM KULTÚRA

I. évfolyam, 6. szám. Megjelenik havonta.

Benkő J. Zoltán, Both Abigél, Gittai István, Fám Erika, Kinde Annamária, Péter I. Zoltán, Szilágyi Aladár emlékére

FŐSZERKESZTŐ: Szűcs László
VEZETŐ SZERKESZTŐ: Kemenes Henriette
SZERKESZTŐK: Biró Árpád Levente (kultúra), Ozsváth Zsuzsa (web), Simon Judit (esszé, kritika), Traian Ștef (dialog/párbeszéd), Ujvárossy László (tervezés, művészet)
FŐMUNKATÁRSÁK: Boka László, Kőrössi P. József, Magyar Sára, Tasnádi-Sáhy Péter
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: Darabont Éva
KORREKTÚRA: Fodor Judit

Szerkesztőség:
Nagyvárad, 410147, str. Nicolae Titulescu u. 1.
Telefon: +40/725-944-956
E-mail: ujvarad@gmail.com
Honlap: ujvarad.ro

Kiadó:
Holnap Kulturális Egyesület (aholnap.ro)
ÜGYVEZETŐ: Laza Erika (+40/0771-652-005)
FELELŐS KIADÓ: Simon Judit elnök
E-mail: ujvaradkiado@gmail.com

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában.
FELELŐS VEZETŐ: Hajdu Áron

ISSN 2783 – 9567

Előfizetési díjak: 3 hónapra 25 lej (2000 Ft postaköltséggel), 6 hónapra 50 lej (4000 Ft), 12 hónapra 90 lej (7000 Ft).
Online-előfizetés: 3 hónapra 15 lej (1000 Ft), 6 hónapra 25 lej (2000 Ft), 12 hónapra 50 lej (4000 Ft).
A folyóirat előfizethető banki átutalással (RO39BTRLRONCRT0291922201 lejes, RO02BTRLHUF CRT0291922201 forintos); Revolut-kártyával (Laza Erika: 0745-282-178); postai pénzes utalvánnyal (mandat postal, Romániában) az előfizető neve, címe, valamint az Abonament Revista Újvárad megjegyzés feltüntetésével. Asociația Culturală Holnap, Oradea, str. S. Bărnuțiu nr. 14. CUI 34356348; továbbá személyesen a szerkesztőségben (Nagyvárad, Titulescu u. 1.).

Támogatók:

Szénási Miklós

Sanyi

Anyám nem sokkal a születésem után visszament dolgozni. Nem így tervezték, de kellett a pénz. Korán keltek, hogy elérjék a buszt, mert hosszú volt az út a város szelétől a megállóig, végig a sáros járdán, és ha elment, a következővel már nem értek volna be a nyomdába. Míg napközben a kötészetben rakosgatták a könyveket (le a vágógépről, fel a targoncára!) – apám szülei vigyáztak rám.

Egyik első emlékem – és esküszöm, bármilyen hihetetlen, de ez tényleg megmaradt bennem, akkor is, ha még csak néhány hónapos voltam –, hogy békésen szundizok az ágyon, és amikor kinyitom a szemem, nem látom a magasból lógó csörgőket. Nem egyedül vagyok, ott szuszog melletttem valaki, egészen közel, érzem a szagát, a teste melegét. S még megijedni sincs időm, hogy ordítani kezdek, mint mindig, ha éhes vagyok,

Irodalom

SZÉNÁSI MIKLÓS (1967, Debrecen) lapszerkesztőként és újságíróként dolgozik. Verset és prózát is ír. Fontosabb könyvei: *A kert*, *Boszorkányos széphistória*, *Kerülöm a könyveket*, *hiszen július van*; *Sugárhajtású nosztalgia*. Legutóbbi kötete: *A Pacsirta utcai társasház* (Kortárs Szalon, 2020).

szomjas vagyok, vagy valami váratlan esemény zavar bele a szokásos rendbe, mert ez a valaki még közelebb húzódik hozzám és váratlanul végignyalja az arcomat. Az államtól a fülemig. Fekszem az ágyon, a pokrócomon hegyes orrú, tarka ruhás alak, és melletttem ez a valaki.

Akkor, ott az ágyban ezek még nem tisztázott fogalmak. Azt csak jóval később tudom meg, hogy a csilingelő hangú játékot csörgőnek hívják, a pléden a figurát Paprika Jancsinak, és a vendég, aki befészkelte magát a rácsos ágyba, az Sanyi, a kutya. Kurta lábú, zsemleszínű teremtés, tapan-csain fehér zoknikkal.

Hatalmas barátság kezdete volt ez. Sanyival elválaszthatatlanok lettünk: az első szavam vau-

vau volt, először felállni bundájába markolva sikerült, és járni is mellette tanultam meg.

Már idősebb lehettem, három-négy éves talán, mikor nagyanyám magával vitt a templomba. Sanyi is velünk akart tartani, de nagyapám bezárta a hátsó kertbe. Keservesen hosszúnak éreztem az utat, elfáradtam, és már az sem érdekelt, hogy kaptam fagyit is, csokit is. Csak le akartam ülni, de a mama azt mondta, majd ott, ahol az Isten lakik. A templomkertben kanyargó járda szélén bólogató virágok, színes levelű bokrok integettek, és a padnak, amit már messziről kiszúrtam, támlája volt, nem úgy nézett ki, mint nagyapám lócája, fuldokló legyekkel teli lavórral a végén. Jövök rögtön, el ne mocsanj innen, szorongatta meg a karomat nagyanyám.

Elment, én meg néztem a felhőket, hallgattam a madarakat és bámultam a fűben masírozó hangyákat. Amikor eluntam az üldögélést, lemásztam a pad sárgára festett deszkáiról és elindultam megkeresni a mamát. Igazság szerint fogalmam sem volt, hol lehet, nem figyeltem, merre ment. Minden olyan idegen volt itt, nem csoda, hogy pillanatokon belül eltévedtem. Már a sírás kerülgetett, amikor hangokat hallottam.

– Mit keresel itt, te gyerek?

Iszonyatosan megrémültem: a kanyaron túl szigorú tekintetű ember állt egy köemelvényen, széttárt karral. Hosszú haja és szakálla volt, keze-lába vérezett, és valami furcsa alsógatya lógott rajta.

– Nagyanyámat – rebegtem.

– A templomban van, az atyával beszél – mondta a szakállas. – Te nem szeretnél pap lenni?

– Nem tudom – suttogtam. Fogalmam sem volt, mit kellene erre mondanom.

Elmosolyodott, s intett.

– Menj, ott a barátod.

Sanyi volt, szinte repült felém, le is döntött a lábamról. Hazafelé, hármában már korántsem éreztem hosszúnak az utat. Sanyira viszont nagyapám jól ráhúzott azzal a pálcával, amivel engem fegyelmeztek néha, mikor azt mondták, ezzel a gyerekekkel már tényleg nem lehet bírni, megint letaposta a paprikát meg a paradicsomot a kertben. Csak azért nem verte meg jobban a szökésért, mesélte később, mikor már iskolás voltam, mert elkaptam a pálcát, és ordítani kezdtem, hogy gyilkos, ne bántsd a kutyámat.

Sanyival együtt játszottunk, együtt aludtunk, a legjobb barátom volt, akinek később azt is elmesélhettem, mi volt az iskolában, vagy mennyi három meg hét. Amikor elköltözünk a Sólýom utcai kis házból, apám a miheztartás végett közölte velem:

– A nyolcadik emeletre nem viszünk kutyát.

Nem érdekelte a könnyörgés, a sírás, hajthatatlan volt.

– Majd látjátok egymást, mikor hétvégén elvisznek nagyanyádék magukhoz – vigasztalt anyám.

Ekkor kezdtem az ötödik osztályt. Új lakás, új iskola, új osztálytársak. Mindez nem érdekelt: azt vártam, hogy végre péntek legyen, és mehessek vissza a régi házba, a régi kertbe, Sanyihoz. Akkorákat birkóztunk a fűben. Továbbra is velem aludt, a lábamnál, bár gyakran arra ébredtem, hogy ott szuszog a fejemnél, összegömbölyödve, mint valami szőrös kispárna.

Ahogy idősebb lettem, egyre merészebb kalandokra lógtam el. Sanyi elkísért a buszmegállóval szembeni cukrászdába fagyieért (a tölcsért mindig neki adtam), meg az utcánk végén húzódó lapályos, ligetes rész felfedezésére is. Ha idegenek jöttek, büszkén ugatott, hogy lássák, velünk nem érdemes kötekedni.

Jó volt nyolcadikból elballagni, mert ezeket a fiúkat és lányokat én sosem szerettem, de igazából akkor tudatosult csak bennem, hogy Sanyitól még messzebbre fogok kerülni, mikor anyámék boldogan újságolták, hogy ismét költözünk. Értetlenül néztem rájuk.

– Miért? Hova?

– Miskolcra. Így nem leszel kollégista – mondta apám.

– Ki tudja, milyen fiúkkal kerültél volna ott össze – tette hozzá anyám. – Együtt maradunk, lesz külön szobád az új lakásban.

Ennek örültem, de annak nem, hogy ez azt jelentette, nagyanyámékhoz havonta egyszer, ha hazajövünk.

– És Sanyi?

Éreztem, hogy az orrom alatti pelyhedző részen verítékcseppek remegnek. Nem fogok sírni, lüktetett bennem

– Kisfiam – karolta át a vállamat apám –, neked most már arra kell készülnöd, hogy ha eljön az idő, érettségizz le rendesen, aztán szerezz egy diplomát, és majd találg magadnak valami olyan munkahelyet, ahol nem hagyod ott az erődöt nap mint nap, mint anyád meg én.

Amikor nem látták, először sírtam, aztán őrjöngtem. Tíz vagy tizenkét könyvet téptem körömnymi cafatokra tehetetlen dühömben. De ettől sem lett más semmi.

Sanyi változatlanul boldog volt, mikor találkoztunk, dugta a fejét, bújt hozzám, hogy simogassam. Amennyi időt csak lehetett, igyekeztem vele tölteni, de egyre ritkábban mentünk haza.

Másodikban új lány érkezett az osztályba: Tamarába azonnal belezúgtam. Sanyi gyanakodva szimatolta, mikor meglátogattuk néhány hónap múlva. Aztán lelkesen csóválni kezdte a farkát, és azt éreztem, hogy most már hárman vagyunk a bandában. Tamara azonban pár hét múlva összetörte a szívemet, bevallotta, hogy beleszeretett a harmadik béből abba a szőke srácba, aki pont úgy nézett ki, mint Luke Skywalker a Csillagok háborújából. Esélyem sem volt legyőzni egy Jedi tanítványt. Megismerkedtem viszont a padtársam húgával, aki még csak nyolcadikos volt, de annyira jó fej. Ismerte a kedvenc könyveimet, ugyanazokat a zenéket hallgatta, mint én, és amikor nem volt otthon senki, hagyta, hogy benyúljak a pólója alá csókolózás közben.

Kati után jött Ági, majd Orsi. Negyedikben az osztálykiránduláson lefeküdtem Erikával, akibe minden fiú szerelmes volt. Az érettségi után oda vettem fel, ahova jelentkeztem, s idővel úgy alakult, hogy lehetőségem nyílt fél évet külföldön tanulni. Az első munkahelyem a belvárosban volt: ha kinyitottam az ablakot, láttam a hömpölygő Dunát és a sirályokat.

Nagyapámat a veséje vitte el. Vigyázz mamára, súgtam Sanyinak, mikor már mindenki elment, és csak hárman maradtunk a roskadozó öreg házikóban a temetés után. Hihetetlen, hogy ezt az épületet, meg ezt a kertet valaha olyan hatalmasnak láttam. A kutya biztatóan csóválta a farkát.

Ekkor egy pillanatra összeszorult a torkom. Rájöttem, hogy valami itt nincs egészen rendben. Nagyapám hetvenkilenc éves volt, apám ötvenhárom, én huszonhat leszek augusztusban.

– Mama, ez a kutya, ez Sanyi?

Nagyanyám értetlenül nézett rám.

– Hogy érted, kisfiam?

– Ez az én Sanyim?

Ráncos arca, mint valami öreg alma, olyan aprócska volt.

– Nekünk sosem volt más kutyánk, csak ez. Nagyapád kapta, mikor még gyerek volt, az apjától. Mi hűségesek vagyunk, fiam.

Sall László

búcsú vádadtól

most látom idén még nem írtam verset
dadogós zaklatós nyerset
indítom is a zakkanós versenyt
covid canyarba dőlt (emlék)dallam lebbenyt
(*Személyes fejleszthető kompetenciák:
önismeret, fantázia, mérlegelés, állásfoglalás*)

RAJT

str. Mihai Eminescu = Szaniszló Ferenc utca (az Ady Endre utca volt a depó)
búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Frissen, fiúk, repüljünk hát az úton! (Rónai Mihály András fordítása)

zsenge testemet olyan vitamin stressznek vetettem alá ha már meglát köszö-
nés nélkül megy át az út másik oldalára és onnan figyel amint egy zacskó pop-
cornnal a kezemben biciklizem hazafelé de ez a hazafelé mindig vagy legalább-
is választhattam úgy hogy egy szakaszon egybeesik a versenypályával és nem
fogom a kormányt mert kell fogni a zacskót a másik kezemmel meg dobom fel
a kakasokat s nyitom a szám s kapom el és tekerek tovább és az egyik kanális-
nál ekkor még mindenütt azt írták rajta nagyváradi áll 4 rendőr körbe egy autót
gondolom javítják vannak elegen nem szállok le hogy segítsék nekik ám látom
hogy fel valamiznek mellém jobb meg bal oldalt is felfejlődnek és már dobom
nekik is a kakasokat ugrálnak s ügyesen kapkodják el utcabalett a szálló 2xfé-
hérséget (kukorica+só) na jó akkor a fehér por még nem azt jelentette aztán azt
játsszuk h a rendőrök egyesével váltanak engem a biciklin már tiszta megének-
lünk, románia! és dobálják ők is nekem is meg a közönségnek is és épp a rajt-
vonalon vagyunk, amikor egy utolsó kört alkotva mintha órát lejtve a óra
emlékeztető pattogatott kukorica elfogy
elfogy a sok fehérség
eldördül a pisztoly és elindul
a 49 cm³esek amatőr versenye;

(első) **KANYAR** (jobbra)

str. Mihai Eminescu = Szaniszló utca/ str. Gheorghe Lazăr = Balassi Bálint utca
búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk! (Áprily Lajos fordítása)

igazából itt jövök be valahol a Balassi Bálint és a Lukács György utcák
keresztvezésénél

nem tudom hogyan jutok be a kerítéseken túlra
ideiglenesen felállított kerítés ez függőlegesen párhuzamos deszkák nem újak
ezeket haránt újabb deszkák fogják össze majd a deszkákat egymáshoz láncok
nem újak én vagyok csak új
pénzem biztos nincs és egyedül vagyok
elveszek mint gyermek a sokaságban
történés horizontom következő állomásán érek partot
a híd ahol állsz part
lelki molinókon lelki szavak
mindenki szalad
felém vagy a tömeg apad

Irodalom

SALL LÁSZLÓ (1961, Nagyvárad) költő, író, műfordító, kultúraszervező. Svédországban él. Legutóbbi kötetei: *Po-likó* (Move & Walk, 2013), *Könnnyű konyhalégzés* (Várad, 2014), *Versután-zó szavak* (HKE, 2016).

felfedem magam
szemem szám bőröm színe
a föld felszíne
akkor még gyerek vagyok
mindenki engem véd rám vigyáz

(második) (tű)**KANYAR** (balra)
a Ion Creangă parkocska csücske
búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak
Útra fel, cimborák, sürget a vágta! (Dudás Kálmán fordítása)

akkor még többnyire környezetbarát búzaavar párnák s nem *ilyenolyan* esetleg a Viitorul műanyaggyárból összesepert s majd évekig *ittott* tárolt a Leonce és Lenába elképzelt scenográfia hóesései meg fűszálai homokszemcséi hanem az igazi és valamiért mintha mindig már eleve erre a célra az utcasarokra tervezett villanyoszlopok ahol a szerencsétlenül járt motorokból kiugráltak a lóerők micsoda remek szóképbiznisz még a kecskének nevezett Carpațiakban is lovak ültek és *hiphop* mind felfalták a szénát úgyhogy ilyenkor belengették a sárga zászlót a néző szurkolók is előkapták hordozható kaptáraikból *esztazukat* s megbeszélték *ezüketazukat* én meg e zsongásban elmerültem mitől is félttem volna

akkor még gyerek vagyok
mindenki engem véd rám vigyáz

(harmadik) **KANYAR** (balra)
str. Menumorut = Széles u./str. Roman Ciorogariu = Úri és Nagy Fürdő utcák
búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak
Keljünk hát mielőbb, ó, társak, útra! (Szemplér Ferenc fordítása)

másnap persze már magunk is mindannyian versenygépeket építettünk a műhelyeinkben nagyjából ez az az idő lehetett amikor egy melinda nevű nőnek a leendő férje szintén egy műhelyben nevezzük itt ezt garáznak maszekolt iskola után na meg is látszik az eredménye ez is amin most írok annak az eredménye többek között mi meg ott építettük a versenygépeinket másnap ami persze akkor mást jelentett nem ezt a permanens másnaposságot amit azóta irodalmi körök meg színházcsinálás leple alatt meg házibulikban tökéletesítettünk hanem eltelhetett egy hét is vagy hónap kinek milyen kapcsolatai voltak meg szülei és gyártottuk a rollereket meg a gördeszkákat amikor még nem is tudtuk hogy van olyan fából volt rajta minden pont úgy nézett ki mint egy roller vagy mint egy gördeszka éppen csak a kereke volt csapágyból meg volt persze olyan is hogy akinek volt egy „igazi” rollere például elől megtartotta a küllős kereket s csak hátulra eszkábálta rá a csapágyat magyarán fából vaskarika ahogy apám mondta volt aki mindig szívesen segített vagy legyártotta nekünk csak hagyjuk már békén hogy ő meg dolgozhasson azaz maszekolhasson az ő műhelyében az ő pincéjében garázsunk nem volt ahogy ez meg is látszik lehet tehát hogy így történt hogy a háttérben összefogtak az apák volt aki nevet is adott e remekműveknek mint pancsi a pannóniát becézve s szerzett ki mit tudott az én apám fát az biztos mert ő asztalos volt és nálunk mindig tele volt a pince prima fával amit csak a pincében *simogatott* meg *tettvett* ahogy anyám mondta neki amikor valamiért bántani akarta ezeket eltüzelni persze nem volt szabad mert neki elképzélései voltak ötletei bútorokra amiket majd legyárt maszekban s akkor eladja *ennyiértmegannyiért* mintha én most itt sorokat hagynék ki mert azokat majd legyártom s valami jó folyóiratban *ennyiértmegannyiért* jól eladnám de szerencsére a mi utcánk a Lămâiței amit citromkának becéztünk pedig ez az Árvaház utca volt rögtön az egykori Schlauchkertet – amit aztán és mostanság is Petőfi parknak hívnak bár József Attila is

ott feszít a közepén – kötötte össze a Lukács György utcával lejtett pont annyit hogy kis ügyességgel ki tudtuk használni a helyzeti energia átalakulását mozgásivá és e gyorsulásnak köszönhetően akár egész az utca végéig gurulhattunk leendő fizikatanárom Pikó Ágota öröme és az utcában lakók nagy bánatára mert hiszen az a zaj amivel ez a gurulás járt csak az alig 25 évvel korábbi amerikai bombázók hangjához volt hasonlítható amikor az ide alig egy kilométerre északra lévő állomást bombázták és a nyár végére iskolakezdesre mire kitanultuk a járgányaink *csínjátbínját* hát a bőrünk is begyógyult így már teljesen érthető szemem szám bőröm színe a föld felszíne;

(negyedik) **KANYAR** (jobbra)

Úri és Nagy Fürdő utcák / str. Ady Endre = Szent János u. (Közben Breiner Béla utca is volt)

búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Hajrá, hosszú az út, emésszük, társak! (Nagy László fordítása)

most persze így könnyű ennyi év távlatából ugyanis így szól románul amit akkor annak idején hiába is értettem volna hisz még azt sem tudtam volna hogy ez egy fordítás hisz az eredetit sem ismertem sőt még azt sem tudtam hogy ennek az eredetije nyelvileg közelebb van ehhez a fordításhoz mint a magyarok de akkor persze még azt sem tudom hogy magyar vagyok akkor még gyerek vagyok mindenki engem véd rám vigyáz csak akkor azt nem értem mai fejjel hogyan engednek el erre a motorversenyre egyedül hazudtam volna hogy a templomba megyek mikor a motoroktól úgy zúg a környék mint ahogy az amerikai bombázásokkor zúghatott nem tudták volna hogy hova megyek vagy azt hitték éppen nagymamámnál vagyok a város másik végén a kommandáns réten mint ahogy voltam is ott sokat vagy jött velem az apám és végig fogta a kezem (az apukám) de legyen hát könnyű ennyi év távlatából s maradjak magamra e sorral „Să mistuim, prieteni, cît mai degrabă calea!” mit még ma is értek csak egy szó van amit nem s ez minő rácsodálkozás a „mistuim” amit rögtön meg is keresek s kapok is egy tucatnyi találatot amiből kiderül: *Din magh. emészteti* azaz a magyar emészteti szóból

most persze könnyű ennyi év távlatából rögtön az *emészteti* szót is kikeresni *emészt* [1405 k.] Származékszó, alapszava azonban bizonytalan. Az *emik* 'szopik' (vö. *emlő*) vagy az *eszik* ige *e-* tövéből keletkezett -sz-t gyakorító-műveltető képzővel. A szó belseji *m* mozzanatos képző lehet. Az *evés* és az *emésztés* jelentéstani összekapcsolódása megfigyelhető más nyelvekben is, vö. német *verzehren*, cseh *trávití*, lengyel *trawic*: 'eszik; emészt'. A román *mistui* 'emészt' a magyar szó átvétele. ETIMOLÓGIAI SZÓTÁR Magyar szavak és todalékok eredete Főszerkesztő Zaicz Gábor TINTA KÖNYVKIADÓ 2006

most persze ennyi év távlatából könnyű azt is megállapítani hogy a magyarra fordítók között is sokan használják az elmúlásra a táj mögöttünk hagyására vagy az előre haladásra ugyanezt a hasonlatbokrót amint itt következik faljuk sietve (Garay Gábor) fogyjon az út (Áprily Lajos) nyelvük utunkat (Hegedűs Géza) faljuk hát az utat (Somlyó György) falja a szán (Takáts Gyula) fölfaljuk a távont (Veress Miklós) de most persze ennyi év távlatából így könnyű ugyanis azt is megtudni ki ez a fordító Constantin Olariu (1927–1988) román költő, elbeszélő, műfordító aki Zabolán (Zăbala) (Kézdivásárhelytől 14 km-re délre), Aron Olariu, tisztviselő és Kádár Irén gyermekeként született jobb időkben mármint ha nekem lett volna jobb időm ez is egy kész regény lehetett volna de akkor még regénnyel nem foglalkozom és hát mint látható utcanév sem őrzi nevét ó utókor mily kár egyetemi évei után nagynevű bukaresti folyóiratok és kiadók szerkesztője munkatársa de önálló munkái megjelenése előtt a romániai magyar kortársakat és a klasszikus magyar irodalom nagyjait fordítja meg a magyarországi kortársakat is a Magyar Írószövetség 1969-ben Pro Litteris

Hungaricus díjjal jutalmazta munkásságát.

(ötödik) **KANYAR** (balra)

str. Ady Endre = Szent János / Szigligeti utca
búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Să mistuim, prieteni, cît mai degrabă calea! (Constantin Olariu fordítása)

10

hogy nálam-e a roller vagy a gördeszka mint ma a gyerekeknél akiket mi felnőttek védünk térd meg kar vagy könyök meg fejtámaszokkal a lista lehet ennél jóval hosszabb zseni testemet olyan stressz alá vetem ezzel a benzingőzzel meg a bőgő motorok zajával hogy az adrenalin csak úgy pezseg bennem mint a c- meg egyéb multivitaminok egy borospohárban ha már meglát köszönés nélkül megy át az út másik oldalára és onnan figyel amint egy rollerrel vagy a gördesz-kával a kezemben én is ott állok a rajtvonalon vagy már néhány métert ledolgozva éppen egy néző előtt vagy nézők sokasága előtt haladok el és a tömeg zengi és nem fogom be a fülem hadd halljam „**Frissen, fiúk, repüljünk hát az úton!**” (Rónai Mihály András fordítása) és én valóban már nem szabadulok visz magával a pálya lejtése elrejt a tömeg repít a hívás (urunk) még fogom egy kézzel a kormányt (roller lehetett az!) a másikkal a bilit fogom vagy ölelem magamhoz a csipkés zománczott éjjeli edényt s hogy viszem-e el el innen vagy viszem valahova ahol várnak rá/nk honnan is tudjam ez maga a vírus vagy maga a vakcina a tömeg nem tágít a pálya mindkét oldalán rigmusokban üvöltik túl a motorok (roller volt az!) zaját *vírust!* vakcinát! *vírust!* vakcinát! én már látom a célt az egyenest és fejemben helyt kap a hang és összeáll VAKCÍRUST! VAKCÍRUST! és én csak arra gondolok nehogy szerencsétlenül járjak nehogy itt lengessék be a sárga zászlót nehogy a szóképbiznisznek engedve a célvonalon áthaladva nehogy a célszalag tépje ki kezemből a bilit nehogy összes éjjeli csipkés élményem zománczott máza fröcskölné szét vágyam én meg az út másik oldalán e zsongásban elmerülten mitől is félttem volna akkor még gyerek vagyok mindenki engem véd rám vigyáz

(hatodik) **KANYAR** (jobbra)

Szigligeti utca/ str. Nicolae Iorga = Szentpéteri u.
búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Társaim, itt az idő, hogy útra keljünk. (Pákolitz István fordítása)

már felnőtt vagyok vagy felnőtt gyerek akire vigyáztak ismerős nők és ismerős rokonaik tartsd még ott a kezed és engem védtek vigyáztak rám férfiak a kocsmában ne igyál a poharamba ha kérsz szólj hozatok neked egyet vagy diák már tudom van tudás és tudom van pénz is a világon vakációban dolgozom parkban utcát seprek cirkuszt építetek most meg itt keresem a pénzt egyből bele a markomba bontom a kerítést a függőlegesen párhuzamos deszkák nem újak ezeket haránt újabb deszkák fogják össze majd a deszkákat egymáshoz láncok nem újak én vagyok csak új de a pénz az kortalan van kesztyűm szállka ne menjen a bőröm alá ne legyek szállka senkinek a szemében felnézek **Társaim, itt az idő, hogy útra keljünk.** ezt a molinót hazaviszem jó lesz elsötétítőnek ha megint jönnek az amerikai bombázók vagy napernyőnek vagy csirkeudvar-leválasztónak „Társaim, itt az idő, hogy útra keljünk.” olvasom most egy deszkán amint dobom fel a teherautóra fordította Pákolitz István aki ekkor 26 éves és a váradi gettóban szökést menekülést szervez 1945-ben és ez a jel társaim itt az idő de nem kelnek útra nem úgy mint máskor és máshol csokonainál hogy: **Menjünk. Elmennék.** még egy újra csak szintén rövid időre de nagyon sokaknak örökre lezárt újabb nagyváradi bekerítés ez a pálya alig 700 méterrel hosszabb mint ahonnan most szedem össze a kerítést a deszkákba beírt társaimat hogy keljünk útra az alig háromszor akkora területen 23,21 ha nagyváradi 30 ezer

zsidójának fejenként alig 7,7 m² jut de a társaim a társak nem kelnek útra majd
elviszik őket egymáshoz lapítva mint e deszkákat a füstbe ami marad utánuk
a lánc

már felnőtt vagyok

én kell vigyázzak

Pákolitz István (Paks, 1919. szeptember 18. – Pécs, 1996. május 14.), József
Attila-díjas (1963) magyar író, költő, pedagógus, Janus Pannonius Művészeti
Díj (1982)

(hetedik) **KANYAR** (balra)

Szentpéteri u./str. Eminescu = Szaniszló Ferenc utca

búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Vágjunk hát neki, társaim, siessünk! (Bede Anna fordítása)

induljunk mielőbb fiúk

akkor még gyerek vagyok

csak ne gyorsan csak ne szaporán

mindenki engem véd rám vigyáz

társak hosszú az út

mint apám fogja a kezem

csak ne serényen csak ne szaporán csak ne siessünk

még 1790 méter a következő élet

(Csorba Győző, Fodor András, Kerényi Grácia, Végh György, Majtényi Erik,
Muraközy Gyula fordításai)

CÉLEGYENES

str. Eminescu = Szaniszló Ferenc utca

búzaavar párnán feszülő molinón hadrend szavak

Társak föl, mielőbb vágjunk az útnak. (Benjámín László fordítása)

vár a következő élet

Debreczeny György

H betűs versek

(halljuk miket nem mond
a pater dolorosus)

kollázs verscímeimből

gépcsendben igyekszem
a szakrális térbe
szakrális csendben igyekszem
a gépek közé

göbös fából készíték
rozsdás vaskarikát
posztmodern függönyök mögött
amikor megjelenik az angyal

odajön hozzám de én
nem megyek oda magamhoz
pedig tegnap van már
bekormozódott ez a fehér üveg

letépett gombom gomblyukában
most nem esik az eső
az öklöm estébe szorul
barikád épül fájdalomból

a telihold fényénél megyek
ha nem haza hát az ingoványba
a múltat végképp felépítettük
nézni akarlak piros vécékefe

te gyönyörű régészeti lelet

*

akácós úton végigmennek
a tiltótáblák a sötétben
a fák alatt mezítláb
elszédülök a trágyadombon

megérte elpazarolni ezeket
a babérleveleket a carotis mellől
felépítettük ezt a száz kézenfekvőtámaszt
ezekre támaszkodunk most

ne menj túlhevült testtel az égi mezőbe
akácós úton végigmasíroznak
a tiltótáblák a sötétben
fehér ponyva előtt

DEBRECZENY GYÖRGY
(1958, Budapest). Könyvtárosként dolgozik. A Szépirodalom Társasága tagja. Tizenöt verskötete jelent meg, a legutóbbiak: *ezen a szép napon: Thomas Bernhard breviárium* (AJ Téka Kiadó, 2019), *Három menetben, kollázs nélkül* (AJ Téka Kiadó, 2020).

 Irodalom

megláttalak szép kávédaráló
a fák alatt mezítláb
arra gondoltam jobb ha elszédülök
jobb ha megcsiklandozok

minden jelentésárnyalatot
hadd nevéssen az angyal
meg a csupasz kacsa fióka
a lélek

(hátha meghallja)

önkollázs

drága asszonyom
ön gyöngyvirág
hacsak nem felejt el
hogymost épp krákogni tanul

mialatt tolják együtt a villamost
azt mondja
sárga csekkeket láttam
álmaimban

nagy korszak kapujában
mostantól tegnap lesz
ön meg gyöngyvirág lesz
vagy logikatanár

esetleg nefelejcs
ne felejtse el illatozni
vagy kiáltozni
hátha meghallja

kezelőorvosa
gyógyszerésze

(hol kezdődik végre?)

Vécsei Rita Andrea nyomán

egyenblúzok egyentarisznyák
és harisnyák kétséges búcsúzása
a tűzlevelű gesztenyefák alatt
lábak perdülnek át az ingerküszöbön
ne vágd ki a fát
a soktornyú épület előtt
ahol bögöly őrzi a bejáratott
bejáratot

ölelésekkel játszódik reggel a szív
bölcsségeket súgnak a suszterbogarak
a cipész fülébe
kell a kelkáposztaszag a hajadba
rámosolyog a zsíroskenyérre
a hajhagyma
ilyenkor amikor reggelizünk
tedd félre a dikicset barátom

beetetésül percmorzsákat szórunk a vízbe
Thoreau szügyig elmerül a lóba
de hol van még a lendület
a talajból csipegetni lehet
mondja a kisgyerek
a gilisztával fenekezni lehet
a szilárd meder neheztelve kérdi:
hát hol az utas cipője hallod-e?

hol kezdődik végre az ingovány

Gál Hunor

\ 1.5

akkor kezdődött mikor már
hangos volt a feltámadás
s a mákok elkezdtek nőni
mint az ambulanciák drámája.
hisz minden este összecsomagolás
mert ismét könnyörtelenül pontos
volt az idő mely elveszett, és senki
sem akarta megkeresni
hisz a szabadságnak nincsen ára
pedig sokan vacsorát sem kaptak a
megfeszítés előtt.

kezdetben a hang volt, a szirénák ereje,
mely megmérgezte az évszakot
kezdetben katonák voltak az utcán
és rozsdament kalasnyikovok

mikor elveszett az idő
a szabadságnak nem volt ára
március volt. a síkságot belepte az
idegenség, mint begyulladt nyelőcsőben
a bacilusok, hol legargarizált ingóságok
lagnak és online temetések.

ahol mindig hangos a feltámadás
füttyörészve jön a halál
bendzsó hang és mögötte csönd,
s mikor csontjai mozdultak a világ összetört
mert nincs király alattvalók nélkül,
hisz az őzek előzőnlötték a tengerpartot
vérszomjasan halra vadászva, úgy ahogy
igazán csak Európában képesek az emberek.

mert minden este összecsomagolás
mert most a szabadság a szirénák ereje
pedig tudtad, hogy hangos lesz
mert a civilizáció csak a
rabszolgák számától függ.

így bendzsó hang, a vasárnap
mint szilárd cél az orkán előtt
mikor csontjai mozdultak
mert a szavak lehetőségekről
és nem a valóságról szólnak

Irodalom

GÁL HUNOR (1995, Gyergyószentmiklós). A BBTE magyar-komparatiztika szakos hallgatója volt. Ex-bölcsészkaros költő. Többször költözött, mint ahány szöveget megírt. Prózát, lírát, forgatókönyvet ír. Alkalmi zenész és festészettel is foglalkozik. Az ezüst színű macskájának köszönhetően 2019-ben Petri György-díjban részesült.

Benedek Szabolcs

Ez nem Amerika

regényrészlet

Hajnalban keltek, kapkodva készülődtek, a reggelit már az autóban tudták le. Igaz, Becsei Árpád nem szerette, ha a Daciában esznek és morzsáznak, máskor nem is engedte meg, de ez most különleges alkalom volt. Ünnepnep, úgyhogy elvileg alhattak volna sokáig, ám a családfő Árpád sietette az indulást. Azt mondta, időben oda kell érní a határra, várhatóan a szokásosnál is nagyobb lesz a sor. Odáig nem ér el a keze, több megyével arrébb nem tudja elintézni a különleges bánásmódot.

Április negyedike volt, a felszabadulás ünnepe. Az akkortájt előszeretettel hangoztatott klisé szerint a Vörös Hadsereg 1945-ben ezen a napon szabadította föl Magyarországot a náci megszállás alól. Évekkel később kiderült, hogy e jeles dátum úgy született, hogy Sztálin marsall, a Szovjetunió generalisszimusa egyszerűen rábökött a naptárra, és kijelentette, hogy ekkorra nem szeretne

Irodalom

BENEDEK SZABOLCS 1973-ban született Budapesten, egy szolnoki kiterő után most is ott él, prózát ír.

egyetlen fasisztát se látni Magyarországon. Azt, hogy „látni”, természetesen képletesen értette. (Abba pedig most ne menjünk bele, hogy fasiszták amúgy se nagyon voltak errefelé, nácik annál inkább, a kettő közötti különbségnek a történelemkönyvekben nézhetnek utána a kíváncsi természetűek.) Természetesen az Acélos Szoszó eme akaratával tisztában voltak azok a szovjet parancsnokok is (mertek volna nem tisztában lenni), akik a megadott napon táviratilag jelentették Moszkvának, hogy Magyarország területéről kiűzték a hitleristákat. Tudták, hogy a generalisszimusz idáig úgyse lát el, bármilyen különleges képességekkel is rendelkezik. Így aztán azt se hallotta meg, hogy az április negyedikét követő pár napban a nyugati határszélen itt-ott még ropogtak a fegyverek.

A magyarokat nem kérdezte senki, hogy valóban felszabadulásnak tekintik-e. Egyszerűen rájuk

húzták az új gúnyát. Kétségtelen, hogy volt, ami valóban véget ért. Az a rendszer, amely magának vallotta és igyekezett – időnként a modernitásnak és a racionalitásnak fittyet hányva – továbbörökíteni a történelmi Magyarország politikai és társadalmi hagyományait, a háború végével egy csapásra megszűnt létezni. A szovjetek megérkezése után a tragikus kísérőjelenségétől, a nyilas rémuralomtól és a nyílt zsidóüldözéstől se kellett már tartani. Egy villanásnyi időre fölbukkant a demokratikus átalakulás víziója. Ám az gyorsan kiderült, hogy ez is látszat volt csupán, szemfényvesztés. Április negyedike egyben azt jelentette, hogy az ország a Nyugat tudtával, sőt jóváhagyásával a Szovjetunió érdekszférájába került. És ez nem csupán annyi hordalékot hozott magával, hogy a Vörös Hadsereg katonái nőket erőszakoltak meg, valamint málenkij robotra vitték az embereket. Az ország az egyik megszállásból a másikba hullott. Negyedszázados függetlenségét, amelyet paradox módon a trianoni békediktátummal nyert el, majd a Wehrmacht bevonulásával elveszített, 1945. április 4-e után se kapta vissza.

A mesterségesen kreált ünnepnapot sokan arra használták föl, hogy kiruccanjanak Bécsbe. Az évtizedeken keresztül fennálló utazási korlátozások ekkorra valamelyest enyhültek, megvolt a világútlevél, kiválthatták a teljes családra a valutakeretet (hogy még több schilling csörögjön a zsebben, sokan a nagymamát is betuszkolták a Wartburgba), és nosza. A jeles nap ezúttal a hét közepére esett, és a megyei pártvezetés előzetesen úgy döntött, ezt a lehető legszélesebb körben érintettek számára is ünnepnapként – értsd: szabadnapként – kezeli. Anélkül határoztak így, hogy az óhajt konkrétan bárki is megfogalmazta volna. Tudták, hogy a jó hangulat nagyon fontos: amennyiben a gazdasági nehézségek fokozódnak (márpedig fokozódnak, ez nem volt kérdés, még akkor se, ha erről ugyancsak nem esett szó, legalábbis egyelőre), különösen lényeges, hogy az elvtársak és az elvtársnők kedélyállapota relatíve nyugodt legyen. Márpedig az érintettek rosszul vették volna, hogy míg a lakosság többsége pecázik, a parkban sétál, a telken veteményez, vagy egyszerűen csak otthon ül és nézi a televíziót, addig nekik eleget kell tenniük az évforduló adta protokolláris kötelességeiknek. Azokat tehát előrehoz-

ták egy nappal. Így se úszta meg mindenki. A központi, országos megemlékezés időpontjába innét, a provinciából nem volt beleszólásuk, a budapesti díszszemlét április 4-én tartották, ahol Magócs elvtársnak hivatalból meg kellett jelennie, részint azért, hogy képviselje a megyei elvtársakat és elvtársnőket, részint pedig, hogy kalauzolja és vezesse azokat, akik a megyéből a jeles nap tiszteletére állami kitüntetést vehetnek át. (Ideértve őt magát is, aki a Szocialista Magyarországért Érdemrendet fogja megkapni.)

– Természetesen amennyiben bármelyiktek velem tartana, örömmel veszem, van hely az autómban. De azt is simán meg tudjuk oldani, ha netán mindhárman jönnének.

Végignézett a tárgyalóasztal túlsó felén, ám amazok mintha kerültek volna a tekintetét.

Az irodában vágni lehetett volna a füstöt. A snapszlis poharak is szépen ürültek, igaz, Becsei elvtársé a többiekéhez képest ezúttal is kicsit lassabban, de ezt már megszokták.

– Szóval nem szeretnétek, hogy a díszszemle apropóján bemutassalak benneteket néhány elvtársnak az országos vezetésből? Pedig külön hangsúlyoznám, hogy közületek kerül ki a majdani utódod. Nem mintha mostanában terveznék nyugdíjba menni, ámde a dolgokra fel kell időben készülni. Ez nem Amerika, hogy kapkodjunk orra-szájba. – Még egyszer körbenézett, ám a másik háromnak sürgős vizslatnivalója támadt a Magócs elvtárs mögötti polcon, ahol Marx és Engels, illetve Lenin összes művei sorakoztak. – Hát jó. Nem kötelező. Azt viszont elvárom, hogy a megyei ünnepeken odategyétek magatokat. Szeretném, ha minden zökkenőmentesen haladna, és még véletlenül se csúszna be semmiféle baki.

Szinte hallani lehetett, ahogy legördülnek a mellkasokról a kövek. A szabadnap megvan. A kis morgás úgyis el lesz felejtve. Magócs elvtárs nem haragtartó ember. Pláne akkor nem, ha egy különösen szép őzbakot vagy dámszarvast hajtanak elébe a következő vadászaton.

Becsei Árpád joggal érezhette később úgy, hogy neki aztán végképp nem volt oka arra, hogy lelkiismeret-furdalása legyen. Minden önfényezés nélkül is tisztában volt vele, hogy elég tisztességes ünnepi beszédet rittyentett, miután Magócs elvtárs a többiek távozása után belekarolt, félrevonta és bizalmasan megkérte, hogy segítse már ki a

megyei díszünnepség kapcsán. Elvégre ő nem a szavak embere, nem kenyere a beszéd, jobban szeret cselekedni, mint szónokolni, Becsei elvtárs viszont köztudottan írói vénával született. Később pedig mindenfelé azt lehetett hallani, hogy ritka nagy és emlékezetes beszéd hangzott el a megyei főtitkár elvtárs szájából.

Sűrű nap volt, de hát a protokolláris kötelezettségek már csak ilyenek. A pártbizottságban szét kellett osztani a feladatokat. A megye minden településén megtartották az április 4-ei ünnepeket, nagyjából egyazon időpontban, és sok helyütt szerették volna, ha a megyei pártbizottságból valaki odalátogat. Minden meghívásnak azonban nem lehetett eleget tenni. Ahogy Magócs elvtárs – szokása szerint – tréfásan fogalmazott: „Több kolbász, mint ember”. Bármilyen örömteli is a szívélyes vendéglátás, sokaknak meg kellett elégedniük a saját tanácselnökükkel vagy művházigazgatójukkal.

Becsei elvtárs a teljes napot Magócs elvtárs társaságában töltötte. A másik két titkár vidéki kiküldetésbe ment, a megye másik két, még nagyobbacsának számító városába. A megyeszékhely Magócs elvtársnak és neki maradt. Délután együtt koszorúzták meg a felszabadulási emlékművet. Nem azt a fallikus bombát, amely a színház előtt állt, és amelynek tövében ama sajnálatos események idején Becseiné Emma Heltai-verset szavalt. Annak, ahogy korábban említettük, már híre-hamva sem volt, olyan értelemben se, hogy nemhogy nem emlegették, de évtizedek távlatából már nem is emlékeztek rá. Ahogy azokra az őszi napokra se – ki azért, mert nem akart, ki meg azért, mert nem hagyták, hogy emlékezzenek. Megmaradt ellenben továbbra is a szovjet hősök emlékműve, ami annak idején túlélte a sajnálatos események viharos napjait. Nem volt benne semmi különös, a szocialista realizmus hagyományait követve úgy nézett ki, akár egy fehér obeliszk, a tetején kivételesen nem vörös, hanem aranyozott csillaggal, oldalába vésve szovjet katonákkal és az őket üdvözölő hálás paraszt- és munkásfigurákkal. Ennek a talapzatán helyezte el a hatalmas, emberméretű koszorút Magócs elvtárs és Becsei Árpád, miközben munkásörök tisztelegtek, és kattogott az *Alföldi Krónika* fotóriporterének masinája.

Az ünnepségen Zomboriné Zsuzsa is jelen volt. Nem azért, mert ő tudósított a jeles eseményről, hanem hogy legalább egy kérdő tekintet erejéig elkaphassa hajdani kollégáját és főnökét. Aki nem kevés lelkiismeret-furdalástól vezéreltetve

oda is lépett hozzá, és félhangosan, mintha köszönne, azt mondta neki:

– Sajnos még mindig nincs előrelépés a véglegesítésben, Zsuzsika. De ez tényleg nem jelent semmit. Rendben lesz a dolog, én is mindent megteszek, a döntések viszont elég lassan születnek meg.

Legalábbis – és ezt Becsei Árpád hangosan már nem mondta ki – azok, amelyek nem igényelnek különösebb erőfeszítést. Ezek születnek meg a legnehezebben. Ha nincs miért kapkodni velük, akkor folyamatosan félre vannak téve.

Este következett a központi megyei díszünnepség, ahol elhangzott a beszéd.

Becsei Árpád tényleg odatette magát. Mintha ezzel akarta volna ellensúlyozni a célzásokban megbúvó főtitkári neheztelést. Pedig igazán szokatlan dolgokat nem írt bele, a jól bevált és kötelezően elvárt paneleket használta, ám azokat kicsinósítva, ízlésesen, ugyanakkor nem hivalkodóan, és mesteri módon illesztette is őket össze. Amire a jelek szerint nem figyeltek föl, vagy csak kevesen, és azok se tették szóvá, mintha maguk se akartak volna hinni a fülüknek, az az volt, hogy a beszédben viszonylag kevés hangsúly esett a felszabadító szovjet katonákra és a Vörös Hadsereg hőseire, akik segítségével nélkül lehetetlenség lett volna megszabadítani az országot a hitleristák igája alól. A beszéd nem is annyira a háborút és annak véget értét ecsetelte. Sokkal inkább azt, ami utána történt. Vagyis, hogy a nép nekilátott újjáépíteni az országot, és ebben a folyamatban kiemelt feladat jutott a kommunistáknak, akikre a nép bizalmának súlyos felelőssége hárult. Ez a bizalom azóta is töretlen, és a pártnak tudnia kell élni ezzel a bizalommal – hangsúlyozottan élni és nem visszaélni. Egy országot vezetni ugyanis nem csupán dicsőség, de legalább akkora felelősség is, és a pártnak nap mint nap be kell bizonyítania, hogy képes ennek megfelelően dolgozni, irányt mutatni, lelkesíteni, és amennyiben a kor szava arra szólítja, akkor megújulni is. A régmúlt eredményei nagyon szépek, ám azokra csak akkor lehet építeni, ha legalább efféle eredményeket tudunk fölmutatni a jelenben is. Olyanokat, amelyeket majd utódaink emlegethetnek példa gyanánt.

Magócs elvtársnak egy ilyen nagyszabású bevezető után lehetősége nyílt föl sorolnia a jelenbeli eredményeket. Részletes beszámolót nyújtott a megye termeléséről, a gyárakról, az üzemekről, a téeszekről és bennük dolgozókról, mind-

ezt úgy, hogy a felsorakoztatott mutatók és statisztikák korántsem voltak unalmasak, sőt a hasonlatok és metaforák nyomán színes kép kerekedett ki belőlük. A mintegy 40 perces szónoklatot egy Váci Mihálytól vett idézet zárta. Az ezt követő vastapsra pedig később mindenki úgy emlékezett vissza, hogy még soha nem hallotta ennyire kirobbanónak és őszintének. Mi több, ezúttal nem is annyira a beszéd végének szólt, hanem sokkal inkább tartalmának. Magócs elvtárs boldogan fürödhetett a dicsfényben a három forradalmár, Marx, Engels és Lenin képmása, valamint a „Világ proletárjai, egyesüljetek!” felirat alatt.

Az ünnepséget a színházban tartották, válogatott vendégek jelenlétében. A színpadra tribünt ácsoltak, ezen foglaltak helyet a megyei pártbizottság vezető munkatársai (a másik két titkár is visszakeresztelt vidéki kiküldetéséből), továbbá a megye kiemelt termelőegységeinek és intézményeinek képviselői: téeszelnökök, üzemvezetők, illetve gyárak, iskolák és művelődési házak igazgatói. Itt kaptak helyet az ideiglenesen (ekkor immáron négy évtizede) itt állomásozó szovjet hadsereg helyi alakulatainak vezetői is. És persze úgy kellett a tribünt elhelyezni, hogy szorítsanak néhány négyzetmétert a megyei kamarakórusnak is, mely a beszéd után, illetve azt követően, hogy Magócs elvtárs a megyei pártbizottság nevében a felszabadulás tiszteletére kitüntetések és elismerések adottát a munkájukat legkiválóbban végző elvtársaknak, rövid énekműsorról kedveskedett az egybegyűlteknek. Hangsúlyosan röviddel, hiszen a türelem az emelkedettség ellenére is véges, a jelenlévők kezdtek fáradni, Becsei Árpádnak viszont arra is volt érkezése, hogy odafigyeljen, a repertoár ezúttal ne mozgalmi és partizándalokból álljon, hanem népdalokból és egy-két Kodály-kórusműből.

A nézőtérén ugyancsak válogatott nézősereg ült. Becsei Árpád meghívta rá az anyját is, mondván, itt a lehetőség, hogy Emma négy évtized múltán ismét betegye a lábát a színházba, ám amaz makacsul rázta a fejét, jelezve, hogy elszántan ragaszkodik hajdani elhatározásához. Klári viszont eljött, úgyhogy láthatta, amint a férje átveszi Magócs elvtárstól a megye kulturális életében végzett munkájáért járó elismerést. Ez Becsei Árpád számára is meglepetés volt, nem szóltak neki előre, így aztán nem kis elfogódottsággal fogadta az ünnepség utáni állófogadáson Magócs elvtárs köszönő szavait:

– Kiváló munka volt, Becsei elvtárs. Tudom, hogy már egyszer megköszöntem, de engedd meg, hogy megtegyem még egyszer.

– Én csupán a munkámat végeztem, Magócs elvtárs...

– Tudom. Hiszen mindnyájan a munkánkat végezzük. Ám korántsem mindegy, milyen minőségben. Ráadásul úgy, hogy közben te nem akartál előre nyomakodni benne. Hogy is szokás ezt nálatok, fiatalok körében mondani? Jövök neked egygel, Becsei elvtárs.

Amaz hirtelenjében nem is tudta, meghajoljon-e, vagy elég volt, hogy elvtársiasan megszorította az eléje nyújtott májfoltos kezét.

– Igazából már megköszönted, Magócs elvtárs... Vagyis hát én tartozok ezért köszönettel – Becsei Árpád zavartan megtapogatta a hóna alatt szorongatott, elegáns, vörös mappába csomagolt kitüntető díszoklevelet. A dobozát, amelyben a hozzá tartozó kis plecsni lapult, a zsebébe rejtette, bár, ahogy a többi kitüntetettet nézte, akár ő is kitűzhetette volna a jelvényt zakójának gallérjába. – A feleséggel talán még nem találkozta...

Klári szerény mosollyal egyet előrébb lépett, és kezét nyújtott a nagyembernek:

– Üdvözlöm, Magócs elvtárs. Becseiné Klára vagyok.

A főtitkár úgy szorongatta a női ujjakat, mintha soha nem akarná őket elengedni.

– Végtelenül örülök, hogy végre személyesen is találkoztunk. Becsei elvtárs szokta emlegetni a kedves feleségét. Ugye, maga is szakmabéli? Már úgy értem, újságíró.

Becsei Árpád a homlokát ráncolta. Úgy emlékezett, hogy már ezt is említette Magócs elvtársnak.

Klárin viszont nem látszott, hogy bármit is nehezményezett volna:

– Ahogy a férjem annak idején, dolgoztam én is újságíróként, akkor ismerkedtünk meg, de jelenleg tanítok. Gimnáziumban.

– Ja, persze, persze – Magócs elvtárs arcáról egyetlen pillanatra se hervadt le az üdvözült mosoly. – Igen, a jövő nemzedékének nevelése rendkívül fontos dolog. És legalább ennyire szép feladat. Hamarosan ezen a területen is jelentős változások várhatók. Át kell tekintenünk a közoktatási intézmények vezetőinek állományát, Becsei

elvtárs. Sokan nyugdíj előtt állnak, és különben is, ideje, hogy több teret adjunk a fiataloknak, lehetőséget, hogy megmutassák és bizonyítsák, mire képesek. Elvégre ők a mi gyermekeink, akiket már a népi demokrácia nevelt fel. Már úgy értem, hogy ti, Becsei elvtárs, hiszen ti, mai fiatalok is közibük tartoztok. Egyébként gyertek el valamelyik szombaton hozzánk. Tudod, van egy kis víkendházam a túlparton, a kanyar után. Nem messze a várostól, de már szép, nyugodt, csendes környezetben. Tudom, hogy neked nem kenyered a vadászat, úgyhogy nem is akarom erőltetni, cserébe viszont látogassatok meg minket. Az asszonyok majd főznek valamit bográcspan, mi meg elbeszélgetünk. Egyre szebb és melegszik az idő, nézünk a naptárban valami közeli szombatot. Sofőrrel gyere, hogy tudjunk kicsit iszogatni is.

Magócs elvtárs kacsintott, majd elkezdett a tengelye körül megfordulni, jelezvén, hogy részéről ez a társalgás véget ért, egyre többen álldogáltak a közelében látszólag céltalanul, valójában arra várva, hogy pár mondatot válthassanak a megyei főtitkárral. Amaz azonban, mielőtt a teljes fordulatot végigvitte volna, még egyszer odaszólt Becsei elvtársnak:

– Mit is mondtál, holnap utaztok?

– Igen, Magócs elvtárs...

Becsei Árpád érezte, hogy a hátát egyszeriben előnti a verejték. Lehet, hogy mégse kerülhet rá sor? Netán Magócs elvtársnak kedve szottyant a következő napot is vele eltölteni, ezúttal Budapesten?

– És hova is?

– Hát, Bécsbe terveztük...

– Bécs... Hiszen az nagyszerű. A fiamék is készülnek oda, nem most, hanem a hónap második felében. Valami focimeccs lesz. De hát én is viszonylag sűrűn járok. Teniszezni. Nagyon jó tenispályákat tudok neked mutatni Bécsben. Fedettek, fűtöttek, műanyag borítás, büfé, minden, ami kell. A pártiskola pályáját már próbáltad különben? Nemrég salakozták be újra. Elég jó lett. Na, kihívlak egy partyra. Még akár a bográcsozás előtt.

Magócs elvtárs ezzel végleg elfordult tőlük, nem mellesleg mintegy áldását adva a dologra.

Másnap tehát nekivághattak Bécsnek.

Ez volt az első alkalom, amikor nyugatra indultak, ahol még egyikük se járt. Még mielőtt a gyerekek megszülettek, Klári és Árpád tettek egy kisebb körutat Lengyelországban, a korabeli magyar értelmiség mekkájában, a frissen beszerzett bogárhátú Zastavával. Később, immáron családostul voltak Csehszlovákiában, egy évvel korábban pedig Bulgáriában, a bolgár testvérpárt egyik tengerparti üdülőjében. Ezen kívül Árpád a megyei pártvezetéssel a Német Demokratikus Köztársaságban is járt, úgymond hivatalos úton.

A nyugat most következett.

A határon tényleg hosszú volt a sor, hosszabb, mint amire Becsei Árpád számított. Úgy tűnt, mintha az egész ország a sógoroknál akarta volna megünnepelni a felszabadulás napját. Félő volt, hogy unalmukban megeszik az összes téli-szalámis és májkrémes szendvicset, amiket Klári nagy műgonddal elkészített még az előző nap délutánján, mielőtt elindult volna a színházba a férje után, az ünnepi gálára. Ők nem is nagyon voltak éhesek, mivel a fogadáson degeszre ették magukat. Álmosak annál inkább. Nemcsak ők, hanem a gyerekek is. Hiába adták utasításba nekik, hogy feküdjenek le időben, mert holnap korán kell kelniük, a parancsot csak részben hajtották végre. Sári engedelmesen lefeküdt, ám az izgalomtól, hogy a szülei még nincsenek idehaza, nem tudott elaludni. Marci is a szobájában volt és egy kalandregényt gyűrögetett a Delfin Könyvek sorozatból. Aztán mivel átestek a holtpontra, alig bírtak elaludni. Amikor megszólalt a korai időpontra beállított vekker, mindnyájan úgy érezték, mintha csak most csukták volna le a szemeiket.

– Nem vagy fáradt? – kérdezte napjában többször is Klári, ami Becsei Árpádot nagyon idegesítette. De, természetesen fáradt volt, az előző nap után különösen az. A még odahaza felhörpintett méregerős fekete ideig-óraig segített, pár óra elteltével viszont elmúlt a hatása. Arra viszont nem akart gondolni se, hogy kipróbálja a híres bécsi kávé. A schillingek ki voltak porciózva, még úgy is, hogy kéz alatti vétellel valamelyest kipótolta a valutakeret. Egyszerűbb lett volna nekik is elhozniuk Emmát, de hát erre különböző okok miatt gondolni se lehetett.

Egyébként a kávé pótolta az adrenalin.

Elsőként mindjárt akkor, amikor az volt a kérdés, hogy a határon esetleg átkutatják az autót és észreveszik azt a kis pluszpénzt, amit Becsei Árpád nem akart különösebben rejtegetni, egyszer-

rűen betette a Dacia kesztyűtartójába, mondván, ha megtalálják, akkor a lehető legegyszerűbb helyen fedezzék fel, és ne keltse azt a látszatot, mintha mindenáron dugdosni akarta volna.

Erre azonban nem került sor. Kilométerekkel a határ előtt megállította őket egy géppisztolyos katona, ám őt nem a kivinni szándékozott valuta mennyisége érdekelte, hanem az, hogy rejtegetnek-e valakit a Dacia csomagtartójában. A biztonság kedvéért a motorháztetőre is rácsapkodott, mintha azt gondolta volna, a román munkások gyárilag kialakítottak ott egy csempészüreget. Aztán amikor ténylegesen a határhoz érték, a határőrök föltehetően már annyira belefásultak a dömpingbe, hogy csupán az útleveleket ellenőrizték, és az autóba is mindössze annyira pillantottak bele, hogy megegyezik-e az utasok létszáma a kezükben tartott kékfedeles okmányok számával.

Bécs következett, a hajdani császárváros, alig száz kilométerre a határtól, mégis, egy merőben külön világ. Nem csupán azokban az években, amikor politikai és gazdasági értelemben egy másik világrendszerhez tartozott. Korábban is, hiszen már Mátyásnak komoly presztízst jelentett, hogy elfoglalta és élete utolsó éveiben oda-költöztette udvarát. Napóleon pedig ugyancsak szívesen időzött a Habsburgok palotájának hatalmas termeiben, aztán amikor keletnek indult, hiába futtatta meg Győrnél a nemesi felkelőket, a magyar ugar és a korabeli láptenger láttán inkább visszafordult.

Mindezek ellenére most tényleg mindenütt magyar szót lehetett hallani. A Mariahilfer Strasse tele volt mackónadrágos és Trapper farmeres emberekkel, akik Centrum Áruházak feliratú sárga nejlonszatyrokat cipeltek magukkal, és a bevásárlótca padjain, a csillogó kirakatok előtt ették a házikolbászt, a zöldpaprikát és a kenyeret. A parkolókban Zsigulik, Skodák, Wartburgok és Trabantok sorakoztak, a legmeglepőbb azonban az volt, hogy a kirakati üvegekre is magyar feliratokat ragasztottak, emígyen tájékoztatva a keleti vendégeket a vásárlási lehetőségekről. Mint ahogy az üzletekben az eladók közül is sokan beszéltek magyarul. A jelek szerint az előrelátó bécsi kereskedők oly módon készültek a rohamra, hogy disszidenseket, azazhogy emigráns magyarokat alkalmaztak beugróként erre az egy napra, tudván, hogy a vevők nyelvtudására nemigen alapozhatnak.

Becseiék nem a Mariahilferen vásároltak, hanem egy távolabbi, félreeső utcában. Becsei Árpád az egyik volt újságíró kollégától kapta a

címet – attól, aki nem melleleg a pluszvaluta beszerzésében is segédkezett. Az üzlet elérhetősége kézzől kézre járt. Arról volt híres, hogy a szokásosnál olcsóbban adja a műszaki cikkeket, mivel bizonyítani tudta, hogy külföldieknek árul, és ezzel megkerülte a forgalmi adót. Ötven év körüli, hízásnak indult, ám divatosan és fiatalosan öltözött magyar férfi volt a tulajdonosa és eladója egyben. Becsei Árpád úgy tippelte, ama őszi sajnálatos események idején hagyhatta el Magyarországot. Akkor lehetett húszéves – meglehet, fegyvert is forgatott –, ám nem ment túl messzire, és most egykori honfitársain igyekezett meggazdagodni.

– Ez a legfrissebb modell, kérem – magyarázta professzionálisan kivitelezett lelkesedéssel. – Commodore 16. Bármilyen tévékészülékre rá lehet kötni. Még akár egy Junosztyra is – ahogy kimondta a szovjet márka nevét, cinkosan kacsintott –, egyébként prima kis modell, nagyon szeretik, és nagyon viszik.

– És mi kell még hozzá? – kérdezte Becsei Árpád, miközben óvatosan megtapogatta a színes dobozt. – Vagy ez így önmagában is működik?

– Működik, ám a programok tárolására és betöltésére természetesen szükség van egy kazettás magnóra.

– Olyanunk van...

A disszidens elnézően mosolygott.

– Ez, kérem, nem olyan. Speciális. Hangot nem ad ki, a számítógéphez kell kötni. Kazettával működik, de igazából nem magnó, hanem háttértároló. És amennyiben szeretnének játékprogramokat is használni, ajánlott a joystick is.

– Hogy micsoda?

A férfi elővette azt is.

– Ez tudom, micsoda – szólt közbe Marci. – Láttam fényképen.

– Na, ha a fiatalember tudja, miről van szó, akkor helyben is vagyunk... A videomagnó mellé, gondolom, kazettákat visznek, nem tudom, hogy odaát mennyiért kínálják, de ha pakkban adom, darabja garantáltan olcsóbb. És ajánlhatok esetleg filmeket is?

– Miféle filmeket?

– Kérem, van mindenféle... Rocky, Rambo, Cápá, több részben mind. Vagy esetleg másfajtákat is? Egyéb témában is van választék. Igaz, azokat nem tartom a kirakatban, de ettől még van.

A férfi megint kacsintott. Becsei Árpád nem volt teljesen biztos benne, hogy miről van szó, de azért nagyjából sejtette.

– Rocky – válaszolta az apja helyett Marci. – És Rambo is.

Becsei Árpád bosszúsan ráncolta a homlokát.

– Ezek a filmek milyen nyelven vannak?

– Németül, természetesen. Esetleg angolul, német felirattal. De ha holnap vissza tetszenek jönni, kérem, szerzek magyar változatot.

– Szinkronizáltat?

A férfi fölényesen mosolygott:

– Szinkronizáltat odahaza tessék keresni, kérem, már persze ha tetszik egyáltalán találni. Rábeszélőst tudok adni.

– Rábeszélőst?

– Az olyan, kérem, hogy az eredeti hang fölött magyar nyelven tolmácsol valaki. Tetszetek már látni ilyet?

Becsei Árpád a fejét rázta.

– Holnap már nem leszünk itt. Különben is, tudunk a videomagnóra fölvenni filmeket a tévéből is. Üres szalagot pedig odahaza, a Skálában is lehet kapni.

– Értem, kérem. Szóval egynapos kirándulás. Az is jó. Április negyedike van, ugyebár? Azt még mindig megünnepeltetik Magyarországon a kommunisták? A jó édesanyjukat, hogy takarodnának már el a bűdös francba...

Klári óvatosan hozzáért a férje hátához, hogy amaz ne szóljon semmit.

Pár pillanat csend állt be.

– Na jó – mondta végül az eladó. – Akkor megválnánk? Lesz a komputer és a VHS. Music centert esetleg?

– Music center?

A férfi sokadszorra mosolygott, hol elnézően, hol fölényeskedve. Rájött, hogy a vevői meglehetősen amatőrök.

– Új találmány. Egybe van építve a rádió, a lemezjátszó, meg a kazettás magnó. Kiváló minőségű, olcsó termékeim vannak. Mutassam?

Mielőtt Marci megint megszólalhatott volna, Becsei Árpád gyorsan megrázta megint a fejét.

– Köszönjük, van mindhárom odahaza. Rádió is, lemezjátszó is, kazettás magnó is. Amúgy is, ritkán hallgatunk zenét. Nem vagyunk egy zenebold család.

Azt már csak magában tette hozzá, hogy a valutakeretből se futná.

– Ahogyan gondolni tetszik, kérem. De tudják mit? Ha már így összebarátkoztunk, akkor legalább ezt tessék elfogadni.

A férfi a pult alá nyúlt és kihúzott egy videokazettát. Nem gyárit, műsorosat, hanem egy bontott simát. Odatette a videomagnó doboza mellé.

– Rábeszélős. Egy Rocky, meg egy Rambo van rajta. Grátis. Csak maguknak. A szép ünnep alkalmából.

Marci meg akarta kérdezni, mi az, hogy grátisz, aztán inkább, látván az apja egyre felhősebb

tekintetét, hallgatott. Becsei Árpádnak közben az futott át a fején, hogy vajon amit holnapra ígérték, az hogyan lehet már most a pult alatt. Aztán inkább nem kérdezett többet. A fene se érti a profithajász, kapitalista üzletpolitikát.

Nagyon ki volt centizve a schilling, de legalább elég volt mindenre. A parkolóautomatába is tudtak belőle dobálni. Igaz, Becsei Árpád mérgelődött, hogy micsoda kapitalista dolog ez, a parkolásért is fizetni kell. De hát ezen nincs mit csodálkozni, itt még kábé a levegővételt is megadóztatják.

A Hofburgot és a Ringet csak az autóból látták, ahogy a Stephansdom tornyait is. Schönbrunn felé sem kanyarodtak el, Becsei Árpád így is vért izzadt a forgalomtól. Különben se tudták volna leperkálni a belépő árát, Klári pár nappal korábban azt olvasta a Panoráma Útikönyvek Bécsről szóló darabjában, hogy még a kastélyparkba való belépésért is fizetni kell.

Hazafelé ismét belefutottak az ezúttal már keletnek tartó tömegbe. Az adrenalinszint megugrott megint, ám a határőröknek se türelmük, se idejük, se érkezésük nem volt számolgatni, hogy a bevásárolt holmi vajon futotta-e a törvényes valutakeretből. Különben is, miközben más autók majd összerogytak a tetejükön szállított hűtőládától, a Dacia csomagtartójában megbúvó komputer és videomagnó még szerény vételnek is számított. Némi tanakodás után a videomagnóra ütötték rá a vámpecsétet, jelezvén, hogy azt majd csak akkor lehet használatba venni, miután odahaza Becsei Árpád kifizette a vámot.

Erdős Virág

ez is volt

évem '20

egy bedöglött pedelec
a kempinski előtt

plusz egy bőven éjszakába
nyúló délelőtt

lekapcsolt óriáskerék: a nagy mű
megíratlanul

állok veszteségesen
és kivilágítatlanul

Viszony

Nem én főztem, nem nekem kell megenni.
A testem reklámfelület, az arcom maszk.
Én egy keresztnév vagyok, te egy keresztnév vagy.
A biciklim egy mozgó pont, a vacsorád egy háromj-
egyű szám.

Applikáción keresztül követed az útvonalamat.
Applikáción keresztül értesülök a tejallergiádról.
Tudom a kódot, amivel bejuthatok hozzád.
Tudod a számot, amin panaszt tehetsz rám.
Magázlak, te letegezel.

Jó napotl köszönök, te azt mondod: heló.
Szép napot kívánok, te azt mondod: csá.
Ismerem a lakcímedet, tehát megvan rólad a
véleményem.

Tisztában vagy a státuszommal, tehát megvan rólam
a véleményed.

Mosolyogsz rám, mert örülsz a vacsorádnak.
Mosolygok rád, mert borraivalót remélek tőled.
Jelzed felém, hogy elmehetek.
Jelzem feléd, hogy késésben vagyok.
Holnap az utcán nem fogsz megismerni.
Holnap az utcán nem foglak megismerni.

Ha költő lennék, szájon csókolnálak.
Ha költő lennék, hasba szúrnálak.
Ha költő lennék, beleköpnék a levesedbe.

Nem vagyok költő.
Futár vagyok.
Nyugi.

Irodalom

ERDŐS VIRÁG József Attila-díjas író, költő 1968-ban született Budapesten. Legutóbbi kötete: *Hősöm* (Magvető, 2020).

no border

az arab fiú fehér ingben a járda szélén állt
követett a szemével és valamit hangosan magyarázott
tépte az ingét és mutogatott magára *in is! in is!*
fékeztem leszálltam: hátha valami baja van
nem fékeztem nem szálltam le: hátha valami baja van
in is volt! in is volt! kiabált utánam amíg az első adandó keresztutcánál le
nem
kanyarodtam

ennyi volt az egész mégis
zavarba hozott:
egy múltidőben
két alkalmazott

szomorú de szép is:
ő is wolt
meg én is

Szókratészt?

Megkaphatom?

A pultos olyan kifejezéstelen tekintettel meredt rám,
amiből így utólag arra következtetek,
hogy az egyik titkos
tanítványa lehetett.

Mondtam a számot, és már nyújtotta is a csomagot.

A bisztró előtt,
a Stáhly utca és a Márkus Emília utca sarkán
egyetemisták cigarettáztak állukra tolt,
sárga maszkban.

Ahogy elmentem mellettük,
egy pillanatra elhallgattak.

„Jelen Bisztró”.
Már ez is milyen fura.

Emlékszem, hogy szokatlanul enyhe október volt,
leokéztam a címet, felültem a biciklimre,
és nekiindultam az éjszakának.

Szókratész
– mint ez köztudott –,
a Víg utca 20-ban lakik, ami azért jó,
mert van lift.

Ahogy felértem a harmadikra,
egy ideig tanácstalanul kóvályogtam a vaksötét körfolyosón,
aztán észrevettem, hogy a túloldalon
résnyire nyílik egy ajtó.

Sietve körbekerültem,
a hátizsákomból izgatottan előkotortam a szállítmányt,
de máris csalódnom kellett.

Érdemi dialógusra
a legnagyobb igyekezetem ellenére sem kerülhetett sor:
egy kéz
kinyúlt a résen,
átvette a papírzacskót, és se szó, se beszéd,
behúzta maga után az ajtót.

Hogy öreg vagy fiatal,
kicsi vagy nagy,
rettenthetetlen fárosz, vagy beszari kis pöcs –
ezt sajnos ennyi idő alatt
egyáltalán nem sikerült kifigyelnem.

Igazából még azügyben sem tudok teljes bizonyossággal állást foglalni,
hogy Szokratész férfi-e
vagy nő.

Kár,
pedig szerettem volna elmondani neki,
mennyre örülök, hogy ezek szerint tévesek a híresztelések,
bíráit sikerült jobb belátásra bírnia,
és végül ostoba és elhamarkodott tervéről is
letett.

Elgondolkodva szálltam vissza a liftbe,
de még mielőtt lehúztam volna a címet,
eszembe jutott, hogy megnézem a kiszállítás tételei közt,
vajon mit rendelt magának ma estére
a mester.

Az applikáció három tételt sorolt fel:

- napi leves,
- almatorta,
- 2 dl burok.

Hogy ez az utóbbi mi lehetett,
arról sejtelmem sincs.
Talán csak lemaradtak az ékezetek.

Jó étvágyat, Szokratész!
Legyen szép estéd!

rontás

megfogja a fülénél és
lefixálja a helyet

maga elé emeli
most belövi a hátteret

bomba ötlet szép emlék lesz
szoktatja az elméjét

a Bazilika előtt áll
és fotózza

a bögréjét

kicsi piros kétségkívül
egész mutatós

innen látom: *Memories of
Hungary*-logós

le lehetne magunk előtt
tagadni de minék:

vannak rajta madarak
meg virágok
meg szívek

idő van: a TOKIO-ba
halat hoznak

mit tesz isten: éppen
delet harangoznak

mindjárt
vége

belebiciklizek a képbe

Báb

A pirosnál álltam a Bajcsy-Zsilinszky úton.

Az őszi napsütésben egy ökörnyál
ereszkedett le mellém a magasból.
Vékony volt, mint a legvékonyabb damil.

Rögtön tudtam, hogy apám próbál kapcsolatba lépni velem.
Ő mozgatja, úgymond, a szálakat.

Megelégelte a függetlenségemet,
és most olyasmibe próbál belerángatni,
amit később a szememre vethet,
és a fejemre olvashat.
Amiért a végén
büntetés jár.

Megpróbáltam ellenállni,
a biciklimen egyensúlyozva jobbra-
balra hadonásztam és kétségbeesetten
markolásztam a semmit,
míg az utolsó
utáni pillanatban sikerült kirántani a csuklómat
a rátekeredő szálak szorításából.

A lámpa zöldre váltott, és én újra
szabad voltam.

Az első sarkon bekanyarodtam,
és végigszáguldottam a Zichy Jenő utcán.

Pontban délben meghallottam a mobilom csipogását.

Lehúzódtam a padka mellé, megnyitottam az applikációt,
és megnéztem,
hogy ezúttal honnan
hová,
hány kilométeres távolságra,
mit kell szállítanom,
mindehhez hány perc áll rendelkezésemre,
és cserébe milyen összegű
javadalmazásra számíthatok.

Nevelődési regény

Első fejezet:

Tábláról
táblára terelnek
végig az úton, de
nem lehet
tudni,
kik.

A MOSLÉKTÁROLÓ HELYISÉG-től
a VIGYÁZZ, A MÁRVÁNY CSÚSZIK!-ig.

Utolsó fejezet:

Tábláról
táblára terelnek
végig az úton, de
nem lehet
tudni,
kik.

A MÁRVÁNYTÁROLÓ HELYISÉG-től
a VIGYÁZZ, A MOSLÉK CSÚSZIK!-ig.

KÁIN SQUARE

A történelemnek abban az utolsó,
végzetes pillanatában én épp
Budapest egyik fő
közlekedési csomópontjában várahoztam a kereszteződésnél,
és ahogy a nyeregben üldögéltem, feltűnt,
hogy a szemközti
épület üvegfalán lévő felirat egy-
két karakterét az előtte álló lámpaoszlop
kitakarja.

Kemenes Henriette

Ikipalin

Mintha a törődés képletét próbálná belemagyarázni
a hibernálás utáni gyűródésekbe, hogy leltárt vezethessen
az utolsó dolgokról, amik még biztosra vehetőek.
A légiutas-kísérők hibátlan mozdulatai a fapados járatokon,
mintha először látná, ahogy rezzenéstelen arccal
az őv és az oxigénmaszk helyes használatát mímelik.
A legutolsó fácánok dürgése a közeli temető felől,
vagy a lakótelepi gyeplöntözőrendszerének otthonos
sistergése. Este tizenegy és fél tizenkettő közt, ha csend van,
hallani az úttisztító autók forgókeféit az útpadka széléin.
Ezekbe kéne most belekapaszkodni valahogy.

A sötét kegyetlenül semmisíti meg a civilizációkat,
de hajnalra minden a helyére kerül, mert az ember
a romokat magában hurcolja tovább.
Végtelenül gyengének kellene lennem,
csak hogy te nálam erősebb lehess.

Meghalok, tudom, én is, bár ez nyakam
magasából nézve most még nem elképzelhető.
Én nem egy gépirónő, én nem egy bába,
én nem egy zongorista, én nem egy gyerekklány keze.
Éhen haltak kiszáradt testem bennszülöttjei,
tenyerem kőpuka, körülöttem semmi, tenyerem zöld
folt, hogy soha el ne vesszen, tíz hosszú ujjam megtart,
mert élőket nem gyászolok, halottaimat elengedtem.

Irodalom29

KEMENES HENRIETTE
(1988, Nagyvárad) költő,
műfordító. Három évig a
Várad folyóirat szerkesz-
tőségi titkára volt, 2021-
től az *Újvárad* vezető
szerkesztője. Debütkö-
tete *Odú* címmel 2020-
ban jelent meg a Fialat
Írók Szövetsége gondozá-
sában.

Mindenki kapjon levegőt

A lapszám képzőművésze Szabó Anna-Mária

SZABÓ ANNA-MÁRIA 1989-ben született Marosvásárhelyen. Szülővárosában, a Művészeti Líceumban kezdte szakirányú tanulmányait, majd a kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezési Egyetem (UAD) festészet szakán szerzett alap- és mesterképzős diplomát. Festőművészként munkáival csoportos és egyéni kiállításokon vesz részt, erdélyi és magyarországi művésztelepek visszatérő alkotója. Évekig dolgozott restaurátorként, főleg templomok felújítási munkálatain. Jelenleg Communitas-ösztöndíjas vizuális művészetek kategóriában. Nagyváradon él.

Képzőművész családban nőttem fel,

édesanyám, édesapám, két nagybátyám, egy testvérem művész, a nagyapám amatőr szobrász volt. Ennek ellenére, vagy lehet, éppen azért, mert

Galéria

KOVÁCS BEA (1991, Marosvásárhely) esszéíró, szerkesztő, kreatív tartalomgyártó. A BBTE Bölcsészkarán szerzett mesteri diplomát, jelenleg első kötetén dolgozik.

állandóan jelen volt az életemben a művészet szellemi klímája, még ma sem ténszerű számomra, hogy művésszé váltam. Nincsenek kiemelhető, meghatározó pillanatok, élethelyzetek, amikor eldöntöttem, hogy ezzel fogok foglalkozni. Folyamatként élem meg inkább, egyféle finomátmenetként, ami mint a bőr, velem együtt nő, változik, él. Valamelyest autonóm folyamat ez, olyan értelemben, hogy mindig helyzetek teremtik meg a rést, ahol létrejöhet művészet, és a kontextus, a megoldandó probléma teremti a művészt is. A szüleim mindig támogatták az önállóságomat, ezért nem nagyon szóltak bele abba, amit épp csinálok, viszont tőlük tanultam meg látni, észrevenni dolgokat, elemezni a látványt, nézni a színeket, felismerni helyzeteket. Ez az analitikus, megfigyelő, tanulóra jellemző látásmód a világ receptálását számomra általában

A szabadság illúziója. Olaj, vászon, 20×20 + 90×80 cm, 2019

pozitívan serkentő kihívássá, felfedezésé teszi. A művészet rengeteg teret ad fejben a változásnak, a máskéntnek, az aktuális kötöttségek, problémák átértelmezésének.

A líceumi tanáraimra és az ott töltött négy évre mindig nagy szeretettel gondolok. Arra, amit tőlük kaptam, az egyetem alatt is támaszkodhatom. Mindig irigyeltem azokat a művészeti oktatási rendszereket, ahol mesterek köré szerveződnek a csoportok. A tanárok figyelme így koncentráltabb marad, a kapcsolat személyesebb, a kritika célzottabb. Az UAD-s formális oktatásos években számomra talán

a festészeti műtermek egy légterűségéből fakadó átjárhatóság élménye volt a legmeghatározóbb.

Számomra szakmailag legalább olyan fontos az, amit informális úton kapok, mint amit formálisan. A helyhiány, a zsúfoltság, ha nem is volt kellemes, de testközelivé tette a mások világát. Egy kaotikus, sűrű dzsungelben léteztünk együtt, résen kellett lenni, ha azt akartad, hogy legyen helyed dolgozni. Más értelemben is volt egyféle versenyszellem, mert mindenki látta, hogy a többiek épp mit dolgoznak, meg is beszéltek egymás

munkáját. Ekkor kezdtem el úgy igazából, intenzíven zenét hallgatni, mert kellett valami, ami izolál a nyüzsgéstől. Most is zenével szeretek festeni, és sokszor fülessel dolgozom, még akkor is, ha egyedül vagyok.

Ha valaki beleszne a fejemben levő műterembe,

akkora rendetlenséget találna, hogy elkezdene szorongani. De ha megkérdezné szűrőpróbaszerűen, hogy hol van a gyógyszerári hűségkártyám, valószínűleg tudnám. Mert spaklinak használnám! A tér minimalista lenne, három és fél méter belmagasság, fehér falakkal. Az egyik sarokban, az ablak előtt egy asztal, ahol mindig cserélődnek az emberek, nem csak (képző)művészek. Csak úgy megjelenének a semmiből, dumálnának érdekes dolgokról, koslatnának a műteremben, inspiráló dolgokat mondanának, kiröhögnék a képeimet részegen, raknák a zenét, aztán eltűnnének. Amikor nem lenne ott senki, lenne egy alap háttérzene, valami hallgatható, sokoldalú, Massive

Attack-szerű, hogy nehezen lehessen megenni. Olyan lenne, mint egy álom, úgyhogy szerintem Linklater rendezné, mert egy Lynch filmben lenni talán mégiscsak ijesztő lenne. A legjobban álomban szeretek jelen lenni amúgy, de az sajnos ritkaság. Olyan helyekre járok gondolatban, ahol fúj a szél.

Amikor nekifogok dolgozni,

általában valami megragadja a figyelmemet, többnyire valami furcsa a külvilágban, vagy egy vizuális gondolat, amit valami más előidéz bennem. Ezt kibontom, majd „tesztelésnek” vetem alá. Az inherens struktúrákat, a téma saját logikáját keresem. Olyan módon próbálok használni minden elemet – legyen az akár maga a kompozíciós szerkezet –, hogy a (természeti) látványra tapadt konvenciók felismerését és felosztatását segítsék elő. A dekonstrukció, a hámozás lényege az, hogy eljussak egy személyes igazsághoz, ami képes nyitni, teret létrehozni a változásnak. Amikor a hagyományos értelemben vett tájkép keretét

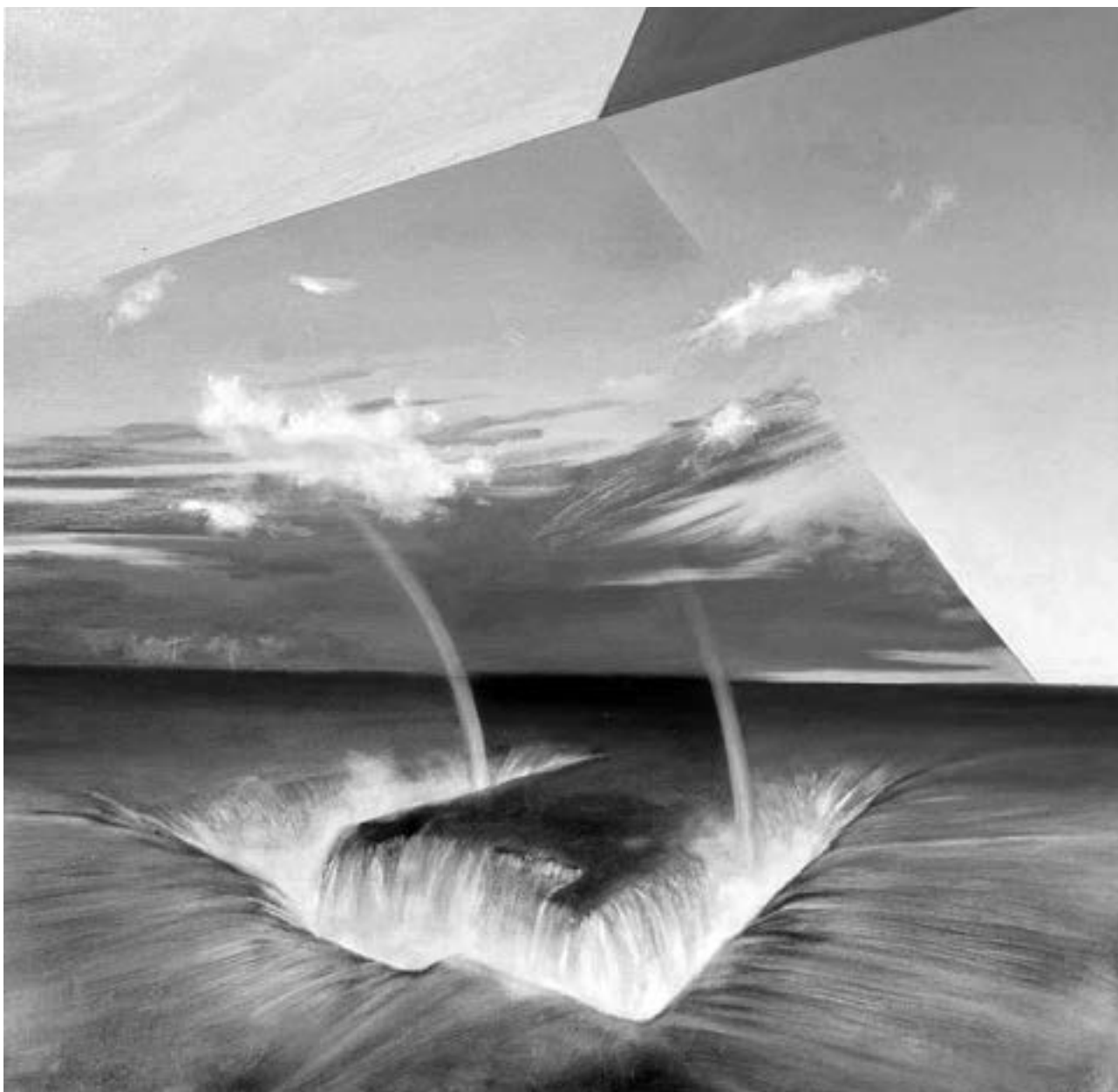
használom ezekhez a képekhez, az is a cél, hogy ez a műfaj, ami a klímakatasztrófa érájában nagyon furcsa helyzetben van, és tulajdonképpen a természet „hivatalos” reprezentációját jelenti a művészetben, másképp kapjon helyet a gondolkodás terében. Ez aztán remélhetőleg egy erős és kollektíven gyógyító vízió felbukkanásához vezet. A fizikai világ általában véve érdekel, bármi lehet kiindulópont.

Dürer *Melencolia I.* című metszete volt az oka, hogy

elkezdtem a művészet és a tudomány viszonyával foglalkozni.

A művészet szerintem egy tudományág, ha az ember komolyan veszi. Kellhet hozzá: optika, kémia, fizika, biológia (anatómia), filozófia, vallástudomány. Megfigyelőkészség. Akkor tudnék burokokban alkotni, ha mondjuk gyerekkoromtól el lennék zárva. Az, hogy rázoomolhatok az atomra (vagyis megnézem, ahogy a tudósok zoomolnak), és utána kimehetek egyet az űrbe, hatalmas mozgásteret, végső soron szabadságérzetet ad. Kieleződtem az anomáliák, a rendellenességek, a mintázatok, és az analógiák hálójára.

Lenyűgöz a kvantumfizika és az a hatalmas filozófiai horizont, amit megnyitott. Ha abból indulunk ki, hogy minden nagyobb tudományos

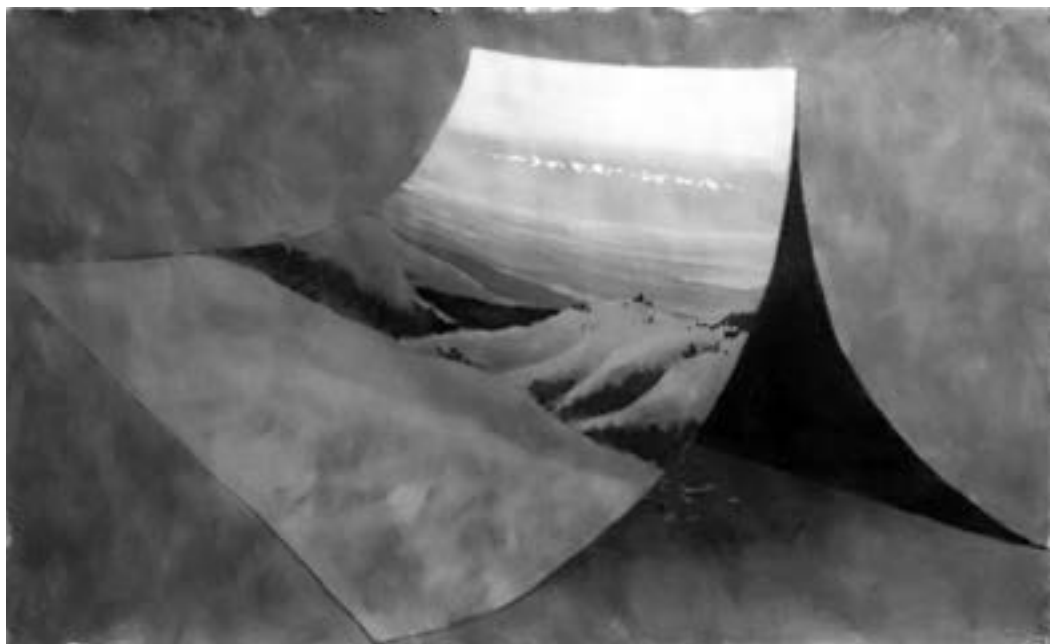
Átjáró – a geryeszegi Teleki kastély. Olaj, vászon, 100×100 cm, 2016

Posztagrikulturális melankólia. Olaj, vászon, 100×140 cm, 2014

áttörés paradigmaváltáshoz vezetett, és ennél fogva lecsapódott a művészetben is, az elmúlt száz év felfedezései valószínűleg nem kicsit befolyásolták a 20-21. század művészetét. Nem tűnik véletlennek az olyan művészet megjelenése, ami a klasszikus fizika ok-okozatiságára épült világképet felrázza. A részecskék világa annyira furcsa, hogy Niels Bohr is azt mondta, a tudomány jobb híján a költői nyelvet kénytelen használni, ha le akarja

írni a részecskéket, vagy a viselkedésüket. A másik kedvencem Feynman kijelentése: senki sem érti a kvantumfizikát, mert lefordíthatatlan a mindennapi tapasztalataink nyelvére. Žižek a határozatlansági elv kapcsán egy számítógépes játékhoz hasonlítja a világot: a játékokban vannak olyan részei a „világnak”, amik nem relevánsak a játék szempontjából, ezért zárolva vannak a játékos elől. Például egy erdő, vagy egy ház, amibe nem

From the basement.
Vegyes technika,
papír, 70×100 cm,
2018

lehet bemenni, ezért a programozása is hiányos, funkciótlan, díszletszerű. A játékos konkrétan egy helyben toporog, nem tud tovább haladni a térben, mert megjelenik a láthatatlan fal; ahová menni akar, nem feltérképezhető. Itt jön be a befejezettség illúziójának a gondolata, mondja Žižek, hogy mi van akkor, ha nem a tudomány jelenlegi képességeitől függ, hogy megtudjuk, mi van ott, hanem mi van, hogyha ez ilyen.

Mi van, hogyha Isten „befejezetlenül” hagyta a teremtést?

Egyszer hajnalban az autóban a barátnőmmel arról beszélgettünk, hogy vannak furcsa pillanatok, amikor az ember hirtelen rádöbben a környezete valóságosságára. Szabályosan megcsap a valóság, hogy a hold egy gömb, a nap egy tűzgolyó, hogy a házakban emberek laknak, vagyis nem csak idegen formaként, makettként érzed a jól megszokott világot, hanem az hirtelen átszakad, és kinyílik egy monumentális hétköznapi revelációban. Ez a céloom az eltúlzottan makettszerű ábrázolással:

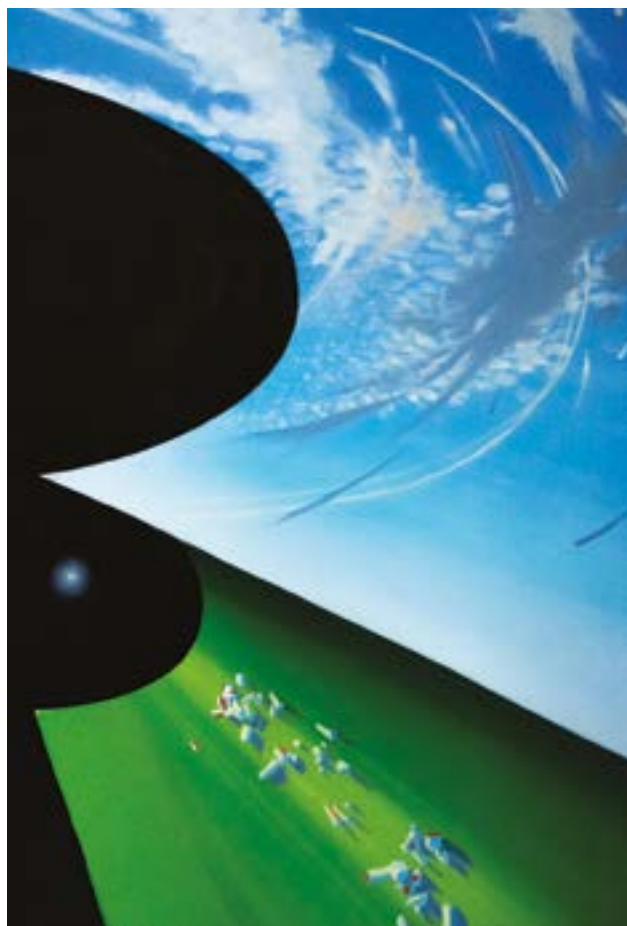
Ierázni egy pillanatra a megszokást.

34 Azt hiszem, hiszek az egész, az egység létezésében, és ha Isten befejezetlenül, *folyamatban* hagyta a teremtést, valószínűleg így is egész. Most talán ne menjünk bele a szimulációelméletekbe.

A közösségi média világa, egyáltalán az internethasználat mechanizmusai elég jó képet adnak

Fake news. Olaj, vászon, 50×50 cm, 2019

Desktop background. Olaj, vászon, 80×60 cm, 2019

a világ jelenlegi mentális állapotáról. A pandémia alatt vált igazán láthatóvá, hogy milyen ereje van például az álhíreknek, és milyen reális veszélyekkel jár a kiszolgáltatottság ezekkel szemben. Hogy senki sem védett a manipulációtól, a megosztottságtól. Hogy nagy energiákat kell megmozgatni kollektíven a bizalom, az együttérzés, a másokra, a hátrányos helyzetben levőkre, a kisebbségekre való odafigyelés érdekében. Hogy úgy hordjuk az ideológiákat, mint a(z) (egyen)ruhát, és észrevétlenül mind az információ katonáivá válunk. Minél többet veszünk magunkra, annál kevésbé látszik az ember.

Az emberről a párbeszéd jut eszembe, a magas fokú kommunikáció és a szeretet képessége. A potenciál a jóságra, az érzékenységre. Az utóbbi években kevés figurát festettem, bár most épp folyamatban van valami. Az emberi alak nagyon telített, rengeteg információt jelent nekem, ezért jól meggondolom, ha embert akarok festeni. Jobb pillanataimban rajongok az emberekért, nagyon kíváncsi vagyok a karakterekre, a motivációkra, az élettörténetekre, a röhögés-stílusokra. Valóban nincs egyértelmű kiállításom az

embert illetően, hisz annyi variáció van jóra is és rosszra is. Viszont azt a tényt, hogy nem vagyunk egyedül, semmilyen képletből nem lehet kizárni. Együtt vagyunk abban, amiben vagyunk, ezért

fontosnak tartom a jóhiszeműség kultiválását,

mindaddig, amíg be nem bizonyosodik, hogy falba ütköztünk. Ha ez naivitás, akkor vállalom, mert ezt az attitűdöt szeretném a világtól visszakapni.

igazságosabb, organikusabb, társadalmilag teljesebb életben embereket megmozgató politikai művészetté duzzadt. Ma a legkisebb gesztus is, ami a rehabilitációért történik, bármilyen formában, jelzésértékű.

Filozófiai témaként

2013-ban kezdett el foglalkoztatni a természet, az első V-PAR (Varsolc-Perecsen Art Refuge) művésztelepen festettem az első ilyen jellegű képeket.

A kibillenés szimmetriái. Olaj, papír, 195×165 cm, 2018

Bár kevés munkámról mondható el, hogy expliciten társadalomkritikai célzatú, de szubtilisan sok az, mint ahogy mondjuk egy jól kigondolt hulladékmentes életmód a kapitalizmus bojkottálása lehet, és ennél fogva egy politikai gesztus/állásfoglalás. Minden olyan művészet bír reflexiós célzattal, ami a környezet sorsáról való gondolkodást sürgeti, valamint leleplezi, elítéli azokat a magatartásformákat, amik a tönkretételén dolgoznak. Határozottan foglalkoztatnak ezek a kérdések, ezeknek a struktúráknak a megragadása. Nagy hatással volt rám Joseph Beuys művészete, aki az első zöld aktivisták között volt. Az ő meggyőződése, hite egy

A mesteri diplomamunkáimat a zárt, sötét terek jellemzik – szükségem volt utána egy nyitásra. A V-PAR művésztelep helyszíne, a Varsolc és Perecsen közötti határban fekvő ex-facsemete-nelvelde, a mezőgazdasági épületek, a gondozatlan, bebozotosodott gyümölcsösök, a természet által visszavett épületrészek, az emberi jelenlét utáni állapotok, a bomlás és a vadság adta a külső kiindulópontot, fölötte az égbolttal. Innentől kezdve aztán egyre többet foglalkoztam természettel, tájjal, az ember és természet viszonyával a munkáimban, és szerintem egy olyan témaszál marad, amihez gyakran vissza fogok térni, ha el is kalandozom más irányokba.

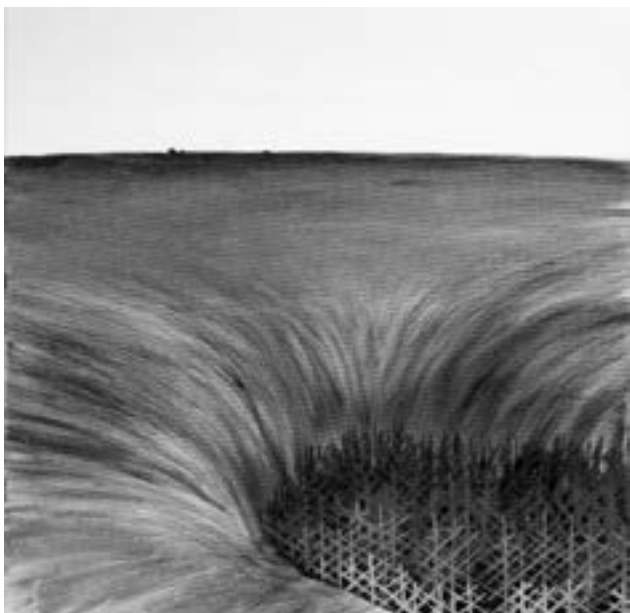

Konspirációs teória. Olaj, vászon, 30×40 cm, 2018

Későbbre találok Szerb Antal szövegével, amiben a tájat domesztikált természetként nevezi, ami egy telitalálat, a giccs vagy a háttérkép, vagy bármilyen „nagyipari rendeltetésű, otthonos természetábrázolás” vonatkozásában is: ember nélkül nem beszélhetünk tájról (természetről viszont igen). Ez ma már nem újdonság, de azokra az automatizmusokra mutat rá, amelyekkel dolgokat állandónak gondolunk vagy valamilyennek látunk, miközben már számtalan változás végbe ment, de mi továbbra is

ragaszkodunk a korábbi információhoz,

amit az adott dologról tudni véltünk. Ennek a felrázását tűztem ki célul, mert a tájarculatok drasztikus megváltozása és megváltoztatása közvetlenül hatással van az ott élő közösségek életére. A legjobb illusztráció a látszatvalóságok fenntartá-

Fenyves. Olaj, vászon, 40×40 cm, 2015

sára például a Gyergyó környéki erdőkben végbe ment illegális fakitermelés nyomán maradt lebozrotvált domboldalak – amik viszont a főutakról pont nem látszanak.

Én nem szeretem magamat önként felcímkezni (és azt sem szeretem sokkal jobban, ha mások címkéznek), viszont szimpatizálok minden olyan gondolattal, kezdeményezéssel, irányzattal, irányelvvel, ami a kiutat keresi, az új víziót, és a metamodernizmus szerintem ezt teszi. Az átmenetiség élményéhez fűződő, akár spirituálisnak nevezhető viszonyulást mindenképp sajátomként élem meg. Több munkám szólt a liminális terekről, többféle értelemben, az időnkivüliséget is behozva a képbe, ami azt jelenti, hogy a tér kísérleti „helyként” is értelmezhető. Nem csoda, hogy nálam sok az átívelés, a visszanyúlás, a parafrázis, az aktualizálás, a „maradjuk még egy kicsit ennél, ebből ezt gondoljuk újra”. Így például nem az antik görög értelemben vett cinizmust hajítanám ki, hanem azt az öncélú cinizmust, ami a remény csíráját próbálja kiirtani.

A munkáimban nyilván a saját lelkiületem is benne van, mert nem tudok elvonatkoztatni magamtól, a személyes szűrőmet nem tudom kiiktatni, de végül is ez a játék teszi érdekessé az egészet. A pandémia alatt számomra adta magát, hogy befelé fordulok, és lemegyek egy kicsit a mikrobiológiába. A vírus az egyik legizgalmasabb és legerthetetlenebb dolog a világon. Határhelyzetben van élő és élettelen között (nem tudjuk, hogy él-e, de mindenképp olyan viselkedést mutat, mintha céllal „cselekedne”). A mikroszkópos képek ökoszisztémákat juttatnak eszembe, kicsi sci-fi világokat, növényekkel, organizmusokkal. Ezekhez hasonló hangulatú, fiktív tájakat hoztam létre,

biológiai városokat képzeltem el.

Meditatív munka volt számomra, ebből lett egy új sorozat, ami teljesen más munkamódszert implikált, mint amivel meg vagyok szokva. A koronavírus hozadéka az is talán, hogy meg kell próbálni másból dolgozni, másképp.

Nagyon változó, hogy mivel mennyi időt töltök.

Van, hogy valamit egy-két évig is rakogatok a fejemben, és utána két-három hétig festem. Ezek mondjuk két méter körüli festmények. Van, hogy többéves ugrásokkal periodikusan hozzáteszek valamit, újra dolgozok egy olyan témaszálon, ami-

nek már van egy alapja. Nehéz elmagyarázni például pályázatokban, hogy egy munka összefügg, még akkor is, ha nem az elmúlt két évben festetem minden darabját. Nem attól lesz összefüggő valami, hogy a festék egyformán szárad meg rajta. Ha tíz évet kell visszamenjek egy gondolatfoslányért, akkor annyit megyek.

Általában olyankor fogok neki dolgozni, amikor a „lelki szemeim előtt” már látszik a kép. Csak ritkán dolgozom enélkül. Vázlatozni minimálisan szoktam, mert nem tesz jót ennek a belső képnek, veszít az élességéből. Szeretem, ha élőben jön létre a kép, direkt módon, reakcióban a témával: minden úgy kell kialakuljon, hogy a téma is alakíthassa magát, mint egy párbeszédben.

Az olajfestéket szeretem a legjobban a színek minősége, tündöklése, mélysége miatt, amit semmilyen más festékkel nem lehet elérni. Meg persze az olaj és terpentín súlyos illatát... A rétegekben való gondolkodás, a stratégia is fontos elem számomra. Viszont érdekelnek más művészeti területek is, például az installatív jellegű dolgok, a test, vagy az olyan, más jellegű „anyagokban” rejlő lehetőségek, amiket nem is tudok hirtelen kategorizálni. Ilyesmivel egyelőre keveset foglalkoz-

Neurovegetatív disztópia. Olaj, vászon, 140×100cm, 2018

Ciklus. Olaj, vászon, 60×80 cm, 2019

tam, de nem riadok vissza, sőt kifejezetten szeretnék többet feltérképezni ebben az irányban.

A restaurátor munka, úgy gondolom, mindenekelőtt kitartásra tanított, és arra, hogy

tényleg el lehet hordani morzsáknként egy hegyet,

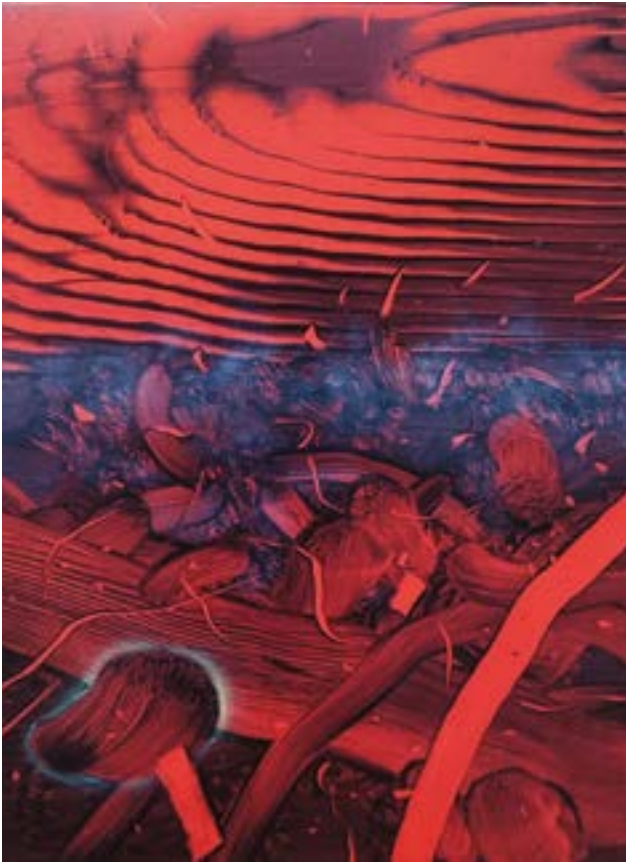
vagy többet is. A festésetemre is hatott, inszisz-tensebb lettem. Sokszor meggondolom, hogy mikor van kész egy munka. Amikor befejezek valamit, előfordul, hogy sokáig nem nyilvánvaló még, hogy kész van, csak azt veszem észre, hogy nem nyúlok többet hozzá. Ha gyorsan festek meg valami nagyobb lélegzetvételt, annyira kimerít, hogy fáj a fejem utána, ha csak ránézek.

37

Sok a szorongás a természeti témájú képeimen, és van bennük a kollektív lelkiület szorongásaiából is. Nem létezőnk függetlenül egymástól. A neurózisok szaporodnak. A klímaszorongás egy létező dolog. Tele vagyunk feldolgozatlan individuális és kollektív traumával, és ez meglátszik a természethez fűződő viszonyunkon, mondta nemrég Máté Gábor, és teljesen egyetértek vele. Összezseng azzal is, amit Joseph Beuys gondolt, hogy alapvetően az ember egy spirituális lény, és a gyógyulás érdekében olyan világlátásra van szükségünk, ami magába foglalja azokat a láthatatlan energiákat, amelyekkel megszakadt a kapcsolatunk, vagy amelyektől elidegenedtünk.

Szeretek művésztelepekre járni.

A közös műtermi munka egy kicsit visszahozza az egyetemista feelinget is, annak egy upgradéd változatát. Fontos az újdonságfaktor is, megismerni művészeket, találkozni személyesen

Nanomodul 10 – Parázs. Olaj, farost, 11×14 cm, 2020

Nanomodul 6. Olaj, farost, 11×14 cm, 2020

Illegális karanténparti. Olaj, farost, 23×31 cm, 2020

olyanokkal, akiknek a munkáit esetleg ismerem, látni az embert. Rengeteg jó beszélgetésben volt így részem, sokat tanultam másoktól munkamódszerről, anyagokról, technikákról, életről. Mikor mindenki dolgozik, a légkör serkentő. Egy közös keretbe helyezkedünk, van egy határidő, a végén általában kiállítás. A munkák jellegén sokszor tükröződik az együtt töltött idő hangulata, a beszélgetések. Számomra mindig meghatározó a hely jellege is, szeretem megszívni magam mindenféle információval, érzettel, és azt beleszintetizálni a munkákba. A közös kiállítás a végén arról is szólhat, hogy kiben mi csapódott le az egészből, átszűrve mindenkinek a saját művészi nyelvén.

Nem művésztelepes csoportos kiállítások esetében is érdekes látni, hogy ki hogy reagál egy-egy témára. Egyéni kiállítás esetében szeretem összegyűjteni egy időszak „termését”, és a munkák között

megtalálni egy motívumot, ami végigfut.

Ilyenkor jó egy pillanatra kihátrálni a fejemből, és megpróbálni eltávolodni, „kívülről” nézni, hogy ne csak azt lássam, amit bele akarok látni. Az

Inszomnia. Olaj, vászon, 167×205 cm, 2018

egyéni ezért – biztos más is így van ezzel – mindig elszámolás. Elidegenítem a munkáimat, már amennyire ez megtehető, hogy láthassam, hogy a néző mit láthat, azt közvetítem-e, amit akartam. Nyilván nem az a cél, hogy a lehetőségeket bezárjam, viszont vannak olyan témákat feldolgozó munkáim, amiknek az esetében nem szeretném, ha félreértelmezhető lenne az üzenet.

A biztonságot számomra az jelenti, ha békén hagynak. Biztonságot jelent, ha megoszthatok kidolgozatlan gondolatokat, anélkül, hogy egyből

kőbe véssett következtetésekhez kellene ugrani, vagy be kellene illeszkedni gyorsan felismerhető gondolatcsomagokba. Biztonság az, ha a gondolkodás folyamata történhet közösen, kísérleti üzemmódban, úgy, hogy

mindenki kapjon levegőt.

Azt hiszem, ezt egyszerűen nyitottságnak, vagy előítéletmentességnek szokták hívni.

A portrét KOVÁCS BEA készítette

Demény Péter

A foci fényes arca

Mindig imádtam a focit; mindig viszolyogtam a szurkolóktól.

Mindig lenyűgözött egy zseniális csel, egy pompás átadás, egy remek keresztlabda, egy nagyszerű lövés. Olykor hivatásosan is próbáltam focizni, de az edzések levegője és a kitartás hiánya megakadályozott benne. Esterházy Péter egyszer azt mondta, bár ő is focizott, az öccse lett igazi csatár, hiszen az nem úgy van, hogy valaki nem elég erős. Akkor csak a fizikai erőnlétre értettem; ma már tudom, hogy másra is célzott. Aki nem hajlandó elfogadni a körülményeket, abból nem lesz focista – nem lehet megvárni a jövő századot, amikor az edzők esetleg úriemberek lesznek, s a többi játékos nem froclizza vagy éppenséggel zaklatja az embert. Gattusot, az olasz focistát, Paul Gascoigne és Ally McCoist gyötörte az öltözőben.

40 Esszé

DEMÉNY PÉTER költő, író, szerkesztő, a *Látó* szépirodalmi folyóirat esszészerezője, 1972-ben született Kolozsváron, jelenleg Marosvásárhelyen él.

A meccsre ki-kijártam – a CFR stadion mellett laktunk Kolozsváron, és beilleszkedni vágyó gyermek voltam –, a hangulat azonban nem nyűgözött le igazán. Folyton az ellenfél pocskondiázása, a bíró gyalázása ment, triviális bekiabálások tarkították a fületem – nem szerettem.

A fociért való rajongás mindazonáltal megmaradt. Éppen ezért nem értettem, miért példálózhatnak mások más sportágakkal, amikor ezerral zajlik a 2020-as Európa Bajnokság. Úgyis elég abszurd következménye a járványnak, hogy egy évet kihagyunk az életünkből, miért kell még fokozni? És miért ne szerethetné mindenki azt, amit akar?

A magyarázat talán az, hogy egyes országokban (és Magyarországot fájó szívvel közéjük kell sorolnom) a fociultrák középre törtek. Egyre több

ismerősöm és ismeretlenem bejegyzése kapcsolja össze a focit a „magyarsággal”, a „hazával”, a „bátorsággal” és a „kitartással”, mintha nem egy játékról lenne szó, hanem valóságos hadjáratról, és nem ellenfelekről, hanem ellenségekről. A foci demokratikus jellege tömegatmoszférává változott, és a tömeg olyan, mint Karinthy novellájában: külön-külön mindenki Jézust kiált, a sokaság azonban Barabbást üvölt. Bármilyen nagyszerű emberek is egyenként, a tömegpszichózis rájuk telepszik, Fiolát félistennek látják, a magyar csapatot csillagösvényen vágató ezrednek, amelynek veresége csakis megalázottságként érthető, ahogy az ultrák megbüntetése viszont kizárólag égbekiáltó aljasságként, megalázás-ként, amely elégtételt, s még jó, ha nem vért kíván. Félig aranyos, félig ijesztő képet lát az ember, amikor egy öt-hat éves gyermek ordít a közelin: aranyos, mert egy gyermek tudatlan cselekedetében mindig van valami báj, és ijesztő, hiszen éppen az ilyen gyerekek egy részéből lesznek aztán a megszállottak.

Az Európa Bajnokságban visszanyertem egykori önmagam, azt a fiút, aki szentséggel a képernyő előtt, „hová adod?!”, „hát hová lótted?!”, üvölti rajongó magányában. A foci viszont megváltozott, ugyanaz a tömegesedő demokrácia látszik rajta, mint mindenütt a világban. Egyetlen Zidane-t, egyetlen Klinsmant sem láttam a pályán, csak olyan srácokat, akik többé-kevésbé jól fociztak. Talán az egyetlen Schick emlékeztetett valamikori gyermek- és ifjúkorom bálványaira, a cseh csatár okossága mintha több lett volna, mint egy ott helyben, instant megszülető reakció.

Csapatként a dán volt a kedvencem, még szurkoltam is nekik. Dániában van kakaó, ahogy mondani szokás. Eriksen félelmetes rosszulléte ugyanazt hozta ki belőlük, mint 1992-es „bejutásuk”, amikor gyakorlatilag a strandról jöttek az EB-re Jugoszláviának a délszláv háború kitérését követő kizárása miatt – és megnyerték. A csapatkapitány hibátlan reagálása társa összeesésére, az, hogy mesterséges légzésben részesítette az eszméletét vesztett játékost, hogy kordont alkotott a csapatból, hogy az operatőrök és a nézők ne láthassanak be, hogy vigasztalta Eriksen feleségét –

mindez példás lélekjelenlétet és összeszokottságot mutatott a válságos pillanatokban. Azt reméltem, ez a tragédia szélén billegő eset ezúttal is a csúcsra repíti őket. Nem történt meg, sokak szerint a bíró, szerintem a foci olykor igazságtalan jellege miatt.

Az 1992-es dán győzelem ugyanakkor a szabadság fontosságát is megmutatta, hiszen semmiképpen sem számíthattak rá, hogy Jugoszláviát kizárják. Semmiféle nyomás nem volt rajtuk, csak a foglalásaikat kellett visszamondaniuk. Itt azonban, éppen ellenkezőleg, nemcsak a győzelmi várakozást kellett kezelniük, hanem leghíresebb játékosuk kiesését is. A feszültség elvitte őket egy darabig, végül azonban túl nagy szorítást gyakorolt rájuk.

A foci fénylő aspektusa éppen ez a szabadság lehetne. Roberto Mancini, az olasz szövetségi kapitány a döntő előtt megjegyezte, játékosainak figyelmeseknek és felszabadultaknak kell lenniük egyszerre, hiszen feszülten nem lehet játszani. Ha arra gondolok, hogy Olaszország megnyerte az EB-t, igazat kell adnom neki – ha arra gondolok, hogy büntetőpárbajban nyerte meg, már nem is tudom, mire gondoljak.

Talán arra, hogy ez a mai, agyontechicizált világ nem tesz jót a játéknak. Hány beadást adtak,

A foci demokratikus jellege tömegatmoszférává változott, és a tömeg olyan, mint Karinthynovellájában: külön-külön mindenki Jézust kiált, a sokaság azonban Barabbást üvölt.

hány kilométert futottak, hányat lőttek a kapura, ezek közül hány lövés ment kapura, és hány csak az irányába – mindent tudunk, és ezen a körbecövekelt helyen a tehetség egyre kevésbé találja a maga helyét. Nem is fontos már, hiszen úgy tűnik, mindent ki lehet számítani, s hogy a nagyszerű átadások képletek csupán, melyeket egyszerűen jól kell alkalmazni. Még hozzá leginkább azoknak a nagy vállalkozásoknak a kedvéért, amelyek neve szponzorként megjelenik a lelátókon.

Minden a pénzről szól, noha Mancini és az olaszok révén még egy kicsit a kedélyről is. Remélem, soha nem fog elkövetkezni az az idő, amikor a kedély teljesen háttérbe szorul, és az nyer, akinek nyernie kell, s akiről mindenki tudja, hogy nyernie illik.

Nem az androgün mítoszról akarok itt beszélni, hanem egyesek társadalmi kondíciójának egyfajta kettősségéről, amit én – elég kifinomultan és precízen – úgy nevezek: közönséges androgün identitás. Történt mindez a Miron Beteggel való kávézásunk után, amikor Mircea Eliade egyik tanulmányát említette, a *Mefisztó és az androgün-t*.

Sokan azok közül, akikkel hétköznapjaink során találkozunk, akiket a közélet színpadán látunk, úgy tűnnek, mintha kettős egyéniséggel rendelkeznenek. Változóak, de inkább is-is, mintsem vagy-vagy helyzetekben léteznek. Nincs rálátásuk személyiségükre, hogy ne mondjam, nem szólal meg a lelkiismeretük saját identitásukkal kapcsolatban. Nem tudják, igazából kicsodák, férfiak vagy nők, melyik etnikumhoz tartoznak, a baloldali vagy a jobboldali nézeteket vallják

oldhatóságának és körvonalai teljes eltörlésének köszönhetően, ez az ember egy teljes egésznek tűnik, akiben a Teljességet kivéve minden megfér.

Traian Ștef A közönséges androgün identitás

Tekintsünk nemzeti identitásunkra, ami úgy tűnik, mintha állandó krízishelyzetben lenne pontosan az említett, Romániában élő emberek miatt. Ugyanúgy, mint minden más, ez az identitás sem szabad körülmények közt volt elsajátítva, megmaradva a patriotizmus nemzeti-kommunista misztifikációjaként.

A bizonytalan román embernek nincs meg a nyelvhez, a helyhez kötött tudatos identitása, a spirituális meggyőződés, az erkölcs és a hit által biztosított identitástudata. Egyesek visszataszítóan döngöttek a mellüket, mások csendben követik saját érdekeiket. Az a tény, hogy saját meggyőződésünk és pillanatnyi érdekeink szerint választhatjuk meg etnikai hovatartozásunkat, de főleg, hogy az esetleges nehézségek függvényében, sok esetben gyakoroljuk is az ezzel járó jogainkat, ez annak a bizonyossága, hogy felületes hovatartozásról beszélünk.

42 Dialog

TRAIAN ȘTEF író, költő, szerkesztő. 1954-ben született a Bihar megyei Brădeten. A BBTE román-francia szakán diplomázott, 1990–2020 között a *Familia* folyóirat szerkesztője, főszerkesztője volt.

inkább a magukénak, hogy tartoznak-e egy nemzethez, egy meghatározott földrajzi helyhez. Ugyancsak ezeknek van egy sajátos viselkedésük, azt mondják róluk, minden hájjal megkent személyek, sikamlósak stb., vagyis, nem tudhatod, mire számíthatsz a részükről.

Természetesen ennek az érzésnek semmi köze az androgün teljesség nosztalgijához, a rá jellemző ellentétek megbékítéséhez, a feldarabolás és az elszakítás feszültségének feloldásához. Épp ellenkezőleg, ezeknek az egyéneknek az esetében emberi fogyatékoságról van szó, ami másokkal való kapcsolataikban nyilvánul meg, kórosan befolyásolva a társadalmi környezetüket. Azért mondom azt, hogy közönséges androgün identitásról van szó, mert tulajdonképpen ez az androgün ellentéte, mivel csak látszólagosan, fel-

Továbbá van az a kategória, amely egyetlen etnikai közegben sem érzi jól magát. Főképp a határmenti térségekben, mint itt nálunk, nyugaton. Látsz félig magyarokat vagy félig románokat, akik magyaroknak vagy románoknak vallják magukat a megfelelő szomszédság függvényében. Identitásuk nem tud kikristályosodni, és a lényükben nincs megbékélés, hanem folyamatos feszültség. Ők a másik ember legvérmesebb ellenségei. Érdekes, hogy a vegyes, románok és magyarok lakta falvakban, ott, ahol az identitás együttélés és kultúracseré mentén formálódott, nem tűrik meg a nacionalista propagandát, és a helyiek többnyire nem a nacionalista pártokra szavaznak. Meglehetősen sok ilyen hely van Erdélyben, miközben Bukarestben a nacionalista politikát úzik, mert azt gondolják, ezzel járnak az erdélyiek kedvében. Tulajdonképpen ez egyféle provokáció, a feszültség fenntartásának egyik módja kampánycélok elérése érdekében.

Egy jó példa az identitáskérdéshez kapcsolódóan Ioan Slavici. Nem csupán a nemzeti, hanem az erkölcsi identitás terén is, mint megalkuvást nem ismerő erő, elfogadva mind az 1918 előtti

magyar börtönt, mind az 1918 utáni román rácso-
kat, anélkül, hogy kedvezményeket kért volna.
Nem létezhet egyfajta identitás bennünk és egy
másik erkölcsi identitás a másokhoz való viszo-
nyulásainkban. Az így formálódott társadalom
skizofrén, atomjaira hullott, fiktív. Nekem
tudatában kell lennem önmagammal, s legyen
meg bennem az érzés, hogy tartozom egy csa-
ládhoz, egy néphez – nép alatt értve szülőket,
testvéreket, nagyszülőket, dédszülőket, unoka-
testvéreket, keresztszülőket és -gyerekeket szü-
lőhelyemről vagy más-
honnan – egy nagyobb
kiterjedésű térséghez, mint például az én
Belényesem, az adott hely történelméhez, egy
nyelvhez, egy hitbéli meggyőződéshez, egy hazá-
hoz, hogy ismerhessem saját morális és politikai
értékrendemet. Ezek összessége határozza meg
az identitásomat, de ez csak abban a kontextus-
ban létezik, amiben mások is elismerik. És csakis
akkor lesz elismerve, ha saját személyiségem sze-
rint létezem, és a másik embernek is megvan a
saját identitása. Így mindketten tudatában lehe-
tük azoknak a dolgoknak, amelyek közősek ben-
nünk és tiszteletben tarthatjuk különbözősége-
inket.

Nem tudom tisztelni a gerinctelen és megha-
sonult egyént, mert nem tudok viszonyulni hozzá.
Ő még csak nem is teljesen más, mint én, hiszen
nincsen saját személyisége, még egy szolga sze-
mélyisége sem. Nála minden kaotikusan össze van
keveredve, értelmetlenül kavargó egy közönséges
szürkében, nem tudom megragadni az egyik végét,
ami a kinyújtott kéz kellene, hogy legyen. Kezeit a
háta mögé rejt. Csak akkor nyújtja ki őket, ha el
akar adni valamit.

Ez a nagy baj napjaink Romániájával. Az
elmúlt idők történései azt mutatják, hogy identi-
tás nélküli emberek vezetnek minket. A valódi
személyiség nem enged teret a saját lényünkkel
való üzletelésnek. Ha van is hited, mégis csorbán
adsz el valamit saját identitásodból, hazugságot
árulsz. Ha birtokában vagy, nincs szükséged rá,
hogy megvedd. Ha nincs a birtokodban, vehetsz
egy címkét a homlokodra, s egy köpéssel felra-
gazszthatod.

**Nu poate exista o anume identi-
tate în sinea noastră și o alta
morală, adică a relației cu cei-
lalți. Societatea formată astfel
este schizofrenică, ruptă, atomi-
zată, fictivă.**

**Nem létezhet egyfajta identitás
bennünk és egy másik erkölcsi
identitás a másokhoz való viszo-
nyulásainkban. Az így formáló-
dott társadalom skizofrén, atom-
jaira hullott, fiktív.**

Az utóbbi időben ránk szakadt ez a, nevezzük
úgy, hogy dokumentumfilm, ami azt „dolgozza
fel”, hogy eredetünk nem Rómához vezethető

vissza, hanem Róma
vezethető vissza hoz-
zánk. A tévécsatornák
győzelemittasan hirde-
tik, hogy Románia törté-
nelme fenekestül felfor-
dult. Nem vagyunk, úgy-
mond, európaiak, esett a
latin, keresztény örök-
ség, új, protokron identi-
tást keresünk, kicserél-
jük fejlődésünk és nyel-
vünk alapjait. Egy bődü-
letes hülyeség, ami fel-
csigázza a kultúra és
felelősségérzet nélküli
hírbemondókat.

Ioan Piso történész válasza erre a fejtelenségre
jogosnak tűnik: *Ezek a gondolatok, amik az interneten
keringenek távolról sem „meghökkenítő valóságok”. Ezek
kommunista vagy fasisztoid sületlenségek, amelyek idő-
ről-időre felbukkannak szubkulturális szintereken. A*

Párbeszéd 43

KEMENES HENRIETTE (1988, Nagyvárad) költő, műfordí-
tó. Három évig a *Várad* folyóirat szerkesztőségi titkára
volt, 2021-től az *Újvárad* vezető szerkesztője.

*felbújtók vagy megrögzött vasgárdisták, mint Iosif Con-
stantin Drăgan, vagy a Román Kommunista Párt köz-
ponti bizottságának tagjai, esetleg visszavonult ezrede-
sek. Most ezt a műveletet a new york-i milliomos plasztikai
sebész, Napoleon Săvescu vezeti, akinek a becsületes
szakmája az volna, hogy orrokat és füleket tegyen-ve-
gyen, nem pedig az, hogy történelmet tanítson nekünk.
Ezeknek politikai céljuk van, Sztálin parancsait követve
tudatosan vagy ösztönösen: „A románok verjék ki a fejük-
ből, hogy latinok!” Nekünk másnak kell lennünk, mint a
többi európainak, tisztábbnak, erősebbnek, hősiesebb-
nek, zseniálisabbnak, mi vagyunk a civilizáció alapja,
még a rómaiaknak is mi tanítottuk meg a latin nyelvet,
és ehhez hasonló hülyeségek. Miért? Azért, hogy senki se
szóljon bele a dolgainkba, hogy egy elnyomó uralkodása
alá kerüljünk, mint Ceaușescu volt, és hogy népünk saját
belátása szerint cselekedhesse azt, amit akar.*

KEMENES HENRIETTE fordítása

A különböző nyelveknek, de a nyelvváltozatoknak, a nyelvi viselkedésnek is van gazdasági ereje. Hogy ez miként is működik, arról tandemünk így augusztusban. Azt is boncolgatjuk, hogy a romániai magyar nyelv hogyan is áll ezen a téren, illetve hogyan kapcsolódik mindehhez a nyelvpresztízs kérdése.

(Sorbán Angella)

A gazdaság és a nyelv közötti kapcsolat sokkal természetesebb, szerteágazóbb és mélyebb, mint az első látásra tűnik. A nyelv gazdasági szférában is alapvető eszköze a befolyásolásnak, alakítója a gazdasági kultúrának, az üzleti filozófiáknak, valamint a fogyasztói szokásoknak. Az üzleti életben használt márkák, az ún. „brandek” is alapvetően nyelvi születésűek, amelyek pénzben, profitban is mérhetők. És a nyelv roppant dinami-

akár külföldön. Az egyik interjúalany a székely nagyapja okítását említette, miszerint a legfontosabb „tanuld meg, fiam...”, hogy segíts magadon s

az Isten is megsegít. S amikor ő visszakérdezett, hogy ugyan miért kellene ezt megtanulnia, hiszen ezt tudja, sőt, mindenki tudja, akkor jött a lényeg: mindenki tudja, de sokan elfelejtik a sorrendet! Tehát

előbb tedd oda a magadét, amihez az Úr is hozzáteheti majd a magáét. Kétségtelen, hogy ezek formálják az életszemléletet, a gazdasági viselkedést, akár a vállalkozási stratégiákat is. És itt még kiemelem – mert ezzel személyesen is tudok azonosulni – a *szép* szó használatát a munkakultúrával összefüggésben (*szépen dolgoztunk, szépen végigvittük, dolgozni csak pontosan szépen...*), ami azért tetszik nekem, mert a jól elvégzett munkához hozzáadja még ennek az örömét is – nyelvileg.

44 Tandem

SORBÁN ANGELLA (1965, Lövete) szociológus, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kutatási osztályvezetője.

kus kifejezője az identitásnak csakúgy, mint a hatalomnak vagy az ellenállásnak.

A nyelv gazdasági erejéről mindenekelőtt a gazdasági kultúra nyelvi megformálásai jutnak eszembe (beleértve a közmondásokat, szólásokat, illetve ezek újraértelmezéseit is) arról: mi a munka, hogyan kell dolgozni, miként kell a javakkal gazdálkodni, mi végre is az emberi igyekezet. Péntek János tanár úr fogalmazta meg, hogy a nyelv éppúgy szabályozza az emberi viselkedést, mint bármilyen más társadalmi intézmény. Ebben a vonatkozásban egy interjú kutatás eredményeire utalnék, amelyet Nyugaton dolgozó vagy onnan hazatért vendégmunkásokkal készítettünk, s amelyben egyebek mellett arra kérdeztünk rá, hogy melyek azok a családból, iskolából stb. hozott tanítások, amelyek eligazításként szolgáltak helytállni, előre jutni, sikereket elérni, akár itthon,

De ha a székelyeknél tartunk, be lehet hozni ide a nyelvváltozatokat, például a gazdasági nyelvi tájképpel kapcsolatos vizsgálatok tükrében. Azt látjuk ugyanis, hogy a rendszerváltozás óta a gazdasági nyelvi környezetet két folyamat formálja: az egyik a gazdasági, üzleti nyelv nyugatiasodása, ami a nyugat-európai nyelvek (főként az angol) erőteljes befolyását jelzi a helyi nyelvek gazdasági regisztereire. A másik irány pedig a különféle lokális, illetve regionális sajátosságokkal piacosított termékek és szolgáltatások bővülése, amelyeknek marketingjében, üzleti kommunikációjában fontos szerephez jut a *helyi*, a *hazai*, a *hagyományos* mint hívószavak. Ez utóbbi modell egyfajta ellen-brandnek is értékelhető, például a kereskedelemben: azt üzeni ugyanis a vásárlóknak, hogy más, jobb minőségű termékeket forgalmaz, mint a nagy, globális hálózatban működő bevásárlóközpontok. Beszédes példa erre az *Aprozár*, régi szocialista zöldségkereskedés újrapiacosítása, vagy a *Góbé* termékmárka, amelyek címkéin esetenként népi vagy régies neveket is találunk (például *hecserli*, *puliszkaliszt* stb.).

Két- vagy többnyelvű környezetben a gazdaság és nyelv kapcsolata alapvetően azt a kérdést érinti, hogy a nyelvi szempontból nyitott kommunikációs stratégiáknak van-e az üzleti jövedelemben is kifejezhető haszna, a többnyelvű cégtáblák,

Magyar Sára rovata A nyelv(használat) gazdasági erejéről

nyilvános feliratok vonzanak-e több vásárlót, fizető vendéget, ügyfelet. A kérdésre a válasz helyzettől függ, nem mindig egyértelmű, azonban a kulturálisan érzékeny marketing, amely a többnyelvűségre is épít, a nyitottság mellett bizalmat, professzionalizmust sugall, amit Erdélyben egyenesen divatba lehetne hozni. Miért ne lehetne a kreatív, két- vagy többnyelvű feliratozás és kiszolgálás menőbb, mint az egynyelvű? A gazdasági élet szereplői – a nyelvi opcióik révén – sokat tehetnek a kisebbségi nyelvek presztízséért. A feliratok ugyanis jelentős mértékben alakítják az adott közösségek nyelvhasználati normalitásképét, hatással vannak a szókölcsonzésre, a nyelvcsereére, erősítik vagy gyengítik az adott nyelvhasználati értékét, s ezáltal a nyelvet használó közösséget.

A nyelvhasználatnak egyébként vannak olyan társadalmi funkciói, amelyek túlmutatnak a cégek szigorú üzleti szempontjain, és az adott közösségek önpozicionálásához kötődnek. Ez az identitásnak a terekkel kapcsolatos megközelítése: nem arra keresi a választ, hogy „Ki vagyok?”, hanem inkább arra, „Hol vagyok?”, teszem azt én XY, A ország B településén? Ez a hatalomviszonyok adott metszéspontját is kijelöli, amiben a nyelvhasználat kulcsszerepet játszik. Azt is mondhatnám, hogy ennek az önpozicionálásnak a nyelvhasználat az emocionális rendezőelvé. Ha nem így lenne, aligha lenne értelmezhető, miért vannak ilyen szenvedélyes viták, indulatok feliratok miatt, vagy miért döntünk kedvezően egy termék, bolt vagy szolgáltatás mellett egy ékezet, esetleg írásjel miatt.

(Magyar Sára)

Nyár közepén jövünk-megyünk a világban, s ilyenkor meg is kell szólalni valamilyen nyelven, nyelvváltozatban. Nagyon érdekelne, hogy amikor bemegyünk itthon egy vendéglőbe, ki milyen nyelven szólal meg? És egy üzletben vagy a piacon? Évek óta, ha új helyre megyek, először magyarul szólalok meg – lesz, ami lesz alapon, még itthon, Temesváron is. És elég gyakran lesz is valami – kis magyar nyelv. Töredezve. Makogva. Próbálkozva. Olyan még nem történt velem, hogy rám szóltak volna, ne beszéljek magyarul egy-egy vendéglőben vagy üzletben, de ismerek olyan történetet, ahol ennek az ellenkezőjét mesélték. Most viszont maradjunk annál, hogy mi milyen nyelven szólalunk meg. Mert egy nyelv ereje a beszélőkben van. Mi, a magyar anyanyelvűek használjuk-e a nyelvünket? A gazdasági szférában ér-e valamit, ha magyarul is tudunk? Én azt tapasztalom, hogy igen sokat ér. Volt időszak, amikor évente 20-25

személy járt hozzánk magyar mint idegen nyelvtanfolyamra, s ezeknek nagyjából az egyharmada azért tanult magyarul, mert a munkahelyén szükség volt erre a nyelvre. Ezen felbuzdulva avval piszkáltam a magyar üzlet- és cégtulajdonos ismerőseimet, ne csak románul hirdessék a munkahelyeket, hanem magyarul is, mert a nagy cégek csak angolul vagy csak franciául, németül hirdettek, az ország nyelvén nem. Magyaráztam nekik, mekkorát dobna ez a magyar presztízsén. Annyira nem voltak rá vevők, attól tartok, inkább félelemből, mintsem restségből.

Aztán mára egyre több vendéglátó-ipari egységben van már magyar menü is, esetleg a reklámok, cégérek is magyar nyelvűek – ezt mérjük fel, mikor nyelvi tájékozódást végzünk. Azt szoktuk mondani, ha egy nyelvközösség anyanyelvén is vannak gazdasági feliratok, az azt jelenti, hogy a közösségnek van vásárlóereje is. Itt jegyzem meg, érdemes kimenni a Rulikowszki temetőbe Váradon (ahol 20% feletti a magyarság számaránya), és megszemlélni, hogy bezzeg a reklámok nincsenek magyarul, pedig a sírkészítők, sírgondozók jó része magyar nemzetiségű, de nem áldoznak a magyar nyelvű megmutatkozásra. Van

Tandem 45

MAGYARI SÁRA nyelvész, újságíró, a PKE docense. 1976-ban született Nagybodófalván. Rovata van a Temesvári Rádióban és a Nyugati Jelen napilapban. Kötete: *Takázás* (esszék, publicisztikák) MŰRE, 2018.

ennek anyagi vonzata is: hiszen a kétnyelvű reklám, tábla kicsivel többbe kerül, de a jó kereskedő tudja, a vevő nyelvén érdemes szólani (írni). Az országos szabályozások nem szólnak bele, hogy a magáncégek milyen nyelven kommunikálnak szóban vagy írásban, csak a könyvelés legyen meg az ország nyelvén.

Azért is fontos a kisebbségi nyelvek használata a gazdasági szférában, mert a kommunikáción túl fontos szimbolikus funkciót is betölt: egyrészt jelzi a beszélőközösség jelenlétét az adott földrajzi térben, másrészt megerősíti a kisebbséget – érdemes beszélni, írni-olvasni az ő nyelvén is, mert az a nyelv is *jó valamire*. Nemcsak arra jó, hogy otthon, a négy fal között a nagymamával magyarul társalogjunk, és nemcsak vasárnaponként a templomban prédikálnak azon a nyelven, esetleg nemcsak

arra jó, hogy könyvet olvassunk azon a nyelven, hanem pénzt is lehet szerezni vagy költeni annak a nyelvnek a használatával. És ez nagy dolog – az átlagbeszélő számára. Halkan írom ide, összehúzott vállakkal – a bulizás nyelve is fontos lenne!

Valahogyan így van a nyelvváltozatokkal is. Kimondottan az udvarias, választékos változatra gondolok. Kutatások bizonyítják, több borralaló jár annak a pincérnek, aki udvariasan beszél és viselkedik. Az üzleti kommunikációban külön alfejezet, a meggyőzés technikáihoz tartozik a nyelvi etikett, ami szintén jócskán hozhat a konyhára.

A nyelveknek és a nyelvváltozatoknak is van gazdasági erejük. Ma a pénzcserélés nyelve az angol. Ha angolul tudunk, akkor könnyebben találunk munkát, elboldogulunk a világ elég sok pontján. E mellett leginkább egy-egy ország hivatalos nyelvének van még nagyobb gazdasági ereje, területén belül a legtöbb gazdasági tevékenység ezen a nyelven folyik, ugyanakkor a kisebbségek nyelve

szintén hozhat a konyhára, ha okosan használjuk. Nem egy olyan európai országot ismerek, ahol a piacokon nyelv- és nemzeti közösségek szerint csoportosulnak az eladók, és divat attól az árústól venni, aki olyan nyelven beszél, mint én. Megfigyeltem, Temesváron is a magyar nénike előtt főleg a magyarul beszélők tömörülnek. Gondolom, más is vásárol nála, mert mi azért elég kevesen vagyunk, de ha magyar szót akarok hallani, kibaktatok a piacra, beállok Rózsika néni asztala elé, és nem kell sokáig fülelnem.

Nagyobb távlatokban viszont akkor életképes egy közösség, ha az anyanyelvén nemcsak tanulni és imádkozni lehet, hanem dolgozni is, illetve pénzt költeni. A magyar a világ legszebb és legnehezebb nyelve hozzáállás ma már nem visz előre – valamilyen gyakorlatias, hasznossági mutatókon alapuló stratégia kell a nyelvmegtartáshoz, az identitásőrzéshez. Mikor ilyeneket mondok főleg a honatyák előtt – igen morcosan néznek rám. Én kibírom. A magyar közösségeink nem biztos...

ujvar@d.ro

Előfizető leszek, mert

- **fontos számomra a független kultúra,**
- **szeretnék online-hozzáférést a teljes lapszám-archívumhoz,**
- **szeretnék exkluzív tartalmakat olvasni.**

Csomagok:

Alfa (1 év) – 50 lej / ~ 3700 HUF

Béta (6 hó) – 25 lej / ~ 1850 HUF

Gamma (3 hó) – 15 lej / ~ 1100 HUF

www.ujvarad.ro/register

Fekete Ágnes

A bábszínház a világ csodája

Interjú Gimesi Dóra dramaturggal, íróval, tanárral,
a Budapest Bábszínház irodalmi vezetőjével

Dóri, kérlek segíts tisztán látni, mivel foglalkozik a dramaturg?

Ez a világ legjobb kérdése, mert nagyon nehéz rá válaszolni. Az utóbbi húsz évben a színházi élet és a színházi világ is nagyon nagy változásokon megy keresztül – elég csak azt nézzük, hogy hányféle viszony lehetséges a közönség és színpad között, vagy hogyan bomlanak fel azok a színházi formák, amelyekről akár húsz évvel ezelőtt is azt éreztük, hogy örökérvényűek. Sokkal természetesebb lett az, hogy létezik részvételi színház, hogy lehetséges különböző műfajok keveredése egy előadásban belül, esetleg egy operaelőadásban megjelennek bábok is, de civileket is be lehet vonni színházi munkába, lehet sétáló színházat csinálni az utcán – nagyon sok színházi forma kezdett el megerősödni az elmúlt évtizedekben. Ezzel párhuzamosan azt érzem, hogy a különböző színházi formákhoz, különböző képességű dramatur-

gokra lett szükség, és ez az óriási diverzitás a dramaturgok szintjén is nagy változatosságot eredményez. Így van olyan, aki abban a legjobb, hogy dokumentumokból állít össze egy ütős előadást, másnak a verbatim színház otthonos, van aki nagyon sok színdarabot elolvas, kortárs írókat ösztönöz, terelget drámák megírása felé. Van olyan dramaturg, aki nagyon jól tud működni egy rendező mellett, úgy, hogy értelmezi, minden egyes mondatát felfejti az éppen aktuális darabnak. És sok olyan dramaturg is van, akik maguk fordítanak, írnak, vagy adaptálnak darabokat prózai műből színpadi darabbá. Én ezt a legutóbbit szeretem nagyon csinálni, amikor íróként is jelen lehetek, akár úgy, hogy önálló darabot írok, akár úgy, hogy adaptációt, mert ez valahol a dramatur-

Fotók: Bóza Anikó

Kultúra 47

FEKETE ÁGNES színésznő, Nagyváradon született. A BBTE-n diplomázott, 2020–2023 között a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasa.

gia és a drámaíró közti különös köztes lét. Szorosan együttműködök a rendezővel, jelen vagyok a próbákon, akár közben alakítom a szöveget, mindeközben a szöveg szerzőjeként is jelen vagyok. Nekem ez a legkomfortosabb, ez a kicsit exhibicionistább dramaturg hozzáállás.

A Wikipédián fel vannak sorolva fontosabb színházi bemutatóid, amelynek száma eddig 50. Ehhez hozzáadódik 12 kötet. Hatalmas számok ezek, hogyan dolgozol, mi a munkamódszered?

Azt azért tudni kell, hogy én elsősorban bábszínházi dramaturg vagyok, ami egy fantasztikus, csodálatos műfaj, és engem ez inspirál a legjobban a világon. Egy bábszínházi szöveget azért nem úgy kell elképzelni, mint egy három felvonásos Shakespeare-t, általában itt 50 perces darabokban

gondolkodik az ember, tehát ha a mennyiséget szövegmenyiségből hozzuk arányba, ez az 50 darab háromfelvonásosból mondjuk 20-nak felel meg.

Ez igaz, egy bábszínházi írónak viszont 20-30 oldalban kell egy olyan feszes cselekményt felállítania, amelyre más esetben 100 oldala is lenne.

Ez nagyon igaz, és ez tök jó. Én például nem szeretek sokat fecsegni egy színdarabban. Nyilvánvalóan ez azért is van, mert a báb ledobja magáról a sok szöveget. Nem annyira szószínház, hanem nagyon erősen képszínház. Ezért nekem képekkel kell operálnom, emellett pedig a sűrítés a legfontosabb feladatom. Egy-egy karakter megszólalása olyan sűrű kell legyen, hogy amellett, hogy az adott szituációról is elmond információkat, az adott karaktert is kontextusba helyezi. Ez kicsit olyan, mintha az ember nem nagyregényt írna, hanem novellát. Ez engem nagyon inspirál arra, hogy pontosan fogalmazzak. Nem lehet fölösleges kitérő, fölösleges fecsegés – szerintem a fecsegés egyébként is nagy ellensége a színháznak.

Ami még hozzájárul ehhez a magas számhoz, hogy nagyon sokszor felkérésre dolgozom. Több esetben én magam találom ki, hogy mit szeretnék megírni, és én ajánlom a rendezőnek, de ugyanez fordítva is megtörténik, amikor rendezők kérnek meg egy darab megírására vagy adaptálására. Ez ötven-ötven százalékban történik a pályámon.

A bábszínházban különösen fontos, hogy a rendezői koncepció, a tervezői felvetés, illetve az írói gondolat együtt fejlődjön. Amikor egy felkérés megérkezik, az egy közös munka kezdete, amelyet nagyban befolyásol az is, hogy melyik színházból érkezik a megkeresés, hány szereplővel történik

majd az előadás, kik ezek a szereplők – ezek a tényezők mind hatnak a koncepcióra és a szövegre is. Például a kecskeméti Ciróka Bábszínházban rendezte Kuthy Ágnes a *Csomótündér* című darabot, aminek a színpadi változatát akkor írtam meg a saját mesémből. Amikor arról beszélgettünk, hogy ki legyen a főszereplő, aki a prózai változatban egy öreg néni, nem volt színésznő, aki eljátszsa a Csomótündér szerepét, volt viszont egy idős férfi színész, Apró Ernő. Így született az a vad ötletünk, hogy a tündért játszhatja férfi is, nem muszáj nő legyen. Ebben esetben a szereplő kora sokkal fontosabb volt, mint a neme, a döntésünk viszont befolyásolta a karaktert. Akit én színpadra írtam, teljesen más lett, mint az, akit a prózai változatban írtam meg. Ami a munkamódszerem illeti, egyáltalán nem olyan, hogy itthon kitalálok mindent, hanem hagyom, hogy ez a sok tényező befolyásolja azt, ami végül születik.

Az elkészült szöveget mennyire tudod elengedni? Hogyan kezeled, ha egy darabod a rendezők úgymond szabadon kezelik?

Amikor eleve nagyon szorosan dolgozom a rendezővel, és a próbákon saját magam alakíthatom a saját szövegemet, ez teljesen rendben van. Nagyon sokszor a próbákon jövök rá, hogy egy színésznek jól áll bizonyos mondat, vagy esetleg egyértelműsíteni kell valamit. Tulajdonképpen ezt a fajta munkát szeretem a legjobban, amikor bele tudok folyni a próbafolyamatba, és nem csak egy üzenetet kapok, hogy kellene még két sor, vagy kihúztak egy jelenetet. Van olyan, amikor egy darab elkezd önálló életet élni, és egy rendező a már bemutatott előadás eredeti szövegét alakítja úgy, hogy az a koncepciójának megfelelően. Ilyenkor nekem egyetlen dolog fontos, hogy rosszabb ne legyen. Ha jobb lesz, vagy ha belekerül néhány jó poén, ami a színpadi megvalósításból következik, akkor ennek én csak örülök, mert akkor onnantól a saját életét kezdi el élni a darab. Azt hiszem, egy kicsit ostobaság is lenne foggal-körömmel ragaszkodni ahhoz, hogy minden leírt mondat csak úgy érvényes, ahogy az le van írva, pont azért, mert a szöveg nálam általában egy adott előadáshoz készült. Volt már olyan, hogy feldühített valami, de volt olyan is, amikor meglepődtem, mennyire fel tudott ragyogni a szöveg, akár jobban is, mint ahogy én azt gondoltam.

Általában követed a szövegeidből készült előadások sorsát?

Igyekszem, nem mindig a bemutatóra jutok el, de meg szoktam nézni mindent.

*Meseíróként és bábszínházi szerzőként – tekint-
sük itt most a gyerekeknek szóló műveket – van esetleg
olyan misszió, amelyet követni próbálsz a munkádban,
vagy egyszerűen csak történetek vannak, amelyek érde-
kelnek, és amelyeket szeretnél átadni?*

Ezt én soha nem fogalmaztam meg misszió-
ként, de volt már, hogy kérdezték, nem félek-e
attól, hogy gyerekeknek olyan témákról is szere-
tek beszélni, amelyben nem feltétlenül van happy
end, vagy nem egy rózsaszín világot rajzolok fel,
hanem egy konfliktusosabb helyzetet, bonyolul-
tabb, nem fekete-fehér világot is megmutatok. Az
én mesehőseim elég sokszor követnek el hibákat,
amelyeket nem mindig sikerül jóvátenni. Szóval,
amit ars poeticaként tudnék megfogalmazni, az,
hogy a gyerekeknek bemutatott világ nem kell egy
leegyszerűsített világ legyen. Én hiszek abban,
hogy az ember egy nagyon bonyolult lény, ugyan-
így az emberi viszonyok nagyon bonyolultak és
sokfélék és sokszínűek, de az emberek is nagyon
sokfélék, és szerintem attól, hogy mesét írunk, és
attól, hogy gyerekeknek írunk, nem kell azt sugall-
nunk, hogy az élet szimpla. És itt szándékosan
használok ezt a szót, és nem azt, hogy egyszerű.
Az életben nincsenek mindig határozott körvona-
lak, nagyon sokszor van olyan, hogy valaki jószán-
dékú, de a jószándékából mégsem jót tesz, van
olyan, hogy valaki rossz szándékú, és abból mégis
valami jó születik. Vannak tévedéseink, vannak
hibáink, elrontásaink, és azt érzem, hogy ezek
megjelenhetnek mesékben. Ezzel nem találtam fel
a spanyolviaszt, mert Lázár Ervin is ugyanezt csinálta,
például a *Berzsián és Didekji* című meseregé-
nyében. A világ népmesekincsét szemügyre véve,
láthatjuk, hogy minden élethelyzetre van mese,
csak ezek kikoptak a köztudatból, vagy kevesen
ismerik őket.

*Van olyan téma, amivel mellé lehet lőni gyerekek
esetében?*

Nagyon fontos, hogyan nyúlunk egy témá-
hoz, és milyen korosztályt szólítunk meg egy
adott témával, illetve az is, hogy a választott téma
a történet középpontjában van, vagy csak része a
történetnek? Nagyon nem szeretem a címkézése-
ket: ez egy probléma-darab, ez a válásról szól, ez a
halálról. Szerintem az a jó, ha a tabutémákat úgy
kezeljük, hogy azok természetesen felbukkanhat-
nak egy-egy történetben, mint ahogy az életben is
természetesen felbukkannak. Pont ez a lényeg.

*Arról mit gondolsz, hogy vannak, akik úgy érzik,
a mai színházi előadásokat csak egyetemi diplomával a
kezükben érthetik meg?*

**Amit ars poeticaként tudnék
megfogalmazni, az, hogy
a gyerekeknek bemutatott világ
nem kell egy leegyszerűsített
világ legyen.**

Ez egy teljesen reális probléma. Mióta taní-
tok, nekem mindenre Shakespeare a példám.
Shakespeare és kortársai az Erzsébet-kori szín-
házban a korhoz képest progresszív előadásokat
hoztak létre, és az egyszerre tudott szólni az isko-
látatlan tömeghez és a páholyok művelt közön-
ségéhez. A Shakespeare-darabok zsenialitása
pontosan abban áll, hogy célja a szenvedélyes
történetmesélés, és az, hogy abba a történetbe
bevonja a közönség minden rétegét. Tulajdonképpen egy érzelmi hullámvasútra ül-
tet fel a nézőt. A mai színházra vonatkoztatva
mindezt, fontos szem előtt tartani, bármilyen
műfajú színházat is csinálunk, hogy a színház
célja az érzelmek kiváltása. Van, hogy ezeket az
ézelmeket primér módon váltjuk ki, van, hogy
sokkal bonyolultabb módon, azonban ekkor is
hatnia kell rám, még abban az esetben is, ha nem
feltétlenül ismerem a kortárs színházi nyelvet.
Erre iszonyatosan jó példák Mohácsi János előa-
dásai, amelyekben egyszerre van jelen a jó érte-
lemben vett népszínház és a magas szintű
művész-színház. Függetlenek közül a K2 színház
előadásai is ilyenek. A színházban nem az a kér-
dés, hogy értem-e, hanem az, hogy tudok-e érzel-
mileg viszonyulni a látottakhoz.

*Megfogalmaztad már magadnak, miért a báb-
színház az a műfaj, amelyben a leginkább otthon érzed
magad?*

Nekem a lehető legkomfortosabb a bábszín-
ház, mert számomra nagyon fontos a vizualitás.
Gyerekkoromban egy időben még grafikusnak is
készültem, nagyon sokat rajzoltam. Azt, hogy
van egyfajta képben-látó képességem, a bábszín-
házban nagyon jól lehet kamatoztatni. Ami
engem lenyűgöz, hogy a bábszínház annyira sok-
féle, és annyira sokféle viszony lehetséges báb és
mozgató között. Ez talán kicsit misztikus meg-
közelítés, de a bábszínház szerintem mindig a
teremtésről szól, azáltal, hogy minden egyes tör-
ténetben megmozdul egy báb, az élettelen életet
kap. Ez az Isten munkájának leképezése az ember
színtjére. Ez a világ csodája, amellyel nem tudok
betelni.

A színházban nem az a kérdés, hogy értem-e, hanem az, hogy tudok-e érzelmileg viszonyulni a látottakhoz.

Szerinted mikor jön el az az idő, amikor a közönség nagy része a bábszínházra műfajként fog tekinteni, nem pedig korosztályként?

Szerintem sok lépést tettünk már ez ügyben, halad előre ez a törekvés. Azt már talán sikerült elérni, hogy az emberek nem gondolják, hogy a bábszínház csak óvodásoknak való. Egy pár évvel ezelőtt még azzal is kellett küzdeni, hogy iskolás közönséget behozzanak. Az, hogy ez a műfaj mennyire infantilizált volt, szerintem fokozatosan oldódik. A felnőtt bábszínház nem tudom, lesz-e mainstream valaha. Kicsit olyan felnőtt bábszínházba járni, mint kortárs táncot vagy újcirkuszt nézni, esetleg kortárs komolyzenét hallgatni. A kortárs bábszínház is olyan műfaj, ami egyes szent örülteknek tetszik. Hosszú távon valami olyasmit lehet elérni, hogy a báb, mint forma bekerüljön bizonyos előadásokba. Jó példa erre a londoni Nemzeti Színház évek óta futó *War Horse* című előadása, amelyben a főszereplők bábok. A kortárs opera szcénában szintén nagyon sokszor használnak bábokat, például a Metropolitan Opera *A varázsfuvola* című előadásában az énekesek, táncosok mellett a báb volt az egyik meghatározó kifejezési eszköz. Összművészeti kontextusban talán hamarabb eléri a nagyközönséget a báb.

Néhány hete jelent meg kisregényed, a Makrancos Kata Shakespeare-átirat. Mesélnél erről a munkáról?

Hosszú évek óta dolgozom a Pagony kiadóval, akik megkeresték Jeli Viktóriát és engem, hogy szeretnének megjelentetni Shakespeare darabokat kisregény formában kamaszoknak. Ez azért volt nagyon inspiráló felkérés, mert bár létezik a Lamb testvérek *Shakespeare-mesék* című kötete, amely gyerekeknek szóló pár oldalas történet egy-egy darab alapján, viszont úgy tűnt, hiányzik egy láncszem, amely a kamaszokat szólítja meg és hidat képez a gyerekkori élmények, és az érettebb Shakespeare-t olvasók megélései között.

Nagyon nehéz színdarabot olvasni, és az biztos, hogy kell hozzá egy speciális nézőpont.

Magyarországon a *Rómeó és Júlia* kötelező olvasmány, és előfordul, hogy ez az egyetlen darab, amit egy diák érettségiig elolvas, talán ismeri még a *Hamletet*, amiből elolvassa a „Lenni, vagy nem lenni...” monológot. Szerintem ez nagyon rossz, mert azt gondolom, Shakespeare-t kell és érdemes is ismerni, mert az európai kultúránk annyira erősen épül rá, mint ahogy ő az előtte levő európai kultúrára építi fel színdarabjait. Hozzá tartozik az általános műveltséghez, ezért nagyon fontos, hogy Shakespeare sokakhoz eljuthasson. Az csodálatos dolog, hogy készülnek új fordítások, és ezáltal sokkal érthetőbbé válik. A felkérés nagyon félelmetes volt, másrészt viszont inspiráló is elképzelni egy tizenhárom-tizennégy éves olvasót, és számára érthetővé és szórakoztatóvá tenni *A makrancos hölgyet*, hogy a későbbiekben, amikor elé kerül a színdarab, tudja mihez kötni. A könyvben két darab átírata van, a *Rómeó és Júlia*, amelyet Jeli Viktória, és a *Makrancos Kata*, amelyet én írtam. Azért örültem, hogy ezzel a darabbal foglalkozhatok, mert ez a furcsa szerelmi történet nem feltétlenül szól a bántalmazásról, hanem két ember összecsiszolódásáról és az önazonosságról.

Min dolgozol jelenleg?

Szegeden a Kövér Béla Bábszínházban lesz egy előadás, amelynek megírására felkértek. Én szegedi vagyok, ott nőttem fel, és egy olyan darabot írok, amely Szegeden játszódik. Nekem Szegeden él a nagymamám, aki most 102 éves, és 1920-ban érkezett a városba Délvidékről.

Ez a történet inspirált, hogy mennyit változott a város 100 év alatt, de a történet megírásában már elrugaszkodtam, és egy 100 éves dédnagymamáról írtam, illetve négy generációnyi nő történetén keresztül rajzoltam meg a város elmúlt 100 évét. Nagyon izgalmas lesz, az előadást Veres András rendezzi, a tervező pedig Grosschmid Erik.

Záró kérdésként, kérlek mondd el, ha választhatnál szerepet bármelyik darabodból vagy mesédből, kit játszánál el?

Meséből a Macskaherceg kötetből az *Amikor a városban megállt az idő* című történetből választanám az elfoglalt vízitündért, aki folyamatosan rohan össze-vissza, majd egyszer csak meg kell állnia egy esemény miatt, benne nagyon sok van belőlem. Az biztos egy komfortos szerep lenne. De a Mindentlátó királylányt is nagyon szeretem, aki-ben a tíz évvel ezelőtti önmagamból találok meg sokat, azóta a látásmódom sokat finomodott.

Múzeumi séták Nagyváradon: az Aachvas Rein zsinagóga

A Bihar Megyei Tanács és a nagyváradi helyi önkormányzat a kulturális intézmények újraservezését célzó törekvései következő lépéseként, július elsejétől kezdődően a Nagyváradi Városi Múzeum megszűnik létezni, gyűjteményeit a Körösvidéki Múzeum veszi át. Az utóbbi hónapok aggasztó híreit tekintve, egyértelmű, hogy a költséghatékonyságról szóló viták mögött a kulturális erő- és színtér újrafelosztásának célja áll. A politikai hatalom által több ízben is hangoztatott érvek pedig arra engednek következtetni, hogy a fenntartó önkormányzatok a kulturális menedzserek irányába támasztott igényei a turizmusnak szolgáltatják ki ezeket a kulturális közszolgáltatásokat. Féltő tehát, hogy a Csipkerózsika-álmából éppen csak felébredt nagyváradi múzeumi élet fejlődése megtorpan; vagy, az előírt saját bevételi arány megszerzéséért folytatott harcban, az értékteremtő és -mentő munka háttérbe szorul, a szórakoztatóipari jelleggel szemben.

A gyűjtemények újrafelosztásának máris sorolhatjuk a veszteseit, hiszen az Európai Unió projektjeiből felújított Darvas–La Roche-ház, az Aachvas Rein zsinagóga, valamint a készülő szabadkőműves páholy mindaddig a Bihar Megyei Műemlékvédő Alapítvány kezelésébe kerülnek, amíg a pályázatok futamideje megszűnik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ezek a fiókinézmények elveszítik múzeumi státuszukat – legalábbis arra a négy-öt évre, ameddig az előbbieken vázolt helyzet fennáll. A nézőközönség számára ez nem jelent érezhető változást, hiszen a szecessziós, zsidóságtörténeti és szabadkőművességet bemutató múzeumokként pozícionált intézmények továbbra is látogathatók. Lényeges különbség, hogy közgyűjteményi státusz híján, ki és milyen elvek alapján végzi majd a gyűjtemények kezelését és gyarapítását. S ha a múzeumi sétánk előző részében (*Újvárad* 2021. áprilisi szám) arra a megállapításra is jutottunk, hogy a kurátori munka sok esetben megkérdőjelezhető, mégis, azt kell mondanunk, hogy a múzeumi működés adott némi garanciát arra, hogy a város XX. századi történetével kapcsolatos, fontos helytörténeti kutatások intézményesített formában, összehangolva történhessenek.

Az ugyanis kétségtelen, hogy a fent említett műemlékekben létrehozott kiállítások a városi

közösségi élet egy-egy fontos aspektusát visszamemlékeztek a köztudatba. Ennek egyik jelentős lépése volt az Aachvas Rein ortodox zsinagóga zsidóságtörténeti múzeumként való megnyitása.

A zsidóságtörténeti és szecessziós múzeumok „kitalált” állományairól korábban a *ME.dok* folyóirat 2019-es második számában értekeztem. Ha a szecessziós látogatóközpont a gyűjteménygyarapítás korábban felmerülő szükségességét többé-kevésbé sikerrel abszolválta, addig a zsidóságtörténeti múzeum esetében továbbra is fennáll a kérdés, hogy mit tekintünk saját gyűjteménynek. Az Aachvas Rein zsinagógában szervezett kiállítás nem bővelkedik műtárgyakban. A kiállítás koncepciója, szerencsés módon, nem is a műtárgyak által megragadható valóságra épít, hanem saját világot hoz létre, amelyet egyfajta színházi „kellékrendszer” hív életre.

Kultúra 51

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE drámaíró, Nagyváradon született 1993-ban. A BBTE-n diplomázott, jelenleg a Szigligeti Színház kommunikációs felelőse. Kötete: *Első felvonás* (drámák), Várad folyóirat, 2020.

Ilyen módon, az Aachvas Rein zsinagóga csak részben idézi meg a város zsidó polgárságának életét. A földszinten található pannókon a város legjelentősebb bérházait építtető és legfontosabb vállalkozásait működtető zsidó családokról találunk információkat (legutóbbi látogatásom óta javították a szövegben található elírásokat).

A hangsúly ehhez képest a Holokauszt traumájának bemutatásán van – amelyet meglehetősen teatralitással jelenít meg a kiállítás. A múzeum emeleti része olyan, mint egy színpad, amelyet sebtében hagytak ott a színészek és a közönség: a díszletet a városból száműzött zsidó család faliképe, a haláltáborokban meghalt egykori társak falra felfestett névsora, a semmibe vezető vonatsín

jelenti. A kellékek között megtaláljuk a nagyváradai Anne Frankként emlegetett Heyman Éva elkobzott piros biciklijét, a hátrahagyott bőröndöket, a vészkorszakot megidéző tárgyi környezetet – többek között katonai ruházatot, Holokauszt-túlélők személyes tárgyait, illetve a haláltáborok kvázi-szamizdat kiadásait. A kiállítás ezen része erős érzékszervi benyomásokra épít, a szinte monokróm látványt a Schindler listája című film betétadala egészíti ki.

AZ ÉPÜLETRŐL

A zsinagóga helyén 1870-től zsidó imaház állt. Ebben az időszakban alapították meg a váradi zsidó közösség tagjai első önsegélyező és jótékonyági szervezeteiket. Ezek között van a „Chebra Ahabat Reim” (Ortodox Zsidó Kölcsönös Segélyező Egylet) is, amely szociális és anyagi segítséget nyújtott a rászorulóknak. Az Aachvas Rein elnevezés, amellyel a zsinagógát illették, ennek az egyletnek a nevéből származik.

A közösség lélekszámának növekedése nyomán az imaház szűkössé vált, így 1912-ben megkezdődött annak bővítése. Miután az épület 1926-ra igen rossz állapotba került, új zsinagógát építettek Pintér István építész tervei alapján, Weimann Béla vezetésével.

A Holokauszt a nagyváradai polgárság gyökeres megváltozását eredményezte, hiszen a város, lakosságának jelentős részét veszítette el ebben a tragédiában, a túlélők többsége pedig rövid időn belül más országba költözött. Ez a strukturális változás azonban már nem képezi a múzeumi diskurzus részét, mint ahogy az sem, hogy tágabb – gazdasági, társadalmi, politikai – kontextusban mit jelentett a város zsidó polgárságának háború előtti szerepvállalása. A szélesebb összefüggésszerek utalásszerűen vannak jelen az információs pannókon, ezeket szépen kiegészíthetnék a túlélőkkel készített oral history-anyagok is, amelyek helyett azonban egy, nem a múzeum által készített videóanyag tekinthető meg az emeleti részen.

Az Aachvas Rein zsinagóga revitalizációja a város zsidó hagyatékáról történő diskurzust nyitotta újra, és rengeteg kutatási lehetőséget teremt, kezdve a már említett oral history-gyűjtéstől egész a zsidóság hit- és társadalmi életére vonatkozó gyűjteményezési stratégiáig. Fontos volna, hogy a múzeumi erőforrások újrafelosztásában ne vesszenek szem elől ezek a szempontok, amelyek alapvetően határozhatják meg e jelentősnek szánt kiállítás jövőjét.

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE
Forrás: visitoradea.com

AZ IRODALMI TENGERRŐL

Demény Péter

Tengerbe sűgni

Ha azon töprengek, az irodalmi tenger hol kezdődött a számomra, talán *A kincses sziget* lenne az első könyv, ami az eszembe jutna. Akkor még felhőtlenül élveztem a hullámokon játszadozó fényeket, John Silvert, a rokonszenves gazembert a falábával és a papagájával, szóval az egész hóbelevancot.

A Nemo kapitány már egy rejtelmesebb valami volt, mint az egész Verne Gyula-világ a maga kódjaival, titokzatosságával, félelmetességével. Hogy egy embernek legyen egy világa valahol a tengerek mélyén, az számomra nagyon izgató ötlet volt, s a vernegyulaság sajátos magyarsággal töltötte el.

A legyek ura már csöppet sem volt rejtelmes, inkább borzasztó vagy még inkább iszonyú. Azt hiszem, akkor kezdtem megérteni, hogy a tenger kegyetlen is, nemcsak nyaralás és bukfenkezés és prüszögés és egyebek. *A Robinson Crusoe*-ban még ennek a zamatát éreztem; *A legyek urá*-ban már a gyomorsavát.

És megnőttem a *Moby Dick*-re, amelyben aztán ott a tenger a maga részleteiben, bugyraiban, megszállottságában, szorongásában, rettegésében és magányában. Nem tudom, van-e iszonyúbb annál, mint amikor a fehér bálna kicsapódik a vízből, és mindenki tudja, hogy az utazásnak vége. Vagy *Az öreg halász és a tenger*-re, amelyben ott van szinte mindez, de jóval reménytelőbbben, valahogy úgy, hogy az ember abba hal bele, amit szeret, és bár tudja, hogy bele fog halni, mégsem

Sally West: Beach painting (Festmény a tengerpartról)

tudja abbahagyni. Santiagót megveri az óceán (illetve nem veri meg, azt az idézetet sokat tanultuk, csak a „valahol-otthon-legyen-benne” győzte le), az öreg halász mégis oroszánokról álmodik, amikor hazatér gyötrelmes útjáról.

Közben azért a költészet sem pihent. Első nagy tenger-élményemet *A félreértés* című Camus-darab műsorfüzetében közölt *A tenger* jelentette: „A tenger, mondtad haldokolva, / s azóta ez az egy szavad / jelenti számomra a tengert, / s azt is talán, hogy te ki vagy.” Itt kezdett meggyűlni a tenger, sokkal többet jelenteni önmagánál, metaforizálódni, megnőni. Aztán egyik évfolyamtársam egy időben sűrűn szavalta Rubén Darió csodálatos versét: „Foncsorozott, szürke üveglap a tenger, / tükrében a fémes, horgany-szürke ég, / madárrajok könnyű, fehér foltja villan, / s feldereng a

Ketten egy páston

DEMÉNY PÉTER költő, író, szerkesztő, a *Látó* szépirodalmi folyóirat esszészerkesztője, 1972-ben született Kolozsváron, jelenleg Marosvásárhelyen él.

sápadt, szürke messzeség.” Rab Zsuzsa fordítása magyarul is áthozza a tenger opalizáló hatalmaságát: egy vízi Oroszországot.

„A tenger, ez a sápadt részeg, / Ezüstlávát ivott...” Adynak ez a verse már bevetett abba, hogy a költők mindig másként látnak: nekem biztosan nem jutott volna eszembe, hogy a tenger – részeg. A kép azonban él, ég, fénylik az óriási vízben is: a tenger határtalanságát kevesen tudják annyira „elmesélni”, mint Ady.

A kevesek közé tartozik Mihai Eminescu. *Între nouri și-ntre mare* című versében a vándormadarak repülését nézi, és azt óhajtja, bár repülhetne ő is át a tengereken, bár soha ne érné el a vágy. Ez azért megrendítő: hol nincs vágy? Ahol nincs élet, tulajdonképpen élet. Aki él, az mind szeret, aki pedig szeret, az szenved, főleg a romantikában.

„Egyedül hallgatom tenger mormolását” – Lé-
vay József verse inkább a magyar kulturáltság része
volt a számomra, egy megverselt Mikes. Hosszú-
hosszú idő kellett, hogy megérezzem a valódi szo-
morúságát, és megértsem, hogy csak arról lehet
ilyen igazi verset írni, akivel azonosul az ember.

Sok tenger volt az utamon. Whitman,
Shakespeare, Storm, Thomas Mann – elő sem
lehet sorolni mindegyiket. De nemrég jártam egy
könyvbemutatón, s az útinapló szerzője azt fejte-
gette, hogy talán a tengerparti helyekre menne
vissza legszívesebben, mert ott, ha amúgy nehéz is
az élet, mindig nyoma van a kedélynek, az embe-
rek könnyebben viselik a sors csapásait, félmezte-
lenül horgásznak a sirályok vijjogása közepette.

Boka László

Tengernyi tenger. Motívumok és értelmezésrétegek

54 A tenger az irodalomban, akár csak a hegy, a
nehezen uralható, az embert aláazatra készítő ter-
mészetnek s nyilván az a fölöttinek, vagyis a
transzcendensnek az elsődleges jelképe, illetve az
irracionalisnak, a belső emberi tudatállapotoknak
is erőteljes szimbóluma, allegóriája. Bennük – egy-
részt a veszélyes, nyers, uralhatatlan természeti
erő révén, másrészt a fizikai és földrajzi végtelen-

Heiner Altmeppen: Bretonische Küste (Breton part)

És eszembe jutott *A pestis*, az a regény, mely
mindenképpen eszembe jut mostanság. Abból is
a híres jelenet, amelyben Rieux és Tarrou lemen-
nek fürödni, hogy emlékezzenek még arra, mi az
élet, és hogy megpecsételjék a barátságukat.
Nem tudhatják, de a szó szoros értelmében meg-
pecsételik, hiszen Tarrou nemsokára meghal,
éppen akkor, amikor a járvány véget ér. Arra
gondolok, hogy talán arra való a tenger, hogy
megnyugvást merítsünk belőle: az élet akkor is
megmarad, amikor mi már rég halottak leszünk.
Sovány vigasz? Inkább hatalmas, mint a tenger.
Hiszen amit tudunk, azt belesusoghatjuk a hul-
lámokba, mint Midász király fodrásza a gödör-
be. A tenger sokkal jobb, hiszen meg sem kell
ásni.

ben, az újabb és újabb hullámok, hegyvonulatok
láncolatában – bizonyos fokig az idő és a szemé-
lyes emlékezet sodrásának az egyik legfőbb motí-
vumhálója is kétséget kizáróan ott rejtőzik. Külső
és belső végtelenség a helyszíne. Nem véletlen,
hogy mindkettő, a tenger is, a hegy is alapvető bib-
liai archetípus, mely fölött az embernek aligha
lehet hatalma, ellenben folyamatosan vágyik rá.
De míg a hegy a maga magasztosságával és ember-
től elzárt, vagy embert próbáló magaslataival hori-
zontálisan felfelé törekedve egy jól körülhatárol-
ható motívumképet rajzol, addig a víz ugyanezt
mélységeiben teszi, viszont éltető ereje, alapvető
lételem-mivolta olyan többletet is ad mindennek,
mely az élet elengedhetetlen tartozéka, forrása, s
ezáltal óhatatlanul univerzálisabb is. Teremtő ere-
jén túl a víz kiterjedése, túltengése vagy hiánya,
testi, lelki szüksége gyakorlati vagy szimbolikus
jelentőségű, mely az irodalmi alkotásokban is
megkérdőjelezhetetlen. A tenger maga nem csu-
pán domináns tematikus elemként jelöli a poéti-
kai végtelent, hanem képi-szimbolikus összefüg-
gésrendszert alkotva a véget nem érő értelmezői
rétegeknek is az egyik erőteljes megfelelője.

Alig van olyan költő, akit ne érdekelt volna
valamilyen formában a tenger, s aki ne énekelte
volna meg a valóságos vagy képletes nagy vizet.

Heiner Altmeppen: Mädchen mit rotem Badeanzug (Lány piros fürdőruhában)

Annak képzetei az újjászületéstől a békéig, a lelki viharoktól s a megtisztulástól az idő visszafordíthatatlanságáig roppant gazdag gondolati tartalmakat hordoznak. „A tenger épp az égig ér. / S amint a végtelenbe hág, / mutatja, meddig ér a vágy. / Nem tehetek mást. Nem kívánok / kevesebbet, mint egy világot.” – írta Nemes Nagy Ágnes, aki éppen 30 éve távozott e földi létből. Aztán ott van a hozzá hasonlóan Babits-tanítvány Weöres is, aki persze legalább annyira Hamvas-tanítvány is, így egész poézise a tengerrel kapcsolatos mítoszokban és a teljesség felé törekvésben tobzódik, a „lét-mély”-et és a parttalanságot kutatja. Mestere, Hamvas írta: „A tudattalan, ha magát ki akarja fejezni, mindig óceán vagy erdő képében jelentkezik.”

A tenger sokáig az emberi lét (az ismert világ) határa volt. Ahonnét az óriások földje vagy a tündérsziget kezdődik, mint a *János vitéz*-ben, ahová halandó nem léphet. Ha mégis, célját nem éri el, s a víz ura örök bolyongásra kényszeríti, ahonnét Ithaka meleg partjai csupán fájó emlékeként, emésztő sóvárgással derenghetnek már fel. Kezdő olvasóként, fiatalon legtöbbször csak a tenger fizi-

kai valójára figyelünk, hogy úgy mondjam, azzal is eltélünk, valószínűleg nem érzékeljük még a tengermotívum és a lelki dimenziók „felnöttes” összefüggéseit, később megtapasztalt párhuzamait.

Gyermekként szerencsésnek mondhattam magam, hiszen 10 esztendőig minden nyáron láthattam a tengert. Tudtam, milyen. El tudtam képzelni a „nagy kékséget”, ha olvastam valamit róla, nem úgy, mint Móricz híres falusi alakjai, akik a tengert vágyva, annak kék vizét hírből ismerve, áhítva legföljebb a gátat szakító, földeket elöntő árvízben látják meg pusztító, félelmetes erejét, mint a *Pipacsok a tengeren* szereplői. Egyszerűen úgy nőtem fel, hogy természetes volt a tenger látványa, legalábbis a Fekete-tengeré, mely nevéhez méltóan valóban sötét és vad is tudott lenni egy-egy vihar után, még a partról szemlélve is. Lényeg az, hogy nem a *Grant kapitány gyermeke*-iből meg a *Robinson Crusoe*-ból kellett elképzelnem, milyen lehet a hullámozó tenger, ha magukat a megtépázott hajókat s a pálmafák övezte szigeteket nyilván oda is kellett rajzolni képzeletemnek. Később már a tenger kimeríthetetlen forrásait, titkait, például víz alatti világát, vagy a vele való küzdelmeket kedveltem inkább, valahol meghódí-

Ketten egy páston

BOKA LÁSZLÓ (Nagyvárad, 1974) József Attila-díjas irodalomtörténész, kritikus, egyetemi docens, az [MTA] Irodalomtudományi Intézet tudományos főmunkatársa.

tani vágytam, mint *Némo kapitány* vagy a *Moby Dick*-et megszállottan üldöző Ahab, netán csöndesen, mint Hemingway *Öreg halásza*.

Kamaszként érdeklődve olvastam aztán, hogy nemzetem büszkén, de nyilvánvalóan túlzón hirdeti, hogy tágabb hazája partjait egykoron három tenger is mosta... A dicső, de meglehetősen ködös múltból gyúrt romantikus képzelgések után aztán ott voltak Kossuth valóságos, de helytelenül idézett sorai a reformkorból, mely „tengerre, magyar” formában vált szállóigévé. Hisz mégiscsak volt egy valós Fiuménk, mely egy kedves bonmot szerint az a magyar város, ahol a horvátok is olaszul beszélnek. Az Adria így mindmáig kicsit „a mi tengerünk” is maradt. Jó Zrínyink meg is írta az *Adriai tengernek syrenaya* kötetét, a hősi eposzt s lírai szerelmes verseket is tartalmazó gyűjtemé-

nyét, a szirénekkal, a fátummal s a dicső magyar múlttal való viaskodását is egybe foglalva.

Az igazi „magyar tenger” persze a Balaton maradt, melyet oly sokan megénekeltek, Kazinczy Ferencről Jókaiig, Eötvös Károlytól Krúdyig. Mindmáig lenyűgöz az a harmónia, amivel az őt övező kies tájjal együttesen adni képes, valahol nekem mégis a Fekete-tenger nyújtotta tenger-élmény, a nyílt víz, az igazi hullámok és a végtelen horizont a hajnalban felkelő nappal maradt a tenger, s nem a láthatárt kopár szigeteivel szaggató Adria, vagy a túlpartot csak ritkán elrejtteni tudó Balaton. Mindez, feltételezem azért is, mert a tenger többnyire *terra incognita*nak számító területet jelez. Ne feledje senki, hogy mi, magyar olvasók valós tenger hiányában is, vagy épp ezért, az ópe-renciás tenger képzetén, összetett motívumán növünk fel...

A tenger vagy óceán konkrét látványa így – földrajzi sajátosságok révén – a magyar irodalom nagyjai számára éppen, hogy nem jelentett mindennapos élményanyagot, a tenger a „távolinak” és az „egzotikusnak” volt leginkább a megfelelője még a 19–20. századok fordulóján is, folyamatos úticélt, vágyott ideát testesített meg. Az volt az „új vizeken” járó Adynak, aki számos versébe írta bele a tengert, hiszen őt is – mint oly sokunkat – rabul ejtette. Csakhogy ő már a modern ember szubjektumának összetettségét, a külső, társadalmi szerepkörök és elvárások mögött a belső vívódásokat, az egyén rétegezett arcúlatait is megfogalmazta a baudelaire-i hagyatékból is építkező csakazértis akarnoksággal, a tenger s a nagybetűs Sors „ákom-bákomjaival” szemben. „Fehér habok, betű-milliók, / Idegesek és nyugtalanok, / Tengerre írva írják most meg, / Hogy ki vagyok, hogy mi vagyok” – írta San Remóban, de közel tucatnyi más tenger-versét is idézhetném példaképp, az *Egyedül a tengerrel* soraitól *A megőszült tengerig*.

„Ez a kékség, amiben úszunk, / eget és földet összefog / és lent a hullámzó magasság, / fent a szárnyrakelt víz suhog”. Szabó Lőrinc sorai víz és ég összefonódó lebegésében az örömmámort, annak szabadságot és lelket feltöltő erejét emeli ki, Babits több sora viszont a tenger konkrét látványa, érzékisége (víz és fény, árny és csönd, halk morajlás) után „különös, csaknem eszelős” könyvében (Karinthy jelzői ezek a *Sziget és tengerről*) már a belső sziget fontosságát emelte ki inkább.

„Aki siratni akarja hazáját, / utazzék tőle mennél távolabb”, írta Jékely a „morgó tengerpar-

ton”, Itáliában, valóban távol hazájától. De ő azt is tudni vélte, hogy a „roppant víz” „világok hordozója” is, melynek „nagyságos” vizét „az emberi nemzet zokogta sósra”. A romantika magyar s európai tengere már eleve a népek tengerét is jelképezte, mely sokszor szilaj hullámokat vet, akárcsak Petőfi „feltámadott” tengere. A könnyek és a tenger sójának analógiája pedig nem kíván különösebb magyarázatot. A sort hosszasan folytathatnám, miszerint ember és természet egysége, lelki harmónia, önismeret vagy sors-jelkép, népek hánykódásának, szenvedéseinek kollektív szimbolikája minő kiterjedt helyet foglal el a magyar irodalomban, ha csupán az utóbbi évszázadokat tekintjük. Helyette a vágyott tengerkép (és világirodalom) amolyan inverzére térek még ki zárás-képp. Hiszen mi, akik egy viszonylag „kis nyelv” birtokosai és azon megszólaló irodalom szerelmei vagyunk, e sóvárgásban mondhatni természetesen a világirodalomba mint „szent óceánba” való remélt beérkezést vizionáljuk folyton.

„Vannak emberek, akik a fürdőkádban is a tengerre emlékeznek” – figyelmeztetett Márai. Aztán ott volt a sarkosabban fogalmazó Jékely, aki szintén hasonlóra intett 1946-ban. A másodszer is kisebbségbe kerülő erdélyi magyar irodalom jövőjével kapcsolatosan egy körkérdésre válaszul írta, hogy egyesek „a libausztató-patak sodrát” összetévesztik a „Duna vagy a Tenger áramával.” Figyelmeztetése sokáig aktuális maradt, 1978-ban az ún. *Csipkerózsika-vitában* Sütő András meglehetősen rugalmatlanul huhogta le a fiatalabb nemzedéket, akik a helyi sajátosságok erőltetett felsorolása helyett az egyetemes látókörre – a patak helyett a tengerre – kívánták inkább tekintetüket emelni. A kor s a viszonyok mások voltak persze, Sütő nekiiramodása is érthető volt, az már kevésbé, hogy egyesek majdhogynem blaszfémiával vádolták ekkor az ifjú Panek Zoltánt, aki az egyoldalú vitában (melyben az ifjúság gyakorlatilag egyazon fórumon labdába sem rúghatott a „sajátosság méltósága” tételt megfogalmazókkal) azt merte írni, hogy a *genius loci* erőltetett keresése így jobbára csak *genius loca* marad...

Mindez persze már irodalomtörténet. A víz ősi és egyetemes szimbólumtárán, mesevilágunk alapjain, erőteljes biblikus jelképeken vagy a klaszszicista európai művészeti hagyomány értelmezéshálóján túl a tenger és a sziget, a part és a hullámok, az egymásba érő ég és a víztükör, illetve az óceán és az abba futni kívánó ér szimbolikája viszont örök, kimeríthetetlen, akárcsak a tenger maga.

Cristina Rusiecki

„Öröm tovább a hagyományokat, ameddig Ilonka hazajön”

Székely Csaba Bányatrilógiája Bukarestben

Ritmus, poénözön, ízes, cinikus humor: nem titok, miért Székely Csaba az egyik legkedveltebb kortárs színműíró. A bukaresti Teatrul Dramaturgilor Români (Román Drámaírók Színháza) Horia Suru rendezésében három egymást követő estén mutatta be a játssza továbbra is a *Bányatrilógia* mindhárom darabját. Ugyanazok a kiválóan tehetséges színészek játszották, ugyanabban a díszletben és mindháromban elhangzik, más-más szereplő előadásában Iván, a Magyar Televízióknak mondott szövege a hagyomány őrzéséről. Úgy tűnik, a rendező feleslegesnek tartotta, hogy a megírt helyén is elmondassa, játszassa, amivel nem csak humorából veszített, de csalódást is okozott a Székely Csaba-rajongóknak.

Mindhárom történetben ugyanazok az egyszerű, szürke-fekete, kockaszerű bútorok (díszlet: Raluca Alexandrescu), semmi különös, az ablakon kívül, ami vélhetően a ház másik felére nyílik, vagy talán egy másik világra, ahonnan a fény árad. Néha ebben a teret megtörő részben kivehető a szereplők, a hallgatódzó családtagok árnyéka. Máskor az ablak komikus jelentekre alkalmas, mint amikor Cezar Antal fejjel lefelé bújik be, fennakad és különböző pozíciókból próbál lábra állni.

Székely Csaba írásaihoz méltón, Horia Suru rendező gondosan kidolgozta a szereplők közötti viszonyokat, a színpadi helyzeteket. Minden jelenet újabb jelentéseket rejt magában, a színészek árnyaltan alakítják szerepeiket. A csendek, összekacsintások, az irónia csak néhány az antihősök karaktereinek megjelenítései közül. A színészek koherensen, megkapóan játszanak, muszáj nézni őket, figyelni rájuk.

Horia Suru rendelkezik azzal a képességgel, hogy előadásai minden fölösleges játéktól mentesek. Rendezése úgy teremt egységet a trilógia részei között, hogy mindhárom előadásban a vezérmotívumot helyezi a középpontba: a székely faluban bezárt a bánya, munka nélkül maradtak a lakosok. Egyre sanyarúbb életükből eltűnik a

maradék humanizmus, a szereplőknek nem marad más, mint az embertársaik iránti gyűlölet és rokonszenv, de előbbi viszi a prímet. A legtöbbet emlegetett és használt kellékek: a pálinka és a bicska. A férfiak a macsó kód szerint kommunikálnak, melyben az udvarlás az ilyen típusú figyelemztetésben merül ki: „... ha nem akard, hogy elpocsékoljam a pálinkát, amikor széttörök az üveg a fejedem”.

Kemény viszonyok jellemzik a falu közösségét, egyetlen szereplő sem hagyja ki a szarkazmust. A pálinka verbális durvaságot hoz magával, de testvériséget és elfogadást is. A kocsmái viszályokat kétes kibékülések követik, a részegség jó

Színház

CRISTINA RUSIECKI kritikus, kulturális újságíró, a színháztörténet és színházelmélet doktora. Számos kulturális lap rovatvezetője. Színházi kritikákat ír, többek között a *Teatrul azi*, *Contemporanul*, *Cotidianul*, *Lucafarul* lapoknak. Az UNITER szakmai zsűrijének tagja. Legutóbbi kötete: *Un click și o mie de realități. New media în teatrul românesc* (Egy click és ezer valóság. Az új média a román színházban, 2020)

kifogás és ok a megbocsátásra. Mintha nem lennének folyton részegek! A pálinka a mindenség alfája és omegája mind a diplomásoknak, mind az iskolázatlanoknak.

A *Bányavíz* kezdőképében a pap a prédikációját próbálja, a beszédgyakorlatok közben, a hit erősítése érdekében meg-meghúzza a pálinkásüveget, aztán cifrán káromkodik.

A szöveg nyers humora ellenére vagy talán éppen azért érződik, hogy a bánya bezárása után erkölcsileg marad aláaknázva a falu társadalma. Mindenki meglopja a másikat. A *Bányavíz* papja

ellopja az égő házból a tanító pénzét, igaz, utána szállást biztosít neki és tizenhatéves lányának. A szomszéd falu lelkésze kiárusítja a károsultaknak érkezett segélyeket. És még nem beszéltünk a szexuális zaklatásokról, melyek megjelennek a trilógia harmadik részében. A legcsekélyebb tisztességes cselekedet is aljas szándékot rejt: a *Bányavakság*ban a polgármester csak azért jelenti a falopásokat, hogy megszabaduljon az ellenfelétől.

S Ilyen valóságban az embereknek nincsenek álmaik, folyamatosan siránkoznak, de semmit sem tesznek értük. A *Bányavirág*ban Iván húsz évig robotolt a bányában, és az apja elhitette vele, hogy gyógyfürdőt létesítenek, ahol mindenkinek lesz munkája. A bánya bezárása gazdasági, erotikus és erkölcsi reményeit is elkaszálta. Munka, pénz és magánélet nélkül Iván két éve az ágyban fekvő apját ápolja, egyik napról a másikra él, az alagútban nem látszik a fény. Egyszerű, pálinkával telített agyában csak az jár, hogy mikor hal meg végre az apja. Cezar Antal erős színekkel, agresszív szarkazmussal alakítja a trilógia első darabjában a szerepét, amint teszi ezt a másik két részben is. Barátja, az orvos tíz év alatt belefáradt a faluba, kétségbeesett, hogy pályája belefulladás a sárba, alkoholba, az emberekbe, akik előkapják a bicskát, ha nem érkezik elég hamar a beteghez. Iván szarkazmusa nem késik: „Azért van a bicska, hogy használják.” Az orvoson már a templom kórusában való éneklés sem segít, az ital marad az egyetlen gyógymód. Bogdan Nechifor a kerek kalapjával filmszerű figura, olyan, mint a doktorok a brit komédiákban: a beszédéhez képest késleltetett a mozgása. Meleg hangja, lassú beszédmódja jó embert sejtet.

A *Bányavíz*ben ugyanez a színész nagyszerűen alakítja a fiút, akit az elsőáldozástól kezdve szexuálisan zaklat a pap, és aki a művészetben

keresi a menekvést. Obszcén verseket ír, meztelen, erekciós férfiszobrokat farag, melyeket a pap megörökönyödésére az oltárnál helyez el, mintegy megbosszulva, hogy azzá vált, aminek a falu szája nevezi, a „pap szeretőjének”. Ez nem az egyetlen bosszúja: a kukából kiszedett nevelőapjának naponta kever mérget az ételébe és italába. Bogdan Nechifor finoman árnyalt alakításában állandó rettegése a paptól, féltékenysége, gátlásossága erőszakba csap át, amikor a tanító lánya visszautasítja. Rejlík ebben a fiúban valamilyen lelki jószág, de a rövid szünetekkel megismételt replikák vagy szavak a szövegen túl is nyugtalanságot okoznak. A fiú folyamatosan védekezik, hogyisne tenné, amikor a pap, aki mesterien fokozza benne a büntudatot, még néha nyakon is vágja. A *Bányavíz*ben, a pap szerepében Ioan Coman bizonyítja sokszínű tehetségét. A trilógia harmadik részében, alakításában megjelenik a pap tudálékossága – szinte minden mondatába beleszó egy bibliai idézetet – és a puha bársonyba burkolt bujasága közötti kényes egyensúly. Ioan Coman a *Bányavirág* Illésében az egyetlen férfi a faluban, aki nem iszik, eltérően az őt körülvevőktől, derűs, beszédes, kicsit bódult, a *Bányavakság*ban a komikum felé forduló.

Ebben a zárt társadalomban, melyben a férfiak sokkal inkább vonzódnak a pálinkához, mint a szebbik nemhez, nagyon behatárolt a női szereplők választási lehetősége. Érhető hát, a férjes asszonyok miért szerelmesek titokban a szomszédba, és miért házasságukról álmodoznak a férjüketlenek. Robbanni készül közöttük a feszültség, mint Ilonka (Bianca Temneanu mindhárom részben fiatal, természetes, bohókás lányt alakít) és Irma között a *Bányavirág*ban.

Mi marad a Székely Csaba által megírt világban élőknek? Természetesen a székely patriotizmus fitogtatása. A hagyományok viszont csak a Magyar Televíziót érdeklik.

Iván: S mit akar az a tévé? Megint fel kell húz-
zam a székelharisnyát?

Illés: Azt én nem tudom, hogy fel kell-e húz-
zad megint a székelharisnyát.

Iván: Oda kell adjam Ilonkának, varrja meg.
Hogy enne bélhurutos földgilisztát egész nap a
hülye tápos tévéje.

Illés: Téged legalább nem tettek oda énekelni.

Iván: Azt éppen nem, de másfelől viszont
elmondták nekem tájékoztatásképpen, hogy
mennyire szép itt Erdélyben, s hogy milyen szépen
őrizzük mi a hagyományokat.

Illés: Hát, őrizni őrizzük. Nem őrizzük?

Iván: Őrizzük. Minden reggel, mikor felkelek,
kicsit őrzöm a hagyományokat, aztán bemegyek,
megsapkázom az öreget, s őrzöm tovább a hagyo-
mányokat, ameddig Ilonka hazajön. S aztán, ha
meglátogat a doktor egy-két-nyolc pohár végett,
odaadom neki, őrizze ő is egy kicsikét. S akkor őrzi
ő is a hagyományokat, tölti magába rendesen.

Illés: Örökké csak a morgolódás, Iván.

Iván: Az egyetlen hagyomány, amit őrizzük
itt, az, hogy békaszárrá isszuk magunkat, egy-
más torkának ugrunk, s aztán kimegyünk az erdő-
re fát lopni. Ez a mi kurva nagy hagyományunk.

Illés: Na, emiatt jött a tévé.

Iván: A lopások miatt?

Illés: Amiatt, hogy nemcsak fát lopni járunk
az erdőre. Hanem ottan néhanapján még fel is
akasszuk magunkat.

Iván: Velem ez még nem fordult elő egyszer
se. Én csak a fa miatt járok oda.

A trilógia talán legkomikusabb része a
Bányavakság, (Izsák, a polgármester ellenfele a
választásokon a Székely Harcosok Ezredének a
tagja), melyben a szerző nevétségessé teszi mind-
két oldal nacionalizmusát és sovinizmusát.
Poénok áradata, amikor a román rendőr és a
magyar polgármester egymás fejére olvassák a
történelmi vádak. A két ellenfél büszke, hogy
abban a községben, illetve faluban él, haragosak,
amiért lefokozták faluvá a községet, hamar egyet-
értésre jutnak, amikor a román rendőrt akarják

megölni. Csakhogy a faluból, amelynek a vezeté-
séért harcolnak, legszívesebben mindenki elmen-
ne. Ince replikájából kiderül, hogy mindenki
elment, és aki maradt, az öngyilkos lett. A faluban
nincs jegyző, sem tanító, sem rendőr és bányász
sincs. Ha nem lesz valaki öngyilkos, akkor a férje
vagy felesége segíti át a másvilágra.

A *Bányatrilógia* humorforrása a cinizmus. A
ritmus, a rövid, kifejező replikák, a fenyegetések és
szaftos káromkodások a komikum pillanatai. A
rendező ráérsít erre olyan játékokkal, mint ami-
kor az italozók verekednek a halottért kiöntött
korni pálinkáért. Mindhárom előadásban a
humor egyik fő forrása Antoaneta Zaharia játéka.
Alakításai kerek egészek, kiegészítve egy adag
játékossággal. Minden alkalommal más-más esz-
közökkel, gesztusokkal jeleníti meg a figuráját:
hatalmas kompótos üveggel egyensúlyoz a
Bányavirágban, részeges testvére mellett elférfia-
sodik a *Bányavakságban*, csacsog a *Bányavízben*.
Utóbbiban az általa játszott rozoga öregasszony
tízszer is elmondja, hogy levelet kapott
Amerikából a lányától, holott mindenki tudja,
hogy a szomszéd faluban felakasztotta magát. A
trilógia egyetlen megrázó pillanata, amely felszín-
re hozza a gyöngédséget és humanizmust, amikor
az öregasszony érteni engedi, hogy ismeri az igaz-
ságot.

A *Bányatrilógiában* minden benne van: életké-
pek, vaskos helyzetek, nyers realizmus, igazságot
kimondó szereplők, és ami a legfontosabb: humor
hullámok. Érdeemes megnézni részletről, részletre,
replikákról replikákra, előadásról előadásra.

SIMON JUDIT fordítása

TEATRUL DRAMATURGILOR ROMÂNİ

SZÉKELY CSABA: Bányatrilógia –
Bányavirág, Bányavakság, Bányavíz

FORDÍTOTTA: Sándor László fordítása alapján
a társulat

RENDEZTE: Horia Suru

DÍSZLET: Raluca Alexandrescu

ZENE: Petre Ancuta

SZEREPLŐK: Ioan Coman, Antoaneta Zaharia,
Bogdan Nechifor, Cezar Antal, Irina Antonie, Bianca
Temneanu

Elsőkönyves sikertörténet

Szűcs Péter: Dharma – Egy család regényes története a Tiszától a Gangeszig, Libri Kiadó, 2021

Biharország újabb íróval színesedett. Nem is akármilyennel. A Libri Kiadó gondozásában jelent meg a berettyóújfalui születésű Szűcs Péter könyve, a Dharma és rögtön az eladási sikerlisták élére került. A háromidősikban játszódó történet, egy család regényes története a Tiszától a Gangeszig vagy inkább a Berettyótól a Gangeszig, hiszen az egzotikus helyszínek mellett jelentős helyet foglal el Biharnagybajom és Berettyóújfalun is a könyvben. Kevés elsőkönyves szerző tudhat magának ilyen sikert. 2016-ban a szerző azt nyilatkozta egy interjú során, amely a *Biharországban* jelent meg, hogy „Az újságírói hitvallásom legfontosabb része az, hogy mutassuk meg a tehetséges embereknek, hogy el lehet érni mindent. Ikonokat, példaképeket kell állítani az emberek elé.” Kulturális újságíróként a divatban is elmerült. Először egy francia, majd egy amerikai divatlapozhoz került, és nagyon

nevezetes helyszínek. Látszik, hogy itthon van a falujában, ahol az eperfa „*egész évben nyugalmat és biztonságot kínál*”, ahol nyáron „*kiszáritott tehénpénnyel gyűjtöttak be a tűzhelyen*”, ahol „*jó korán ki kellett menni a határba, hogy megforgassák a tehénpényéket*”, mert „*mindkét oldalának ki kellett száradnia a napon, hogy aztán lángra lobbanjon*”! Erre még Móricz is rácsodálkozott hajdanán, hogy milyen leleményes a sárréti ember, de hát a szükség nagy úr! Az egész regény olvasmányos. Szerzője könnyedén és élvezetesen ír. Tudom, hogy szereti és ismeri Amerikát, de engem – ebben a részben – a bajomi történéseken túl a budapesti forradalmi események fogtak meg, mert a történelmi hűséghez alapos kutatómunka kellett. Úgy láttatja az eseményeket, hogy azok az olvasót is magával sodorják.

A második rész Tamás és Andrea története egy párizsi fejezettel indul, majd visszavezet minket a nyolcvanas évek Berettyóújfalujába. Grecsó Krisztián jutott az eszembe, aki 2011-ben, a *Magyar Narancsban* úgy nyilatkozott a nagy visszhangot kiváltó könyvéről, hogy „*a Pletykaanyuban bizonyos szegvári emberek magukra ismertek, és sérelmeztek, hogy előnytelen színben tüntettem fel őket. (...) Szerintük olyan mértékben hagytam meg a szereplők eredeti vonásait, hogy könnyedén azonosítani lehet őket. (...) Nem a valóságot akartam mindeneke előtt tükrözni: a könyvbéli Szegvár egy általam megírt és »eltorzított« Szegvár. Nem azonos a községgel: nem kérhető számon a valóság.*” Lehet Szűcs Péternek is fejére olvassák néhányan, hogy előnytelen színben tűnnek fel a regényben a legnagyobb jó szándék ellenére is. Aki Újfaluban él, akaratlanul is mást fog találni egy-egy megrajzolt alakban. Szinte teljes a kulturális körkép, amelyben az író láttatja szülővárosát és környékét. Konrád György azonban nem újfalui születésű, bár egész gyermekkorát Berettyóújfaluban töltötte az apai házában, hanem Debrecenben látta meg a napvilágot. A leltárt azonban kiegészíteném Jelenits Istvánnal, a Magyar Corvin-lánccal kitüntetett Széchenyi-díjas piarista szerzetessel, Pilinszky kiváló ismerőjével, mert ő valóban a város szülöttje, nyolc évig lakója is és ugyan úgy díszpolgára is, mint Konrád György vagy Makk Károly. A tisztviselőtelepen volt a házuk, amelyben egy ideig a regényben is

Könyv

KOCSIS CSABA (1959, Berettyóújfalun) író, fotográfus, népművelő, zenész, a Nadányi Zoltán Művelődési Ház munkatársa szülővárosában. Legutóbbi kötete: *Apák napja* (gyermekversek, Széphalom könyvműhely, 2021).

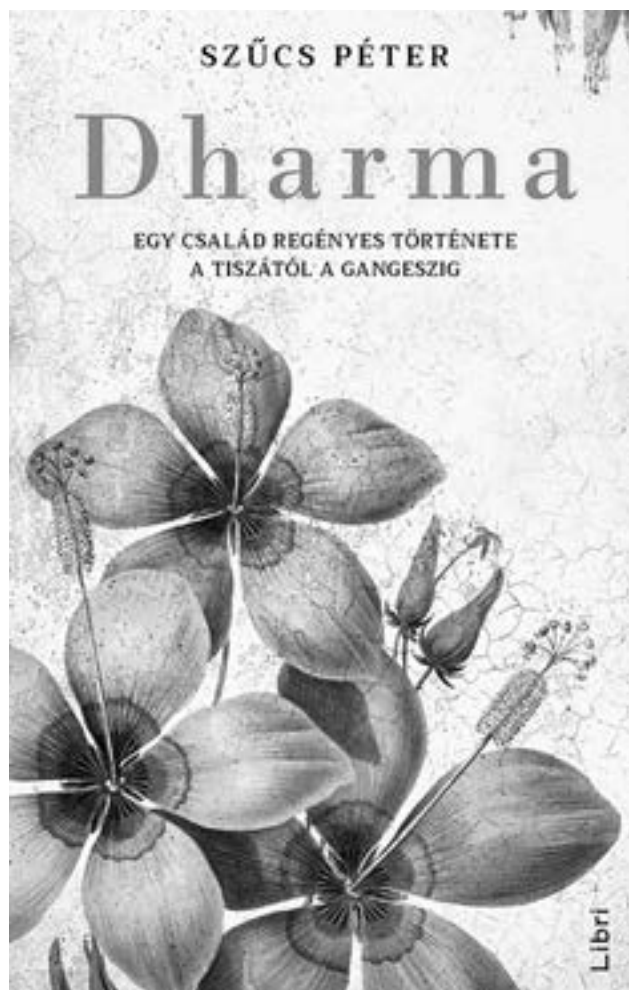
jól érezte magát a kreatív emberek között. A *Marie Claire* magazin vezető szerkesztője volt, majd az *InStyle* magyar kiadásának főszerkesztője. Azt mondta nekem akkor, hogy teljesen mindegy, hogy mi áll az ember neve után, hisz „mindig is újságírónak tartottam magam.” Nem sokkal később elindította utazási blogját, a PetersPlanetet, amely az idén nyáron már öt éves. Szépirodalmi ambícióit ügyesen titkolta, bár 2004-ben megnyerte a *Litera.hu*, a Goethe Intézet és a berlini Kafka folyóirat közös irodalmi pályázatának közönségdíját *Kafka a fa alatt* című írásával. Látszik, hogy szereti a falut, ahonnan a szülei származnak, ahol a nagyszülei éltek, ahol Szűcs Sándor és Vánca István is született.

Az első rész, István és Mária története. Rio de Janeiro, Biharnagybajom, Budapest, New York a

megemlített Lenin körüti óvoda is működött. Aztán ebben a részben egyszer Biharnagybajomban találjuk magunkat egy dísznótorban, ahol befejeződik István és Mária története.

A harmadik részben Lénát ismerjük meg, Szentpétervártól a Gangeszig utazunk. Oda, ahol az eddig nem ismert gyökereit kutatja a lány. Az apa, ha tudott volna a születendő lányáról a Dharma nevet adta volna neki. „A szó maga szanszkrit, és nehéz visszaadni a jelentését más nyelven, mert rendkívül összetett. A hinduizmusban a dharma a természet örök törvénye, a létezés igazsága. Az elkerülhetetlen életfeladat és a kötelesség. Az összhang, a külső és a belső harmóniája, a tökéletes jelenlét.” Olvasom a befejezést, Léna belső monológját, ami nekem Szűcs Péter hangján szólal meg: *„Azért jöttem Biharnagybajomba, a házba, ahol dédanyám lakott, hogy írjak, megírjam a történeteiket, és ezáltal rendet rakjak saját lelkemben is. Átadtam magam a körülöttem honoló csendnek és újra megpróbálkoztam azzal, ami még nem ment könnyedén: hálát adtam azért, amit kaptam. Mindenért, amitől az lehettem, aki. Azért, hogy közelebb kerülhettem azokhoz a világokhoz, amelyeknek a létezéséről korábban nem tudtam...”*

Szűcs Péter azért született a világra, hogy mindenütt otthon legyen benne. Most a Kilimandzsáró megmászására készül. Azt javasolták neki, hogy az útja előtt érdemes egy pár napot 2500 és 3000 méteres magasságban létezni, ami előre segíti majd a testet ötezer-ötszáz méter felett. A Dharma is magaslatokba repít. Nem érezni azt, hogy ez egy elsőkötetes szerző munkája. Konrád György az emlékek között korcsolyázik regényeiben, Szűcs Péter kontinenseket szel át és

a kultúrák között szlalomozik. Első regényével már eljutott az irodalom magaslati táborába. Várjuk a csúcstámadást.

KOCSIS CSABA

Forradalom: abszurdból jeles

Az elmúlt években néhány fontos szépirodalmi kötet jelent meg az 1989-es romániai forradalomról. Úgy tűnik, mostanra jött létre a kellő időbeli távlat, a szükséges distancia eme ellentmondásos történelmi cezúra irodalmi feldolgozásához. Bogdan Suceavă (Curtea de Argeș, 1969) *Éjszaka valaki meghalt érted*¹ című regénye, melyet Vallasek Júlia ültetett át magyarra, énelbeszélői szemszögből, naplós vallomásossággal, a kibeszélés megtisztító erejében bízva, ugyanakkor dokumentarista minuciózussággal mutatja be a december 25–26-i bukaresti eseményeket. Egyértelműnek tűnik, hogy valós élményeket dolgoz fel a könyv: a fülszöveg szerint Bogdan Suceavă jelenleg matematikaprofesszor, a narrátor-főszereplő az események idején matematikaszakos egyetemista. A referenciális megfeleléseknek egyébként csupán azért van

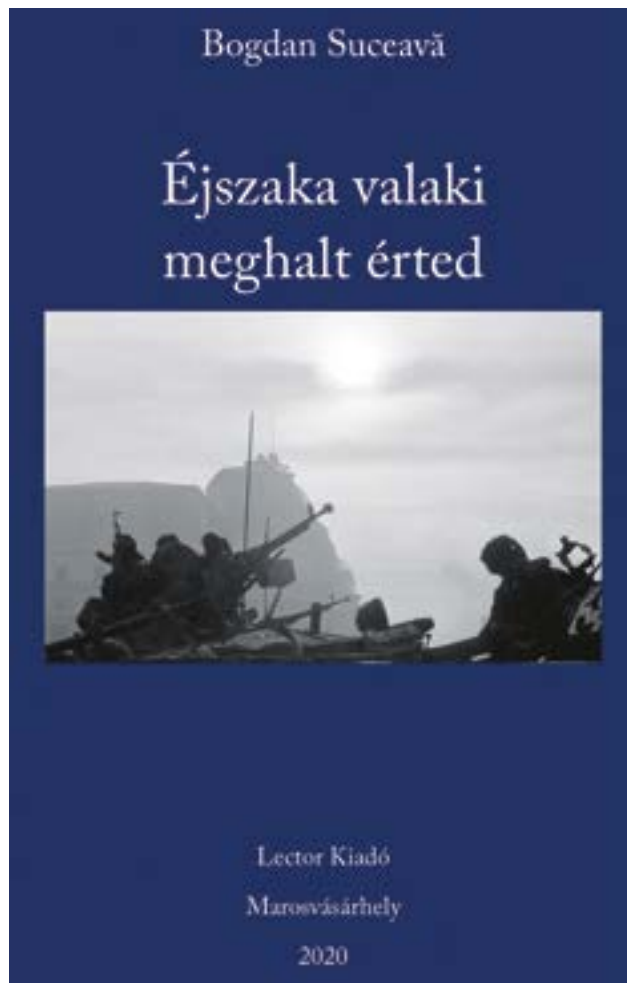
Könyv

ZSIDÓ FERENC 1976-ben született Székelyudvarhelyen. Író, kritikus, a *Székelyföld* folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Huszonnégy. Blokkregény* (2018, Gutenberg Books).

jelentőségük, mert erősítik a hitelesség faktorát. Mindezt persze relativizálja is a szerző: „Csak az emlékezet. Nincsenek bizonyítékaim. Mondjuk, hogy az egész fikció. Mondjuk, hogy az egészet csak kitaláltam. Végül is, mi a valóság? Ott voltam.”

A kötet in medias res indul: 1989. december 25-e, Bukarestben forradalmi káosz, a főszereplő elindul az Egyetem térre, hogy belevesse magát a fortyogó eseményekbe, mert „ez a csodálatos új világ nem születhet meg nélkülem”. A kommunizmus elvileg már megbukott, Ceaușescu elmenekült,

¹ Bogdan Suceavă: *Éjszaka valaki meghalt érted*. Fordította: Vallasek Júlia. Lektor Kiadó, Marosvásárhely, 2020.

ennek ellenére az utcákon harc folyik, mert állítólag ellenforradalmárok lövik a forradalmárokat. „Senki nem tudja, kinek a kezében van a hatalom.”

A katonaság és a rendőrség átállt a forradalmárok mellé, az államvédelmisek, a híres szekuritáte státusa és pártállása bizonytalan. A zűrzavarban tehát nem lehet tudni, hogy „kik a mieink”, a forradalmárok ellenőrzési pontokat hoznak létre a város utcáin, így próbálva kiszűrni a terroristákat. A főszereplő öt hónapja szerelt le katonai szolgálatából, elsőéves egyetemista. Az utcai harcok minduntalan eszébe juttatják katonakalandjait, tehát a könyv egyik vonulata ezeket eleveníti fel (így két idősík olvad egymásba), de néhány középiskolás élmény, az első szerelem emléke is felvillan. Katonaként „térés” volt, ami egy szak-

zsargon, a román termen redus, TR – csökkentett időtartamú – fonetikus kiejtése (az úzus szerint az egyetemre sikeresen felvételizettek végeztek ilyen rövidített katonaságot).

A két nap történéseiről tehát jelen időben, itt és most perspektívából beszél, közben folyamatosan idézve meg a közelmúltat, az előzményeket: „Húszéves voltam és fuldokoltam.” Reflektál arra is, hogy irodalom érdekelte, de arra túlságosan rátelepedett a kommunista ideológia, ezért a matekot választotta, mert az volt a korszak Romániájában „az egyetlen intelligens dolog”. „Belőlem így lett, aki vagyok. Az akkori világra reagáltam.”

A katonatörténetek részint anekdota-szerűek, részint a román katonaság kuszaságát, értelmetlenségét példázzák. A bakavilág jól leképezi a kor valóságát – például etnikai szempontból is. A narrátor típusokat rajzol meg, felvillantva a különbségeket a különböző régiókból érkezettek között; ironikusan tekint az uralkodó lózungra, az „egységes nemzetállam”-ra. Felismeri, hogy mennyire hamis alapokon nyugszik az ideológiai nevelés, hogy „népünk nagyfokú homogenitása megteremti a csaknem eszményi társadalmi egyensúlyt.” Itt találkozunk először magyarokkal, a magyar nyelvvel, sokatmondó, ahogy véleményét összefoglalja: „képtelen voltam észben tartani a szavakat, etimológiájuk nem kínált semmilyen fogódzót, ahogy más nyelveknél próbáltam, és a szavak sorrendje is szokatlan volt...” Faji előítéletei nincsenek, két magyar katonakollégáját, Árpádot és Jóskát szintúgy testvérének tekinti, mint a többieket a szakaszból. Az, hogy románként nagyon is tisztában van az ország multikulturalitásával, s ezt természetesnek veszi, a focimeccsek kapcsán is felbukkan: „...a Steaua csapata, amely pont úgy nézett ki, mint a mi szakaszunk, románok két magyarral meg egy szerbvel...” Jóézésű, felvilágosult románként elszégyelli magát a magyar kollégái előtt, amikor az egységben együtt kellene ünnepelniük december 1-jét. Később azt is hozzáteszi, keserű számvetésül: „A nemzeteszme miatt hullt a legtöbb vér ezen a bolygón...” (Lám, ezért is fontos könyv ez: talán segít egy kicsit rendet rakni a fejekben...)

A főszereplő néhány magánéleti problémáját is tárgyalja, például endokrinológiai betegségét, melyre többek között testedzést javasol az orvos, amit ő a katonaságnál futás formájában abszolvál. Ezek a részek elég partikulárisak, némi sűrítést, több poétikát vártam volna itt-ott. Mint államvédelmis katonát, kivézenylik Gorbacsov bukaresti

Csak az emlékezet. Nincsenek bizonyítékaim. Mondjuk, hogy az egész fikció. Mondjuk, hogy az egészet csak kitaláltam. Végül is, mi a valóság? Ott voltam.

látogatásának biztosítására, lelkesek, buzog bennük a patriotizmus. Szinte gyerekek még: a forradalom pár napja alatt aztán felnőnek, kemény beavatási szertartások révén.

Családtörténeti vonatkozások is felbukkanak, a főszereplő úgy érzi, predesztinálva van harcra (vagy a halálra?): „Három árnyék, nagyanyám három bátyja van velem. Ők a kelti fronton veszték oda a második világháborúban, történetüket semmi sem őrizte meg, csak ez a bekezdés.” Ez az utolsó tagmondat aztán pontosítja azt, amit később részleteiben is kifejt a szerző: az ő igazi feladata mindezt megírni.

Az apja rendőrtiszt, aki fontos szerepet játszott a forradalomban: ő jelent meg a felszabadított tévé stúdiójában, hogy bejelentse, a rendőrség a nép oldalán áll, ezzel rengeteg vérontást előzve meg. Ennek ellenére a főszereplő csakhamar rádöbben, a régi rendszer haszonélvezőjének tekintik, neve miatt megbélyegzik. 24-én megírja az Egyetemi Hallgatók Ligájának alapszabályzatát, de 25-ére azt a többiek teljesen kiforgatják, őt magát osztályellenségnek titulálják. Keserűen ismeri fel, hogy nincs vitakultúrájuk, felkészületlenek a demokráciára: „Befejezetlenek vagyunk.”

Az eseményközlés, mint jeleztem, naplószerű, ugyanakkor utalások történnek az írás utóidejűségére, ami megkövetelné vagy legalábbis lehetővé tenné a nagyobb mértékű poétizáltságot, általánosítást.

Színes, plasztikus leírásokat kapunk a történelekről, megjelennek a rémült, mégis elszánt emberek, halljuk a gépfegyverropogást, látjuk a golyók által átlukasztott falakat. Ceaușescuról is színes képet, részletes leírást készít: „...a valóság minden abszurditása belőle fakadt, egy olyan világban, ahol mindenhol őt idézték”, de a nemzetkarakterológia is szigorú-számvető: „...mindannyian hazudunk, az első pillanattól fogva, amikor felsírunk. Errefelé így mennek a dolgok.”

A narrátor-főszereplő által megélt forradalmi események röviden összefoglalhatók: 25-én rálok az egyetem előtt, este több társával együtt az egyetem épületében reked. Itt töltik az éjszakát, örködve találgatva, hogy mi folyik: az információ továbbra is kevés és ellentmondásos. Bejelentik, hogy a rögtönítélő bíróság kivégezte a diktátort, az utcai harcok ennek ellenére folytatódnak. De, hogy ki ki ellen, továbbra is csak találgatják: „A mieink lövik a mieinket.” A szekusok, arab terroristák védik még a régi rendszert? Vagy a Hadügyminisztérium hivatásosai? A főszereplő reggelre már nem akar mást, csak haza jutni Dorobanți téri lakására. Felismeri, hogy nem ők csinálják a forradalmat, az „már rég készen volt”, rájön, hogy feleslegesen tevékenykednek az utcán, hogy oktalanul patetikusak. Tehát a kezdeti lelkesedéstől, a szabadság eufóriájától eljut a céltalanság élményének átéléséig, a forradalmat abszurd eseménysorként írva le, mely nem hozta meg a pozitív változást, csak egy újfajta értelmetlenség paradoxonát. Ugyanakkor tudja, sejti, hogy egy átmeneti időszak következik, ami még nehezebb, emberpróbálóbb lesz. A forradalom napjaiban megfogalmazódik benne, hogy meg kell írnia, amit átélt. Így összegzi a koncepciót, az ars poetikáját: „Meg kell írnom. De nem lesz szép. Nem lennek a kimódolt jelzők, a cikornyás frázisok, a szaggatott hangsúly, sem a közös tudásra való utalás. Én nem így akarom. Nem akarom, hogy barátom legyen az olvasó.” Drámai jelenetek sorakoznak, főszereplőt traumatizálják az események, a tévé által közvetített forradalom véres történései: „Üldöztek azok a képek”.

A kötet utolsó harmadának fókuszában egy értelmetlen halál áll: a főszereplő barátjáé, Cristié (egyik olvasat szerint ez a kötet Cristi emlékkönyve). Az előzményekről annyit tudunk meg, hogy a katonaság idején kialakul egy négyes barátság: a főszereplő, egy Pofa nevű magyar katona, Tudor és Cristi között, akit később soroztak be, ezért a forradalmi események a katonaságban találják. Bevetésre viszik, fejlövést kap, és meghal: egyedül a térések közül. A főszereplő az ártatlan, barátságos, nemrég megárvult Cristi halálát, aki csak „egy

nagy gyerek” volt, nem tudja megemészteni. Úgy érzi, „hiába halt meg. Véletlenül. Tévedésből, félreértésből, rossz összehangolás miatt.” Nincs tehát heroizmus, a forradalmárok inkább áldozatok. A nézőpontváltó *Epilógus* tanúsága szerint a főszereplő Cristiként éli újra a történeteket, azt sugallva, hogy bármelyikük lehetett volna az ő helyében.

A narrátor a könyv utolsó részében gyakorta megszólító, egyes szám 2. személyű beszédmódot használ, egy általános, mindenkire értendő tebeszédet, így fejtve ki, hogy a forradalom egyfajta tömegpszichózis is volt, ami bármikor megismélődhet. „Vagy talán azt hiszed, hogy ezzel most vége.”

Ezzel a keserű érzéssel zárul a könyv: olyan ország forradalma zajlott le, amelyben „véletlenül megölhetnek embereket anélkül, hogy ezért bárki felelős volna.” Az utolsó önmarcangoló kérdések sokáig visszahangoznak az olvasóban, megnyugtató válaszok nincsenek: „Mi törött el bennünk? Vajon ezen az éjszakán törött el? Mi torpant meg a haza eszméjében? Mit vitt magával Ceaușescu a sírba?”

Bennünket, romániai magyarokat ez a forradalmi trauma is összeköt a többségi románsággal; ismerős életerzések köszönnek vissza a könyv lapjain, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a fordító eligazító lábjegyzetekkel látta el a szöveget, ezzel könnyítve az olvasást.

Bogdan Suceavă könyve Király Farkas *Sortűz* című kötetével rokonítható – mindkettő egy (volt) kiskatona perspektívájából meséli el a romániai forradalom néhány véres napját, még motivikus ismétlődések is vannak (fejlövés, a barát halála), de míg Király Farkasét túl rövidnek, balladisztikusan tömörnek érzékelttem, Suceavă kötete némiképp túlírt, önismétlő. Ezzel együtt fontos könyv, egy máig tisztázatlan körülmények közt lezajlott történelmi eseményről nyújt egyszerre naplószerű és dokumentarista irodalmi olvasatot.

ZSIDÓ FERENC

Panelpacsirta

Szénási Miklós: A Pacsirta utcai társasház (Kortárs Szalon, 2020)

Mondhatni a véletlen adta kezembe azt a vékony kötetet, amellyel egy másik mű, a 21. századi Debrecen versekben és fotográfiákon az ismert közhelyektől eltérő módon ábrázoló könyv (Szénási Miklós–Heller Zsolt: Erre jöttünk) nagyváradi bemutatóján a szerzőpáros egyike, Szénási Miklós ajándékozott meg. E másik kötet, A Pacsirta utcai társasház alig félszáz oldalas, műfaji meghatározása szerint egyszemélyes játék. A szerzői utasítások is ezt erősítik, illetve a megjegyzés, miszerint felolvasószínházi formában tavaly tavasszal el is hangzott Debrecenben. Utóbbi a cselekmény színhelye is lehetne, hiszen van ilyen nevű utca a városban, igaz, Váradon is, úgyhogy a helyszín kérdésével nincs miért tovább vesződni. Azt viszont a szövegből kiérezni, hogy a szerző, aki maga is debreceni, jó ismerője a lakótelepi közegnek. Amúgy szépírói munkája mellett a vidék legolvasottabb portálja, a *Dehir.hu* főszerkesztője.

Egy 220 lakásos társasház áll a Pacsirta utcában, az emberek élnek benne panel-létük szokványos hétköznapijait, míg a kedélyeket fel nem borzolja, hogy egy lemondás nyomán megüresedik a korrupt ember hírében álló közös képviselő helye, hatalmi vákuum keletkezik. Ezen a ponton már adja magát az összevetés igénye a hasonló közegben játszódó művel, Zsidó Ferenc Huszonnégy

című blokkregényével. Már csak azért is, mert mindkettő a főhős szemszögéből láttatja a cselekményt. Utóbbi társasház csupán 24 lakásos székelyföldi blokk, ott, ahol a panel vagy a társasház szavakat bár értik, ritkán használják. Egész izgalmas egyébként összevetni a két könyv nyelvi világát. Mondjuk a Salgó-elemek kifejezés nem sokat mond egy székelyudvarhelyi blokkklakónak.

Ami viszont mindkettőre érvényes, hogy ezek a lakóközösségek mindkét esetben az adott társadalom modelljei, különösen Szénási Miklós játékában érzek ilyen írói szándékot, politikai áthallásokat is akár, mint amikor felvetődik az új közös képviselő személyével kapcsolatban a „tisztá kéz, új ember” igénye.

További formai különbség a műfaji eltérés mellett, hogy míg a Huszonnégyben a párbeszé-

Könyv

SZŰCS LÁSZLÓ szerkesztő, költő (Nagyvárad, 1965), az *Újvárad* főszerkesztője, a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete elnöke.

dek használata dominál, a Pacsirta utca történéseit a főhős monológjából ismerjük meg, igaz, a többi lakó szavait is közvetíti az ifjú tanárember. Jelképes amúgy a végkifejlet, s ez is túlmutat a lokalitáson: a történet végére a társasház megszabadul ugyan a korrupt, arrogáns közös képviselőtől, akit egykor maguk a lakók választottak, ám helyébe a közönyös, félrevezetett többség nem a tisztább viszonyokat ígérő jelentkezőt választja, hanem a régi, a bíróság által elítélt felelős haverjét, aki a közeli kocsmában köröket fizetve javította választási esélyeit. És az élet megy tovább, a változást szorgalmazók láthatóan beletörődnek a dologba, a főhős szavaival: „köszönünk, de már nem ülünk le beszélgetni, mi legyen, hogy legyen.” Sajnos, a Pacsirta utcán innen sem szívderítőbb a helyzet.

SZŰCS LÁSZLÓ

A hetvenes évek közepén vagy nagyon a legvége előtt történhetett, nyáron, robbanó melegben, de Zudornak nem ettől lett napkitörése.

Távíratkézbesítőként dolgoztam a nagyváradi postán, biciklivel hordtam ki éjjel és nappal, vasárnap és ünnepnapokon a táviratokat és a sürgős leveleket. A szakadatlan szolgálatért, a készenlétért nem több fizetség, hanem szabadnap járt, sok-sok szabadnap: előfordult, hogy akár egy héten keresztül is otthon olvashattam, készülhettem (mire is?), írhattam (vajon mi értelme volt?).

A Vitéz (Decebal) utcai híd mellett tekertem el a földutas Körösparton, amikor Zudor, a „fiatal költő”, csaknem elém szaladt. Lehetett huszonhárom-huszonöt. Akkoriban már sejtettük, hogy nem stimmel valami, a kibírhatatlan zsenit már láttuk benne, a „klinikai esetet” még nem. Első

volna Jancsi ártatlanul. De ilyen, az ártatlanság ellenkezőjét sugárzó arca csak neki volt. A pasas (váradiansan: a balik) püfölni kezdte, leteperte a földre, megrugdosta. Jancsi ekkor sem mondta, hogy már nem tud semmit.

Ledobták a napalm-bombát, kipusztul a nagyváradi emberiség, maradnak az épületek üresen, csupaszon. Próbáltam meggyőzni az ellenkezőjéről, na meg feltettem a

kérdést: miért éppen Váradra dobták volna le? Volt érve Jancsinak, de hogy mi, arra – ma is védekezem? – nem emlékszem. De lehetett, mert tovább ellenkeztem, győzködtem, aztán feladtam mégis. Zudor pedig folytatta békésen örült, napkitöréses hadviselését a nagyváradi emberiség életben tartásának érdekében a színház körül, a szemközti könyvesboltban (ahonnan kidobták) meg a Fő utcán, ami akkor még talán nem sétáló, de már nem ott jár a villamos. Ha cigarettával kínálták, elfogadta, ha meghívták ebédre, azt is.

Azokban a napokban Szőcs Géza első feleségével, Mártával a Félixfürdőn töltötte a napjai

Előhívás

KÖRÖSSI P. JÓZSEF költő, könyvkiadó (Nagyvárad, 1953), a Noran Libro könyvkiadó vezetője. Márkházán él.

könyvtervét, eredeti gépiratokkal akkor még nem, majd évekkel később dobja be az éppen áradó, zavaros Körösbe – alkalmi szerkesztői szeme látára. „Szállj, szállj Honthy Hanna, mint egy seggberúgott sirály!”

Nem akartam megállni, lerázni szerettem volna. Nem lehetett. Futott mellettem, ha egy idő után nem lassítok, akkor is gyorsabb, mint én biciklivel. El akarta mondani. A Gong teraszán találkoztunk ismét.

„Öregem, Napkitörésem van! Amerika Váradra dobta le a napalmbombát, végünk!” Embereket állított meg a város főutcáján és a fülükbe súgta a történetet. Azzal kezdte, hogy „én mindent tudok!” Egy ilyen alkalommal az egyik megszólított férfi behúzta a bazárépület árkádjá alá és ráripakodott: mit tudsz? Mindent, mondta

Körössi P. József Zudor. Napkitörés

nagy részét, de Nagyváradon, a Dácsia (Dacia) szállóban szálltak meg, innen jártak ki a fürdőhelyre. Többször találkoztunk. Egyik alkalommal elmondtam neki, hogy Zudor megőrült, azt állítja, hogy megérintette az amerikaiak által ledobott napalm bomba, napkitörése van, s hogy ennek milyen jeleit tapasztalta. Zudor és Szócs egy darabig évfolyamtársak voltak a kolozsvári bölcsészkaron, Géza magyar-orosz, János francia-magyar szakon. Géza egyetemi lapjában, a háromnyelvű *Echinox*-ban, majd pedig az *Igazság* napilap *Fellegvár* című mellékletében akkor közölte a Zudor-verseket, amikor a „komoly”, az „igazi” szerkesztőségek (*Utunk*, *Igaz Szó*, *Ifjúmunkás*) hivatott halhatatlanjai csak gúnyolódtak fölöttes. Amivel most én is próbálkozom.

– Beszélj meg velem egy találkozót, hozd ide – kérte Géza.

Nem sokkal ez után felkísértem Jánost Gézáék már nem nászutas szobájába a Dácsia (Dacia) szálló sokadik emeletére. Beszélgettek. Hallgattam. János kezdetben gyanakvással, majd az értő hallgató láttán fellelkesülve előadta a történetét. Géza hallgatott. Hallgatott. Hallgatott, majd:

– Igen, ledobták. És akkor mi van?

Most János némult el, aztán meg:

– Hogyhogy mi van? Hát ledobták, nem érted?

– Le, de most mit tegyünk?

János nem értette ezt az elfogadást, de Géza segített.

– Mikor jelentkezik a hatása? – kérdezte.

– Mit tudom én, talán néhány hét és vége.

A képek – Kőrössi P. József felvételei – több mint három évtizeddel később készültek a Gong teraszán, Térey János egyik nagyváradai látogatásakor

– Na, hát akkor azt a néhány hetet várjuk meg. Én kibírom, biztosan te is kibírod, Jancsi. Nem tehetünk mást. Ha ledobták, ledobták, várunk.

– Nem is érdekel, hogy miért éppen ide?

– Nem! Hát nem mindegy? Ha már ledobták, úgymint mindegy! Nem?

– Az sem érdekel, hogy mi lesz velünk?

– De, az érdekel, kivárjuk!

Nem is tudom, eljöttünk, vagy még mindig ott vagyunk és várunk azóta is abban a szállodaszobában. Csak az biztos, hogy Zudor soha többet nem emlegette, hogy ledobták. Hát istenem, ha ledobták, hát le, és hát – megint csak istenem – éppen ide. Mindig ide. Akkor is ide közénk, ha nem!

